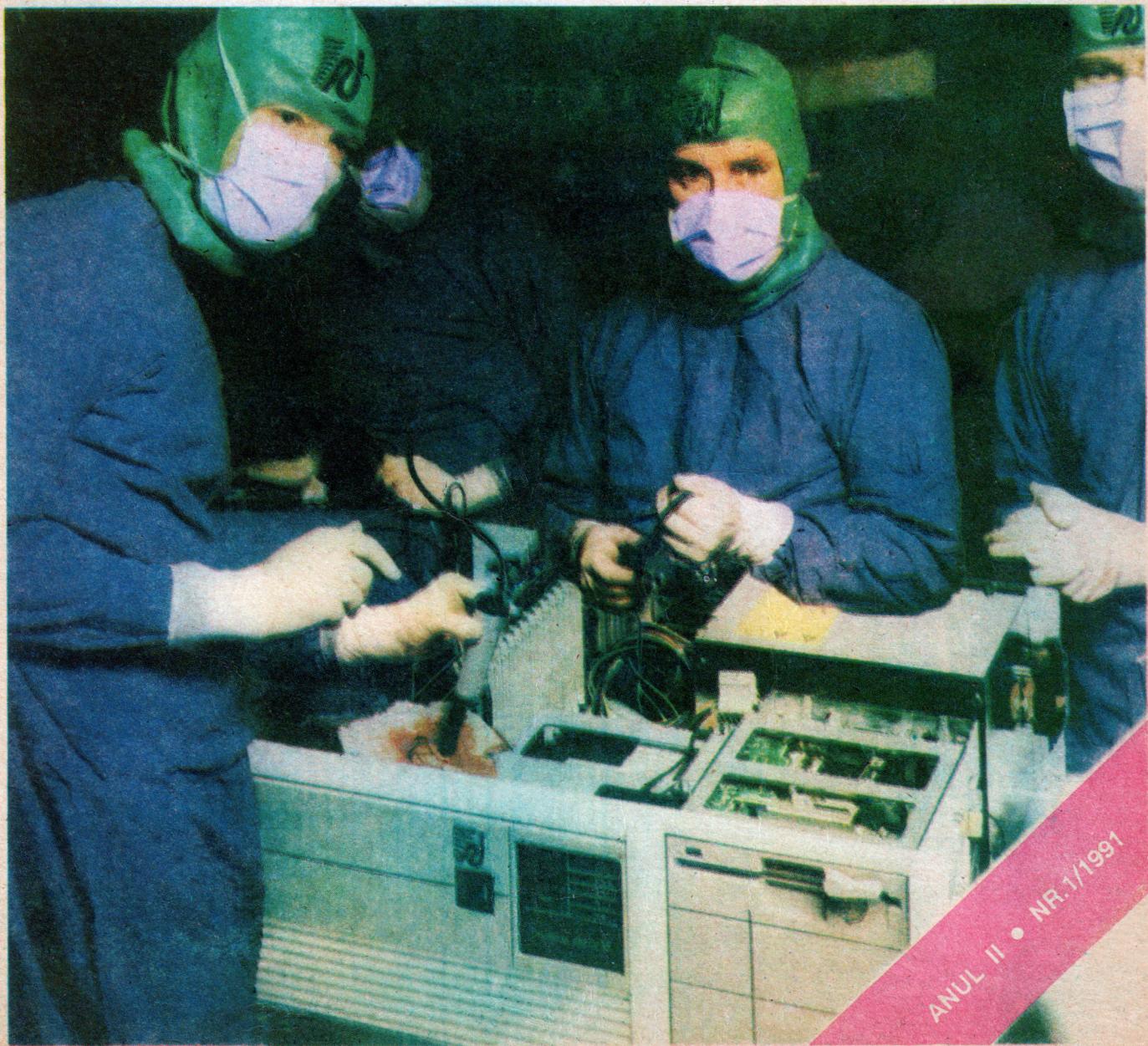

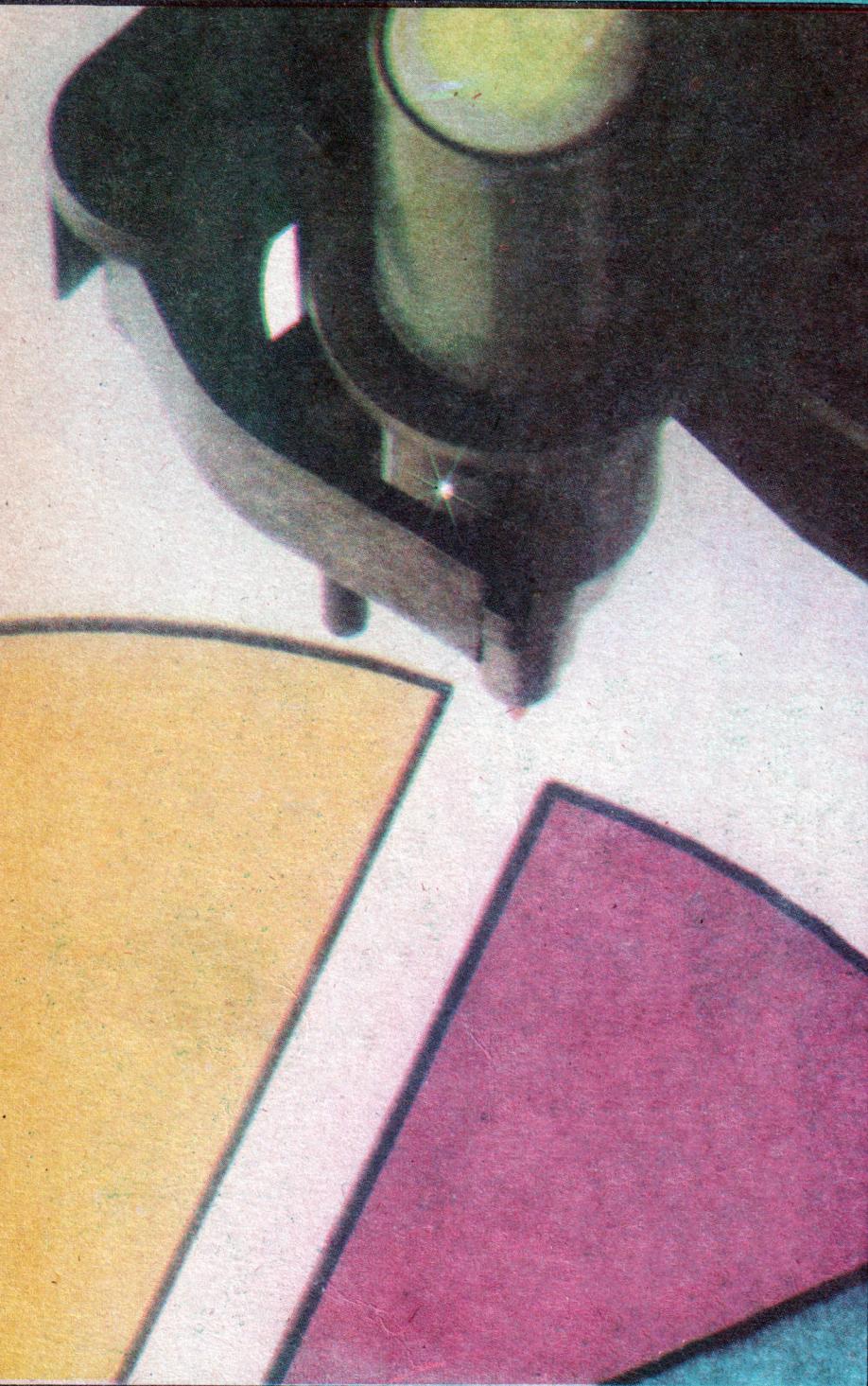

REVISTĂ INDEPENDENTĂ
DE INFORMATICĂ
EDITATĂ DE FIRMA ADISAN

- CULTURA INFORMATICĂ
 - Rețele de calculatoare (I)
 - Rețele neuronale
- INFORMATICA FĂRĂ PROFESOR
 - Limbajul C (V)
 - Inițiere în programare - Limbajul PASCAL
- WINDOWS
 - Interfațarea Turbo PASCAL - MASM
 - PC-uri și protecție
- HOME COMPUTER
 - Limbajul Z80 (II)
 - Despre ecrane și memorarea lor
- PERSPECTIVE

ANUL II • NR. 1/1991

FEPER S.A.
72326 Bucureşti
Bd. D. Pompei nr.8
Tel: 88.42.65
87.67.14
Fax: 87.44.96
Telex: 10 895; 10 691

PLOTTERS

Cuprins

CULTURA INFORMATICĂ

Rețele de calculatoare (I)	3
Bazele logice ale inteligenței artificiale	7
Rețele neuronale	11

INFORMATICA FĂRĂ PROFESOR

Limbajul C (V)	16
Editoare și fonturi (V)	20
Inițiere în programare — Limbajul Pascal (I)	24

WINDOWS

PC-uri și protecție	28
Interfațarea Turbo Pascal - MASM	30

HOME COMPUTER

Limbajul Z80 pe calculatoarele compatibile SPECTRUM (II)	35
Despre ecrane și memorarea lor	38

PERSPECTIVE

Programarea eficientă	41
Sosește produsele CASE	43
Noutăți	44

PC-MAGAZIN
ANUL II NR.1/1991

FONDATORI

Adrian Negru
Alexandru Babin

DIRECTOR

Alexandru Babin

REDACTOR COORDONATOR

Mircea Ciobotaru

COLABORATORI

Prof.univ.dr. Cornel Popa
conf.dr.ing. Irina Athanasiu
conf.dr.ing. Eugenia Kalisz
Ing. Adrian Mircea
Ing. Ionuț Stoica
Ing. Florin Dobrian
Ing. Florin Sultan
Ing. Curelet-Bălan Gheorghe
Ing. Călin Sandru
Ion Paraschiv
dr. Tiberiu Spircu
Ion Mușlea
Bogdan Georgescu
Bogdan Iordănescu
Cornel Negru
Floricei Popescu
Anca Dumitru
Şerban Silivinschi

GRAFICĂ

Octavian Penda
Lucian Mișcă
Lumină Ciupitu

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Ion Mincu nr.11
sect.1
Tel: 17.74.30

Tiparul a fost executat la
Tipografia UNIVERSUL

ADISAN

11, Arh. Ion Mincu str.
Bucharest-ROMANIA
Phone: 17.74.30

COMERCIAL DEP.

Adisan SRL este o societate înființată în martie 1990 de un grup numeros de specialiști de vîrf în domeniul tehnicii de calcul și comunicație de date, pentru a oferi tuturor specialiștilor în acest domeniu o alternativă la numeroasele oferte primite din străinătate. Societatea are în prezent 16 filiale în București și în întreaga țară și întreține legături cu un mare număr de parteneri străini dintre care cel mai important este IBM (prin SOCODIAG ASYST - IBM, Franța, prim agent național în România).

Prin experții proprii **ADISAN** prospectează în permanență piața mondială de microcalculatoare depistând cea mai avantajoasă ofertă intermediind contracte între producătorii de microcalculatoare și beneficiari, negociind achiziționarea cu plata în lei sau valută în funcție de posibilități.

Departamentul SERVICE vă oferă service cu cei mai buni specialiști ai tehnicii de calculatoare, la toate gamele de echipamente produse în țară: **Felix C256/512/1024, Felix 5000, I-100/102F/106, Coral, Felix PC, Cub-Z, Junior XT** etc., precum și la toate echipamentele **PC-IBM** compatibile provenite din import pe care le achiziționați prin noi. Centre mari de calcul din București și din țară sînt în service la noi (ex: CINOR, Electromagnetica, C.T.C. Cluj, C.T.C. Sf.Gheorghe, C.T.C. Focșani, I.U.G.- Craiova, I.U.C.-Ploiești etc.

Departamentul Comunicații vă oferă soluții de informatizare și comunicații globale legate de întreprinderea dumneavoastră.

Departamentul soft și rețele de calculatoare vă asigură instalarea și configurarea de rețele de PC—IBM compatibile precum și soluții informaticе soft sau hard pentru întreprinderea dumneavoastră, inclusiv și instruirea personalului. Se asigură 1 an garanție hard pentru lucrările executate, precum și maintenance soft și hard pe bază de contract.

Departamentul Comercial vă pune la dispoziție o ofertă completă în lei și valută de echipamente de calcul și telecomunicații (vezi oferta de la sfîrșitul acestui număr al revistei), începînd cu cele mai pretențioase echipamente din punct de vedere al dinamicii, prețului și calității. Se asigură garanție 1 an și service postgaranție prin contract.

**SOCIETATEA ADISAN ESTE NR.1 ÎN SERVICE PRIVAT
PENTRU TEHNICA DE CALCUL DIN ROMÂNIA!**

SERIOZITATE—COMPETENȚĂ—PROMPTITUDINE

REȚELE DE CALCULATOARE (I)

Ing. Ion Stoica

Ing. Florin Dobrian

Ing. Călin Șandru

Unul dintre cele mai ample fenomene observate în ultimul deceniu în domeniul tehnicii de calcul îl constituie dezvoltarea rapidă a rețelelor de calculatoare. Această spectaculoasă evoluție se explică prin importanța pe care o are schimbul informațional și avantajele pe care rețelele le oferă în această direcție.

Informația reprezintă, după cum probabil se cunoaște, o înlăturare a nedeterminării, vehicularea ei rapidă și sigură apărând din ce în ce mai mult ca o necesitate a acestui sfîrșit de secol. Calculatoarele pot realiza transferuri informaționale cu performanțe ce asigură prelucrări eficiente. Ele pot fi interconectate rezultând rețele de calculatoare. Aceste rețele au o serie întreagă de caracteristici, putând fi însă distinse trei mari categorii și anume:

- **rețele locale (LAN)** - sînt funcționale pe o distanță de cîteva sute de metri și sînt amplasate în instituții sau întreprinderi pentru a implementa suportul informatic al sistemului informațional al respectivei unități economice;

- **rețele metropolitane (MAN)** - sînt amplasate la scară unui oraș și interconectează principalele obiective economice ale orașului respectiv;

- **rețele pe arii întinse (WAN)** - interconectează centrele informatice la nivel continental sau planetar.

Evoluția cea mai rapidă a avut loc în cadrul rețelelor locale. Ele tind să înlocuiască modelul calculatorului central. Ideea centrului de calcul cu un calculator puternic (mainframe) la care operatorii aduc programele pentru a fi rulate a devenit învechită. Acest model are o fiabilitate scăzută, fapt datorat existenței unui singur calculator care poate introduce timpi morți în procesul de rulare în cazul apariției unei defecțiuni. Modelul este înlocuit treptat cu un altul în care mai multe calculatoare cu performanțe mai scăzute sunt interconectate prin cabluri electrice, fibre optice sau unde radio. Acestea pot fi amplasate în birourile utilizatorilor sau în casele acestora. Calculatoarele nu se află într-o relație de tip master-slave ci sunt echivalente și autonome în funcționare. Din punct de vedere al fiabilității se poate observa că aceasta crește în cazul modelului rețea deoarece la defectarea unuia sau mai multor calculatoare rămîn totuși o parte în stare funcțională iar rețeaua în ansamblul ei poate continua rularea diverselor aplicații.

Și din punct de vedere al raportului cost/performanță o rețea locală este avantajoasă față de un calculator de tip mainframe. Aceasta din urmă dispune de o putere de calcul de circa 10-20 de ori mai mare decît aceea a unui calculator personal utilizat de obicei într-o rețea. În același timp prețul este de 1000 de ori mai mare. Rezultă de-

ci clar un raport cost/performanță favorabil rețelelor de calculatoare. Desigur, nu trebuie contestat rolul unui mainframe într-o aplicație specifică în care caracteristicile acestuia sînt puse în valoare.

În cazul rețelelor metropolitane sau a celor pe arii extinse există avantajul de a putea accesa baze de date situate la mare distanță. Spre exemplu, o companie aeriană folosește o astfel de rețea pentru operația de rezervare a locurilor. Baza de date este în general, distribuită în mai multe aeroporturi. Astfel, pentru un avion care zboară pe ruta București, Paris, New-York, rezervația de locuri la Paris se poate face pe baza locurilor rămase disponibile la plecarea din București accesind din Paris baza de date referitoare la ocuparea locurilor din București.

După această prezentare generală a rețelelor de calculatoare vom trece acum la introducerea unor concepții concrete care le definesc și anume concepțele de structură și arhitectură.

Pentru a fixa ideile, să considerăm un exemplu care, prin analogie, să facă înțelese o mare parte din concepții utilizate în descrierea structurii și arhitecturii rețelelor. Să presupunem că într-o țară de dimensiuni mici, s-o numim Liliput, se pună problema urmăririi spațiului aerian. Pentru aceasta sunt necesare trei stații radar în punctele A, B, C ca în figura 1. Fiecare stație are un punct (centru) de comandă unde există o hartă a întregii țări pe care se notează poziția avioanelor observate. Apare astfel necesitatea unui sistem de comunicație între cele trei centre de comandă. Poziția avioanelor din sectorul propriu de observare va fi comunicată de stația locală în timp ce a avioanelor din afara spațiului local va fi

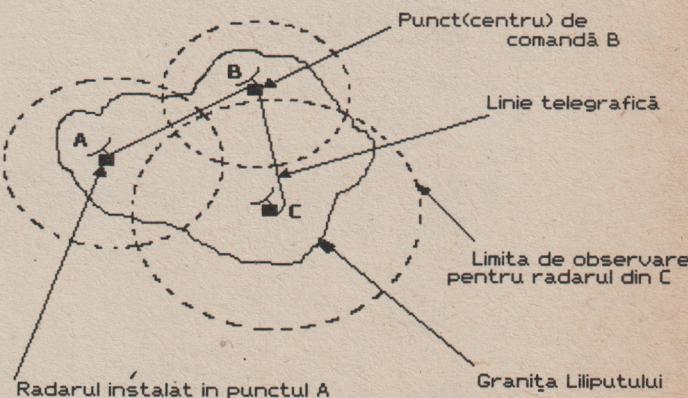

Figura 1.

obținută de la celelalte puncte de comandă. Presupunem că suportul fizic pentru comunicație este o linie telegrafică care conectează punctele de comandă A, B și C. Informațiile care vor fi transmise constau în poziția și eventual traiectoria și viteza avioanelor care sunt observate pe radarul local. Pentru a asigura circulația corectă a fluxului informațional, în fiecare punct de comandă există o structură organizată formată din mai mulți operatori, fiecare cu atribuții specifice. Astfel, un operator urmărește ecranul radarului, un operator notează poziția

REȚELE DE CALCULATOARE (I)

pe hartă a avionului, un operator interpretează poziția de pe hartă și formează mesajul ce trebuie transmis și în sfîrșit un operator (telegrafistul) transmite efectiv mesajul.

Acest exemplu, evident, prezintă simplificări majore față de sistemele reale de supraveghere a spațiului aerian. Ceea ce ne interesează pe noi este folosirea acestuia în dorința de a fi cît mai clari în explicarea conceptelor de bază ale rețelelor de calculatoare.

STRUCTURA REȚEELOR

Atunci când vorbim de structura unei rețele de calculatoare ne referim la părțile componente ale acesteia și la organizarea și interacțiunile dintre acestea. Astfel, într-o rețea există o colecție de mașini pe care se rulează aplicațiile utilizatorilor. Aceste mașini poartă numele de calculatoare găzdui (host). Ele sunt interconectate printr-o subrețea de comunicație, a cărei sarcină este de a transporta mesajele de la un calculator la altul.

În general subrețeaua este alcătuită din două componente majore: elementele de comutare și liniile de transmisie. Primele sunt calculatoare specializate și poartă numele de procesoare de mesaje (IMP - Interface Message Processors). Liniile de comunicație sunt denumite și canale. În figura 2 este prezentată structura generală a unei rețele de calculatoare. În cazul exemplului nostru linia de transmisie este reprezentată de linia telegrafică, iar un IMP poate fi asociat cu telegrafistul (chiar dacă acum destinația unui IMP nu este suficient de clară ea va fi lămurită ulterior).

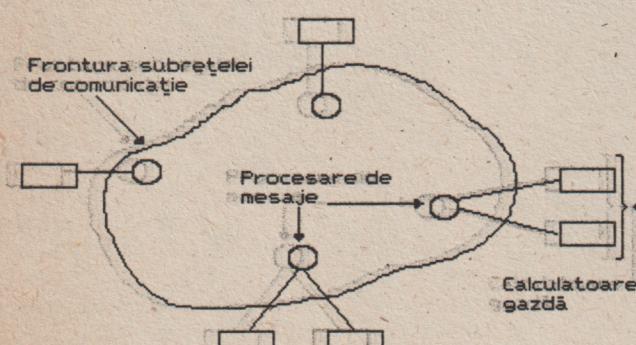

Figura 2.

Există două modele generale pentru realizarea subrețelei de comunicație: canale punct la punct și canale broadcast. În primul caz rețeaua este formată dintr-o serie de linii ce conectează cîte o pereche de IMP-uri. Dacă două IMP-uri nu sunt conectate direct ele pot comunica indirect prin intermediul altor IMP-uri. Astfel, să modificăm exemplul nostru și să presupunem că există două linii telegrafice distincte care leagă centrele de comandă A, B, respectiv B, C (între A și C nu există o legătură fizică). Pentru a transmite un mesaj de la A la C operatorul (telegrafistul) din B trebuie să preia mesajul

de pe linia telegrafică AB și să-l transmită pe linia BC.

Un aspect important al modelului punct la punct îl constituie topologia rețelei. Figura 3 descrie o serie de topologii posibile.

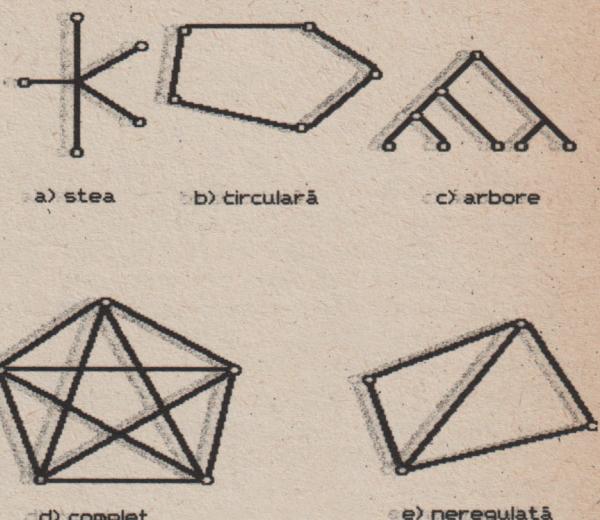

Figura 3.

Modelul broadcast presupune existența unui singur canal partajat de toate IMP-urile. Un mesaj transmis de un IMP este astfel recepționat de toate celealte IMP-uri, fiecare dintre acestea urmînd să decide dacă mesajul îi este sau nu adresat.

Deci, revenind la exemplu, dacă A, B, C sunt legate cu o singură linie telegrafică (așa cum s-a presupus inițial), atunci la transmisia unui mesaj din A fiecare telegrafist "ascultă" mesajul transmis și îl preia numai dacă îi se adresează. Cîteva exemple de configurații de tip broadcast sunt prezentate în figura 4.

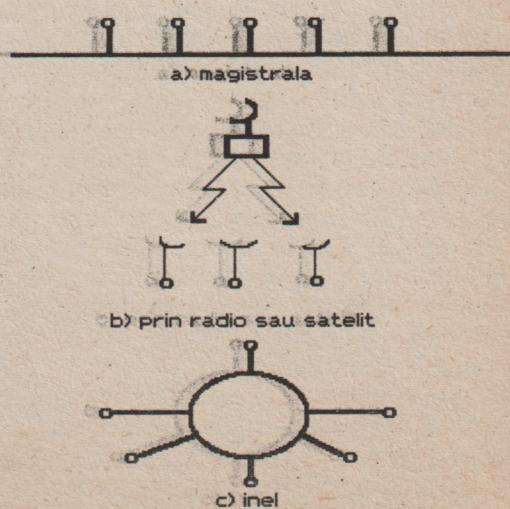

Figura 4.

Cultura informatică

RETELE DE CALCULATOARE (I)

ARHITECTURA REȚEELOR

Al doilea concept pe care trebuie să îl luăm în discuție este cel de arhitectură. Pentru definirea lui vom porni de la organizarea proiectării unei rețele.

Rețelele moderne sunt proiectate într-o manieră puternic structurată în vederea reducerii complexității. Această structurare are ca scop împărțirea serviciilor asigurate de rețea în mai multe categorii începând cu funcțiile de bază privind transportul fizic al unităților de informație, împachetarea acestora pentru formarea unor pachete, rutarea acestor pachete și terminând cu aplicațiile cele mai generale. Astfel, funcțiile cele mai simple stau la baza altor funcții care le apeleză și care sunt la rîndul lor apelate de funcții mai complexe. Organizarea se face deci ierarhizat pe o serie de nivele, fiecare dintre acestea fiind construit deasupra predecesorului. Scopul unui asemenea nivel este de a oferi servicii sub forma unor funcții apelabile nivelelor de deasupra sa, scutindu-le pe acestea din urmă de amănunte privind implementarea acestor servicii.

Deși nu există o analogie perfectă cu exemplul nostru, totuși, se poate considera că fiecare nivel este reprezentat de un operator care oferă anumite servicii celorlalți operatori. Pentru clarificare să considerăm serviciile oferite de fiecare operator la transmisia unui mesaj de la A la B.

La transmisie:

- operatorul 4 — urmărește ecranul radarului și comunică coordonatele avionului (într-un sistem de referință local);
- operatorul 3 — face transformarea coordonatelor locale în coordonate globale (la nivelul întregii țări) și notează poziția avionului pe hartă;
- operatorul 2 — citește poziția de pe hartă și, eventual pe baza pozițiilor anterioare calculează viteza și traiectoria. Apoi transmite într-un mesaj codificat toate datele necesare la operatorul 1;
- operatorul 1 — transmite efectiv mesajul pe linia telegrafică.

La recepție:

- operatorul 1 — preia mesajul receptionat și îl comunică operatorului 2;
- operatorul 2 — interpretează mesajul primit (il decodifică) și comunică poziția avionului;
- operatorul 3 — notează poziția avionului pe hartă și dacă avionul urmează să intre în spațiul aerian local transmite poziția în coordonate locale operatorului 4;
- operatorul 4 — preia urmărea avionului (eventual modifică parametrii stației pentru a putea observa avionul în condiții optime).

Un nivel de pe o anumită mașină poate conversa cu același nivel de pe o altă mașină. Regulile utilizate în conversație sunt cunoscute sub numele de protocolul nivelului respectiv. Acest protocol folosește serviciile furni-

zate de nivelele inferioare. Protocolul unui anumit nivel are deci la bază protocolul nivelului imediat inferior. Astfel, de exemplu operatorii de pe nivelele 2 ale fiecărui centru de comandă comunică între ei folosind același protocol (adică aceleași scheme de codificare și de decodificare a mesajelor). Dar, ei nu comunică direct, ci se folosesc de protocolul de comunicație de pe nivelul 1.

În figura 5 este prezentată o rețea cu șapte nivele.

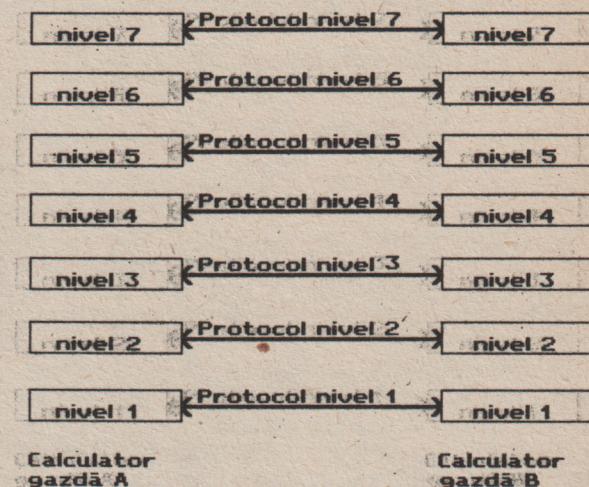

Figura 5

Trebuie înțeles faptul că un astfel de nivel este constituit dintr-un set de funcții implementate, fie în hardware, fie în software pe un anumit calculator din rețea. De exemplu, nivelul 1 poate executa funcții de transportare a bițiilor prin mediul de comunicație, nivelul 2 poate împacheta acești biți în octeți și asigura un anumit grad de siguranță a transmisiei iar nivelele cele mai de sus pot implementa funcții de transfer de fișiere, apeluri de funcții situate pe un alt calculator din rețea etc. Un nivel superior apeleză funcțiile puse la dispoziție de un nivel inferior. Structurarea este impusă de complexitatea funcțiilor utilizate. Comunicarea între două nivele adiacente se face, printr-o interfață bine stabilită, astfel că este posibilă înlocuirea totală a unui anumit nivel cu condiția respectării riguroase a interfețelor sale cu nivelele vecine. Astfel, pentru operatorii de pe nivelul 2 nu contează dacă pe nivelul 1 mesajele se transmit folosind telegraful, telefonul sau un dispozitiv radio atât timp cât mesajele primește și transmisse au exact aceeași formă.

Datele nu se transferă direct între nivelele echivalente de pe două calculatoare gazdă, cu excepția celui mai de jos nivel. La stația care transmite, nivelele superioare comunic datele către cele inferioare, apelând la serviciile acestora, pînă se ajunge la ultimul nivel care transmite efectiv datele pe mediul de comunicație; la recepție aceeași nivel de jos preia datele de pe mediu și le furnizează către nivelele superioare. Astfel, între nivelele de jos are loc o comunicație fizică în timp ce între oricare alte nivele are loc o comunicație virtuală. Comunicarea între două nivele adiacente aparținînd aceleiași mașini este realizată cu ajutorul unei interfețe ce definește operațiile primitive și serviciile pe care nivelul inferior le oferă celui superior.

Cultura informatică

RETELE DE CALCULATOARE (I)

Mulțimea nivelelor și protocolele asociate acestora formează arhitectura rețelei.

În figura 6 se poate observa fluxul informației între două calculatoare gazdă în cadrul rețelei structurate.

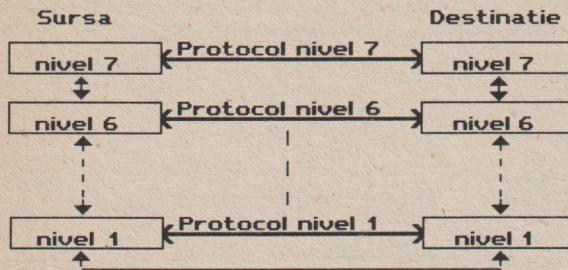

Figura 6

Protocolul unui nivel are la bază o serie de algoritmi care asigură o anumită calitate a comunicației. Pentru ca aceasta să fie ridicată se folosesc diferite metode cum ar fi: împărțirea mesajelor în pachete, numerotarea acestora în cadrul unei secvențe pentru păstrarea ordinii datelor, transmiterea mesajelor pachet cu pachet, confirmarea receptiei fiecărui pachet de date, retransmisia pachetelor în cazul pierderii lor pe mediul de comunicație sau în cazul nerecepționării acestora de către stația destinație. Revenind la exemplul nostru un mesaj este format din una sau mai multe fraze, iar o frază din mai multe cuvinte. Cuvintele sunt transmise literă cu literă de către telegrafist folosind alfabetul Morse. Telegrafistul care receptionează mesajul poate confirma receptia lui dacă l-a primit în bune condiții sau poate cere retransmisia lui dacă mesajul este neînțeles. De notat că, recuperarea erorilor de transmisie se poate face la mai multe nivele. Astfel, telegrafistul(nivelul 1) poate cere retransmisia mesajului dacă primește litere sau cuvinte incorecte, sau operatorul 2 poate cere retransmisia mesajului dacă conținutul mesajului nu este inteligibil (lipsesc cuvinte, simboli etc.).

INTERCONNECTAREA REȚELELOR

O dată cu creșterea numărului de rețele locale (LAN) a apărut firesc necesitatea de a conecta mai multe LAN-uri între ele. Problema interconectării nu are o rezolvare generală datorită marii diversității de tipuri de rețele existente. Astfel, fiecare mare producător de calculatoare are propria lui rețea. Acestea diferă între ele atât ca protocole utilizate, cât și ca viteza de transmisie și suport fizic utilizat (ex: linii de cupru, fibre optice etc.). De aici rezultă mai multe moduri de abordare optimă a problemei interconectării.

În prezent se folosesc 3 tipuri de dispozitive de interconectare:

1. Bridge

Bridge-ul este cel mai simplu dispozitiv de conectare a două sau mai multe rețele locale cu același caracteristici. Pentru a reprezenta acest tip de interconectare, în exemplul nostru vom face unele modificări. Presupunem că avem o țară cu o întindere mai mare împărțită în regiuni. Spațiul aerian al fiecărei regiuni este supravegheat de mai multe radaruri conectate ca în Liliput. Comunicarea între două centre de comandă aparținând la două regiuni diferite se face printr-un punct de comuni-

căție care în principiu va avea caracteristicile unui bridge. Acesta este format dintr-un singur telegrafist care are acces la rețelele de comunicație ale celor două regiuni. Acesta recepționează toate mesajele transmise. Dacă un mesaj este transmis de la un punct de comandă de la unei regiuni la un punct de comandă al celei de-a doua regiuni telegrafistul îl preia și îl retransmite pe cealaltă rețea pentru a ajunge la centrul de comandă destinație.

2. Router

Router-ul se folosește la interconectarea a două rețele care respectă același standard, dar cu implementări care pot fi diferite. De exemplu, pot difera prin lungimea și formatul mesajelor trimise. Router-ul trebuie să asigure transformarea mesajelor între rețelele pe care le interconectează. Deci, mesajele primite de la o rețea sunt modificate pentru a putea fi recunoscute și manipulate corect în cealaltă rețea. Revenind la exemplul nostru, să presupunem că, Liliput împreună cu o țară vecină, s-o numim Blefuscu, organizează supravegherea spațiului aerian comun. În Blefuscu observația este organizată similar ca în Liliput. În acest caz, se folosește un centru de comunicație asemănător cu cel descris la punctul 1. Spre deosebire de acesta, în acest caz este nevoie pe lângă telegrafist de un translator care să traducă mesajele dintr-o limbă în altă.

3. Gateway

Până acum am arătat cum se pot conecta rețele cu protocole care se conformează aceluiași standard. Aceasta nu se poate dacă există o rețea deja instalată cu o arhitectură proprie. Datorită investițiilor deja făcute în softul de comunicație nu se poate pune problema schimbării acestuia. Această problemă este rezolvată printr-un dispozitiv numit **Gateway** care permite coexistența rețelelor bazate pe standarde de comunicație diferite. Pentru a clarifica ideile putem considera exemplul anterior, dar cu anumite amendamente. Să presupunem că Blefuscu are un alt mod de supraveghere a spațiului aerian (sisteme de coordonate diferite, modalități de transmisie diferite etc.). Nu vom detalia aici acest sistem de organizare deoarece este lipsit de importanță. În acest caz centrul de comunicație va avea o organizație mai complexă: el va cuprinde toată organizarea ierarhică regăsită într-un centru de comandă din Liliput și, în paralel, într-un centru de comandă din Blefuscu. O informație transmisă din Liliput către Blefuscu va fi receptiionată de telegrafist(operatorul 1), care o va comunica operatorului 2 și aşa mai departe pînă la operatorul 4. La acest nivel, informația va fi transmisă către nivelul superior al structurii corespunzătoare organizării din Blefuscu. Informația preluată de acesta este prelucrată și apoi transmisă în modul specific protocolelor și modalităților de comunicație din Blefuscu către nivelele inferioare.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Acest articol se adresează tuturor acelora care doresc o inițiere în lumea rețelelor de calculatoare. Intrarea în această lume depinde în ultima instanță de gradul de cunoaștere și de pregătire. Prin seria de articole pe care ne-o propunem dorim să contribuim la apropierea momentului în care vom vedea pe biroul fiecărui un calculator personal conectat la rețea publică, avînd acces la diverse baze de date, putînd transfera programe și avînd posibilitatea de a lucra acasă.

BAZELE LOGICE ALE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Prof.univ.dr. Cornel Popa

Dacă silogistica aristotelică a fost un organon sau un instrument pentru analiza unor raționamente din viața cotidiană, logica matematică modernă este un organon pentru analiza limbajelor științifice și a bazelor de cunoștințe din programele expert și de inteligență artificială.

Dorim să argumentăm această teză, în mai multe eseuri de logică.

1. Formalizare, capacitate inferențială și inteligență

Orice ființă umană își prețuiește puterea de judecată. Fiecare dintre noi acceptăm mult mai ușor că, într-o împrejurare sau alta, nu a deținut informația necesară, decât că a deținut-o, dar nu am avut capacitatea logico-rațională de a degaja din ea concluziile necesare. Sîntem ființe orgolioase ce nu acceptă nici o ofensă adusă competenței intelectului propriu, capacitatea lui de a prelucra adecvat informația dată.

Aptitudinea de a deduce și de a calcula, capacitatea de a degaja consecințe căci mai îndepărtează și neașteptate este indubitabil un atribut al inteligenței.

În afară de capacitatea de a infera sau deduce, inteligența presupune chiar încă dinaintea aptitudinea deductiv-calculatorie, abilitatea de a reprezenta intern în imagini subiective sau configurații lexicale, relații și structuri din mediul extern. Încă dinaintea de a calcula și de a infera, trebuie să știm să codificăm realitatea în sisteme de ecuații sau structuri semiotice.

Să pornim de la concret. Să admitem că ni se dau raționamentele:

- R1. 1. Dacă ninge și plouă, mă duc la munte.
 2. Dacă mă duc la munte nu citesc
 3. Citesc sau joc șah.
 4. Dar eu nu joc șah.
 5. Ning.
 6. Deci, plouă.

- R2. 1. Toate pietrele nasc pui vîi.
 2. Toate caprele sunt pietre.
 3. Toate caprele nasc pui vîi.

- R3. 1. Cei ce se tem de cineva nu sunt iubiți de toți.
 2. Cei ce sunt păziți se tem de cineva.
 3. Șefii Mafiei sunt păziți.
 4. Șefii Mafiei nu sunt iubiți de toți.

- R4. 1. Ion e fericit, dacă îl iubește cineva.
 2. Ana iubește pe oricine o iubește.
 3. Ion o iubește pe Ana.
 4. Prin urmare, Ion e fericit.

Ni se cere:

- a) Să le formalizăm în limbajul logicii predicatelor;
 b) Să transpunem sub formă clauzală (eventual sub formă de clauze Horn, formulele obținute la punctul a);
 c) Să decidem prin metoda rezoluției asupra raționalelor date.

Admitem, deci, că pentru a putea întreprinde un calcul logic sau aritmetic, trebuie mai întâi să reprezentăm și să simbolizăm o problemă într-un anumit limbaj formal, trebuie să transpunem obiectele și relațiile sesizate într-un domeniu empiric, în simboluri, relații și operații proprii unei discipline formale. Rezolvatorii de probleme știu că alegerea cadrului de reprezentare, simbolizarea și determinarea ecuațiilor sunt momentele inițiale, mai dificile, în drum spre găsirea soluției. Pentru a putea face o traducere dintr-o limbă în alta, trebuie să cunoști ambele limbi. Dar mai ales limba în care traduci.

În ceea ce ne privește, în rîndurile care urmează, limbajul în care vom face traducerea unor fapte, enunțuri este cel al logicii predicatelor de ordinul întâi. Este, deci, firesc să-l definim încă dinainte de a-l utiliza.

2. Limbajul logicii predicatelor

Un limbaj formal se definește prin alfabet și reguli de formare. Mai ortodox, acestea din urmă, pot fi redate și ca reguli de scriere sau producționi.

Alfabetul logicii predicatelor, pe care îl vom nota prin A, presupune mai multe subalfabete:

$A_C = \{a, b, c, \dots\}$	constante individuale
$A_V = \{x, y, z, x_1, \dots\}$	variabile individuale
$A_F = \{f, g, h, f_1, \dots\}$	semne pentru funcții sau operații sau semne funcționale
$A_P = \{P, Q, R, P_1, \dots\}$	semne predicative.
$A_{CL} = \{\neg, \&, \vee, \exists, \equiv, \dots\}$	conective logice
$A_Q = \{\forall, \exists\}$	cuantificatori
$A_G = \{(), [], \{, \}\}$	semne de grupare

Este util, probabil, să amintim că alfabetul constantelor individuale A_C , va servi pentru redarea numelor propri sau a descripțiilor singularizatoare. Variabilele individuale vor fi folosite pentru a desemna obiecte individuale oarecare dintr-un domeniu determinat, iar semnele funcționale din alfabetul A_F vor servi pentru a codifica operații și funcții matematice.

Prin semnele din alfabetul A_P vom codifica proprietăți și relații instituite între diferite mulțimi de obiecte individuale.

Demn de menționat este faptul că simbolurile din A_F și A_P denotă operații sau relații au întotdeauna un număr $0 \leq n < \infty$ de argumente ce descriu aritatea funcției sau relației în cauză. Dacă $f \in A_F$ și $P \in A_P$, atunci

Cultura informatică

BAZELE LOGICE ALE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

ci $\delta(f)=n$ sau $\delta(P)=m$ vor exprima numărul de argumente al lui f și respectiv al lui P .

Conectivele logice nu caracterizează obiecte din lumea empirică, ci sunt instrumente de asamblare și analiză a formulelor ce descriu propoziții declarative, predicate sau formule deschise.

Cuantificatorii $\forall x$ "ori care ar fi x ..." și $\exists x$ "există un x ..." sunt instrumente de prelucrare a predicatelor și de formare a propozițiilor din predicate sau formule deschise. Totodată, ei intervin esențial în formularea unor reguli de inferență din logica predicatelor.

Definirea limbajului logicii predicatelor presupune introducerea succesivă a conceptelor de termen, formulă atomară și formulă bine formată în logica predicatelor.

Definim, inductiv, conceptul de termen, cu ajutorul unor reguli de formare.

R1. Constantele individuale sunt termeni.

Dacă $\alpha \in A_{CI}$, atunci $\alpha \in T$, mulțimea termenilor.

R2. Variabilele individuale sunt termeni.

Dacă $\alpha \in A_{VI}$, atunci $\alpha \in T$.

R3. Dacă $f \in AF$ și $\delta(f)=n$, i.e. f are n argumente și dacă t_1, \dots, t_n sunt termeni, atunci $f(t_1, \dots, t_n)$ este un termen compus.

DT. Numim *termeni* obiectele matematice construite cu ajutorul regulilor **R1**, **R2** și **R3** din alfabetele A_{CI} , A_{VI} și AF .

Exemplu. a, x și y vor fi termeni în virtutea regulilor **R1** și **R2**. Dacă $f, g, h \in AF$ și $\delta(f)=1$, $\delta(g)=2$, $\delta(h)=2$ și a, x și y sunt termeni, atunci vor fi termeni, pe baza regulii **R3**, și expresiile $f(a), f(x), g(a,y), h(f(x), g(a,y)), g(f(a), f(x))$.

Pentru a ajunge la $h(f(x), g(a,y))$ am procedat astfel:

1. a	R1
2. x	R2
3. y	R2
4. $f(x)$	R3,2
5. $g(a,y)$	R3,1,3
6. $h(f(x), g(a,y))$	R3,4,5

Putem defini acum conceptul de atom sau formulă atomară în logica predicatelor.

Dăm mai întâi două reguli.

R4. Dacă t_1 și t_2 sunt termeni, atunci $t_1=t_2$ este o formulă atomară.

Semnul '=' este un element privilegiat din AP și desemnează relația de identitate referențială sau egalitate.

R5. Dacă $P \in AP$ și $\delta(P)=n$ și t_1, \dots, t_n sunt termeni, atunci $P(t_1, \dots, t_n)$ este un atom sau o formulă atomară în logica predicatelor.

DA. Numim *atomii* sau formule predicative atomare orice formulă obținută prin regulile **R4** sau **R5**.

Atomi se obțin, aşadar, din aplicarea unor semne predicative de aritate n la siruri de n termeni.

Ecuatiile matematice sunt predicate binare formate în concordanță cu regula **R4**.

În manualele clasice de logică semnele predicative sunt redate prin litere majuscule $P(x), R(x,y), S(x,f(y),a)$. În limbajul **PROLOG** simbolurile predicative sunt notate prin cuvinte scrise cu litere mici, iar argumentele sunt redate prin cuvinte scrise cu inițială majusculă; variabilele sunt redate prin litere majuscule.

Expresia "x vinde lui y, z" i.e. $vinde(X,Y,Z)$ este un predicat ternar. Tot predicate ternare vor fi: plus (X,Y,Z), scad (X,Y,Z) sau $g(X,Y)=Z$ sau $h(X,Y)=Z$.

Dacă un atom predicativ conține numai constante, atunci vom spune că a fost *instantiat* sau interpretat într-un domeniu oarecare. Un atom instantiat poate fi adevărat sau fals.

Atomii sunt cele mai simple formule ce pot fi adevărate sau false.

Pornind de la atomi putem forma, cu ajutorul conectivelor logice (vezi ACL), formule predicative complexe. Adăugăm la regulile **R1-R5** încă trei reguli:

R6. Atomii sunt formule predicative.

R6 constituie initializarea definiției inductive a noțiunii de formulă în logica predicatelor. Regulile următoare extind mulțimea formulelor predicative.

R7. Dacă α este o formulă predicativă, atunci $-\alpha$ este și ea o formulă predicativă bine formată.

R8. Dacă α și β sunt formule predicative și * este un conectiv logic binar, i.e. $* \in ACL$, atunci $\alpha * \beta$ va fi o formulă bine formată în logica predicatelor.

DL. Atomii, cu și fără negație, se numesc *literali*.

DC. Clauzele sunt multimi de literali legați prin disjuncție.

Exemplu. Fie atomii: $P(x), R(x,f(x)), S(y,z,t)$. Atunci: $\neg P(x), \neg S(y,z,t), R(x,f(x)) \vee \neg P(x)$ sunt formule bine formate în logica predicatelor.

Ultima regulă ne va permite formarea unor formule cu cuantificatori.

R9. Dacă α este o formulă bine formată în logica predicatelor și Q este un cuantificator (i.e. $Q = \forall$ sau \exists), atunci $Qx \alpha(x)$ este o formulă bine formată.

Fie $S(x,y,z) \& R(x,u)$ o formulă a logicii predicatelor. Atunci $\exists y \exists x (S(x,y,z) \& R(x,y))$ va fi o formulă bine formată cu cuantificatori, care descrie un predicat $P(z)$.

DL. Pred. Numim *limbaj al logicii predicatelor* formulele obținute din alfabetul $A=A_{CI} \cup A_{VI} \cup AF \cup AP \cup ACL \cup AQ \cup AG$ prin intermediul regulilor **R1-R9**.

Cultura informatică

BAZELE LOGICE ALE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Obs.1. Regulile R1-R3 conduc la formarea termenilor sau a expresiilor denotative.

Obs.2. Regulile R4 și R5 permit construirea atomilor sau a formulelor predicative elementare.

Obs.3. R6, R7 și R8 operează asupra atomilor pentru alcătuirea formulelor "moleculare" sau compuse, iar R9 conduce la formarea formulelor cuantificate.

Obs.4. Cînd un semn funcțional este de aritate 0, i.e. $\delta(f)=0$ sau f nu are nici un argument (se scrie f^0), atunci f devine o constată. La fel, cînd un semn predicativ P este de aritate zero, i.e. $\delta(P)=0$, atunci P devine o variabilă proporțională ce poate lua valorile 1 sau 0 (adevărat sau fals).

Obs.5. Limbajul logicii predicatorilor și cu atît mai mult sublimbajele termenilor și al logicii propozițiilor pot fi captate în cadrul unei gramatici generative independente de context sau în cadrul unei gramatici analitice de același tip.

Predicatorele sunt formule deschise în care cel puțin o variabilă individuală apare nelegată de vreun cuantificator. Predicatorele mai sunt numite și funcții propoziționale predicative sau scheme cuantificatoriale. Ele pot fi private ca structuri sau cadre generatoare de propoziții prin cuantificare mai departe sau prin substituirea variabilelor individuale prin constante.

Limbajul logicii predicatorilor are o mare capacitate descriptivă. În cadrul lui pot fi formalizate propoziții complexe din limbile naturale și din teorile științifice.

3. Formalizarea unor raționamente în limbajul logicii propozițiilor

Să ne întoarcem la raționamentele R1-R4 date la început. Primul raționament este formalizabil în limbajul logicii propozițiilor, care este un sublimbaj al logicii predicatorilor. Pentru redarea formală a lui R1 vom folosi în exclusivitate alfabetele AP,ACL,AG. Mai mult AP va fi serios restrîns prin postularea absenței oricărui argument pentru variabilele P,Q,R,S i.e. $\delta(P) = \dots = \delta(S) = 0$. Astfel P,Q,... decad din statutul de variabile predicative la statutul de variabile propoziționale; vor ține locul unor propoziții oarecare ce pot fi adevărate sau false; ACL vor desemna conectivele logice \neg , $\&$, \vee , \supset , \equiv , iar AG vor fi semne de grupare.

Regulile de formare utilizate vor fi R6, R7 și R8, cu "degenerarea" provocată căderea variabilelor predicative la starea de variabile propoziționale.

Prepozițiile "și" și "sau" din limba română vor fi redate prin semnele conjuncției $\&$ și corespunzător al disjuncției \vee ; sintagma "dacă..., atunci" va fi redată prin implicăție.

Pe această cale R1 devine:

1. $(P \& Q) \supset R$
2. $R \supset \neg S$
3. $S \vee T$
4. $\neg T$

5. P

6. Q

Este ușor de văzut că propozițiile "ninge", "plouă", "măduc la munte", "citesc", "joc săh" au fost redate, în ordine, prin variabilele P,Q,R,S,T.

Cerința a) a fost satisfăcută pentru R1. Întrucît clauzele săt disjuncții de literali, va trebui să înlocuim formulele ce conțin implicații cu formule echivalente cu ele ce nu conțin implicații. Vom înlocui, de asemenea, formulele ce conțin semnul negației în fața unor conjuncții sau disjuncții, cu altele echivalente cu ele ce conțin semnul negației pe variabilele. Pentru aceasta vom folosi echivalențele:

$$\begin{aligned} A \supset B &\equiv \neg A \vee B \\ \neg(A \& B) &\equiv \neg A \vee \neg B \\ \neg(A \vee B) &\equiv \neg A \& \neg B \quad \text{legea lui De Morgan} \\ \neg \neg A &\equiv A \quad \text{legea dublei negații} \end{aligned}$$

Obținem astfel clauzele:

R1a. 1. $\neg P \vee Q \vee R$ sau	R1.b. 1. $\{P, Q, R\}$
2. $\neg R \vee \neg S$	2. $\{\neg R, \neg S\}$
3. $S \vee T$	3. $\{S, T\}$
4. $\neg T$	4. $\{\neg T\}$
5. P	5. $\{P\}$
6. Q	6. $\{Q\}$

R1 și R1b sunt transpuneri clauzele a raționamentului R1. Am satisfăcut astfel cerința b).

Pentru a satisface cerința c), adică a decide asupra unei formule prin metoda rezoluției, trebuie să știm mai întîi ce este principiul rezoluției și în ce constă metoda rezoluției.

4. Principiul rezoluției

Fie k_1 și k_2 două clauze disjuncte astfel că $/ \in k_1$ și $/ \in k_2$ ($/$ este un literal). Dacă k_1 și k_2 sunt adevărate, atunci va fi adevărată și clauza rezolventă $/$ din k_1 și k_2 , res(k_1, k_2) unde

$$\text{res}(k_1, k_2) = k_1 \setminus \{/ \} \cup k_2 \setminus \{/ \} \quad (4.1)$$

Rezolventul $/$ din k_1 și k_2 este clauza ce conține literalii din k_1 și literalii din k_2 , după ce s-au omis $/$ din k_1 și $/$ din k_2 .

Exemplu.

$$\begin{aligned} k_1 &= \{P, Q\} \\ k_2 &= \{\neg P, R\} \\ \text{res}(k_1, k_2) &= \{P, Q\} \setminus \{P\} \cup \{\neg P, R\} \setminus \{\neg P\} = \{Q\} \cup \{R\} \\ &= \{Q, R\} \end{aligned}$$

Principiul rezoluției este, ca *modus ponens*, *modus tollens* sau legea tranzitivității o schemă sau o regulă validă de inferență. El garantează conservarea adevărului de la premise (sau clauze) la concluzie (sau rezolvent).

Cultura informatică

BAZELE LOGICE ALE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Ori de câte ori premisele sau clauzele părinți sunt adevărate este adevărată și clauza rezolvent.

Ultimul enunț reprezintă teorema rezolventului.

5. Teorema rezolventului

Fie două clauze k_1 și k_2 astfel că $/ \in k_1$ și $-/ \in k_2$. Dacă k_1 și k_2 sunt adevărate, atunci și rezolventul lor, $\text{res}_1(k_1, k_2)$, va fi adevărat.

Demonstrație

1. $k_1 \& k_2$	ip.
2. $/ \in k_1$	ip.
3. $-/ \in k_2$	ip.
4. $/ = 0$	ip.supl.
5. k_1	(E&, 1)
6. k_2	(E&, 1)
7. $k_1 \setminus \{/ \}$	(5, 4, v)
8. $k_1 \setminus \{/ \} \cup k_2 \setminus \{-/\}$	(v, 7)
9. $\text{res}_1(k_1, k_2)$	(RE, 8, 4, l)
10. $/ = 1$	ip.supl.
11. $-/ = 0$	(def.neg.)
12. $k_2 \setminus \{-/\}$	(6, 11, v)
13. $k_1 \setminus \{/ \} \cup k_2 \setminus \{-/\}$	(v, 12)
14. $\text{res}_1(k_1, k_2)$	(RE, 13, 4.1)

Observații. Demonstrația este din ipoteze. Acceptând adevărul clauzelor, rezultă adevărul rezolventului. 1-3 sunt ipoteze. Din ipoteza suplimentară 4 că $/=0$ și ipotezele 1-3 rezultă 9, respectiv rezolventul. Din ipoteza suplimentară 10, că $/=1$ și celelalte ipoteze rezultă, de asemenea, rezolventul. Dar $/$ nu poate fi decât 0 sau 1.

În consecință, rezolventul este necesar adevărat, dacă, clauzele sale "părinți" sunt adevărate.

5 și 6 rezultă din 1, prin definiția conjuncției. Dacă o conjuncție este adevărată, atunci sunt adevărate ambele propoziții conjugate. Trecerile de la 4 și 5 la 7 și de la 6 și 11 la 12 se întemeiază pe definiția disjuncției: dacă o disjuncție este adevărată și unul dintre literalii ei este fals, atunci în mod necesar va fi adevărată și disjuncția formată din cea anteroară prin omiterea literalului fals:

$$A \vee 0$$

$$\underline{A}$$

Trecerile de la 7 la 8 și de la 12 la 13 se întemeiază, de asemenea, pe proprietățile disjuncției:

$$\begin{array}{ccc} A & & A \\ \hline A \vee B & & \{A, B\} \end{array} \quad A \supseteq A \vee B, A \supseteq B \vee A$$

Teorema rezolventului ne arată că principiul rezoluției este o schemă validă de inferență.

Principiul rezoluției a fost formulat de J.A.Robinson în 1965 în articolul "A Machine Oriented Logic and the Principle of Resolution". El este o generalizare a unor scheme de inferență utilizate încă de logicienii antici din școlile megarică și stoică.

El conține drept cazuri particulare schemele clasice de inferență modus ponens, modus tollens sau legea tranzitivității. Acestea pot fi reduse la principiul rezoluției după cum se vede:

modus ponens

$$\begin{array}{c} A \supset B \\ A \\ \hline B \end{array} \quad \begin{array}{c} -A \vee B = k_1 \\ A = k_2 \\ \hline B = \text{res}_A(k_1, k_2) \end{array}$$

modus tollens

$$\begin{array}{c} A \supset B \\ -B \\ \hline -A \end{array} \quad \begin{array}{c} -A \vee B = k_1 \\ -B = k_2 \\ \hline -A = \text{res}_A(k_1, k_2) \end{array}$$

tranzitivitatea

$$\begin{array}{c} A \supset B \\ B \supset C \\ \hline A \supset C \end{array} \quad \begin{array}{c} -A \vee B = k_1 \\ -B \vee C = k_2 \\ \hline -A \vee C = \text{res}_A(k_1, k_2) \end{array}$$

Exerciții de logica propozițiilor

I. Se dau formulele:

1. $(p \supset (q \supset r)) \supset ((p \supset q) \supset (p \supset r))$
 2. $(p \supset r) \supset ((q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset r))$
 3. $((q \supset s) \& (p \supset q) \& (p \supset r) \& (r \supset t) \& (t \supset u)) \supset (s \vee u)$
- a) Să se determine clauzele provenite din prense și din concluzii.
 b) Să se verifice validitatea formulelor 1, 2 și 3 prin derivare rezolutivă.
 c) Să se verifice validitatea acelorași formule prin respingere rezolutivă.
 d) Să se construiască un raționament în limba naturală având structura formulelor 1, 2 și 3.

II. Să se verifice prin derivare și respingere rezolutivă validitatea raționamentelor.

A) *Dilemă 1*

1. Dacă alerg, transpir.
2. Dacă joc săh, devin sedentar.
3. Dacă transpir, răcesc.
4. Alerg sau joc săh.
5. Dacă devin sedentar, mi se atrofiază mușchii.

6. Prin urmare, răcesc sau mi se atrofiază mușchii.

B) *Dilemă 2*

1. Dacă fac sport, cheltuiesc energie.
2. Dacă cheltuiesc energie, nu devin obez.
3. Fac sport sau privesc opere de artă.
4. Dacă nu devin obez, mă plac fetele.
5. Dacă privesc opere de artă, mă cultiv artistic.
6. Dacă mă plac fetele, sunt fericiți.

7. Prin urmare, sunt fericiți sau mă cultiv artistic.

REȚELE NEURONALE

Ing. Florin Dobrian
Ing. Ion Stoica
Ing. Florin Sultan

Deși studiate încă de la jumătatea acestui secol calculatoarele neuronale au produs un adevărat impact în lumea tehnicii de calcul abia în ultimul deceniu, fapt datorat în mare măsură atât progreselor tehnologice cît și spectaculoasei dezvoltări a software-ului înregistrate în această perioadă. Puternica renaștere a acestei direcții de vîrf a cercetării a stîrnit vîi dezbatere și controverse printre specialiști. Ce sănătatea neurocalculatoare? Sunt ele capabile să concureze creierul uman? Vor înlocui oare calculatoarele tradiționale? Iată cîteva întrebări la care încercăm să răspundem printr-o serie de articole, deschisă în acest număr al revistei.

SURSA DE INSPIRAȚIE ESTE MODELUL BIOLOGIC

Întrebăta la ora actuală despre creierul uman, nici un psiholog sau neurochirurg nu ar putea da o imagine globală despre funcționarea acestuia. Problema este atât de complexă încât rezolvarea ei completă mai trebuie să aștepte încă foarte mult timp. Anumite lucruri se cunosc totuși. Se știe în general că sistemul nervos este alcătuit din celule numite neuroni între care există o rețea de conexiuni. Neuronii conțin un anumit număr de dendrite și cîte un axon, prin intermediul cărora se fac interconexiunile. O legătură între doi neuroni poartă numele de sinapsă. Dendritele constituie intrările în celula neuronală în timp ce axonul constituie ieșirea. Așadar, un neuron are mai multe intrări și o singură ieșire. Cu toate acestea, axonul se ramifică, astfel că neuronul poate conecta ieșirea sa la mai multe intrări ale altor neuroni. O sinapsă se realizează între axonul unui neuron și una din dendritele altui neuron.

Un neuron poate fi activat prin impulsuri electrice la nivelul dendritelor. Totalitatea impulsurilor prezентate la intrare pot excita neuronul astfel încât acesta să genereze la rîndul său un impuls electric la ieșire, către ceilalți neuroni cu care este conectat. Condiția de excitare a neuronului este ca impulsurile de la intrare să depășească un anumit prag de sensibilitate specific celeiui nervoase.

Determinant pentru modul de funcționare a creierului este gradul foarte ridicat de paralelism în procesarea informațiilor. Astfel, creierul uman conține în jur de zece miliarde de neuroni, fiecare cu peste o mie de sinapsă. Această organizare îi permite să prelucreze informații cu o viteza foarte ridicată, deși un neuron individual este destul de lent (viteza de activare a unui neuron este de

un milion de ori mai mică decît viteza de comunicare a circuitelor electronice actuale).

REȚELE NEURONALE ARTIFICIALE

Avinđ ca model rețeaua de neuroni naturală, speciașii au studiat posibilitatea construirii de sisteme artificiale care să îndeplinească funcții similare. Aceste sisteme pot fi împărțite sub denumirea de rețele neuronale sau modele conexionești iar implementările fizice ale unor calculatoare bazate pe tehniciile neuronale se numesc calculatoare neuronale sau pe scurt neurocalculatoare. Primele rețele neuronale au fost dezvoltate sub forma unor simulatoare software rulabile pe calculatoare secvențiale clasice. Ulterior au apărut și implementări hardware ale acestor rețele sub forma unor circuite electronice specializate.

O rețea neuronală este alcătuită dintr-o mulțime de noduri în care se află elementele de procesare respectiv neuronii. Ele reprezintă elemente de calcul neliniare care operează în paralel și sunt organizate în moduri similare celor din rețelele biologice.

Prin analogie cu neuronul biologic, un neuron artificial are un anumit număr N de intrări (corespondente dendritelor) și o singură ieșire (corespondentă axonului), dar care se poate conecta la intrările mai multor neuroni. Fiecare intrare are asociată o pondere care reprezintă importanța pe care un impuls prezent la intrarea respectivă o are în activarea neuronului. Conexiunile se realizează prin legarea ieșirilor unor neuroni la intrările altora, ponderile asimilându-se cu sinapsele. Impulsurile de la intrările unui neuron pot avea un caracter excitant (impulsuri pozitive) sau inhibitor (impulsuri negative), totalitatea lor determinând activarea sau nu a respectivului neuron. Pragul de sensibilitate amintit la modelul biologic este prezent și în neuronul artificial. El este notat θ . O altă caracteristică a neuronului este comportarea acestuia, definită printr-o funcție de activare neliniară f .

Ponderile asociate intrările unui neuron se notează W_i . Ele multiplică valorile impulsurilor X_i corespunzătoare respectivelor intrări. Ponderile W_i iau în general valori reale. Neuronul calculează suma ponderată a tuturor impulsurilor de intrare din care scade valoarea de prag θ pentru a determina dacă combinația de la intrare a depășit această valoare. În funcție de rezultatul calculului precum și de tipul funcției de activare caracteristice neuronului, acesta generează un semnal Y la ieșire. În figura 1 este ilustrat un neuron, cu notațiile corespunzătoare.

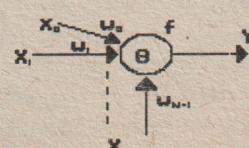

Figura 1

Cultura informatică

REȚELE NEURONALE

Ieșirea se generează conform formulei:

$$Y = f\left(\sum_{i=1}^{N-1} W_i * X_i - \theta\right)$$

Există mai multe tipuri de neliniarități specifice comportării unui neuron. Dintre cele mai cunoscute putem aminti următoarele trei:

- funcția treaptă;
- funcția rampă;
- funcția sigmoidală;

Variatia acestor trei modele de funcții neliniare de activare este prezentată în graficele din figura 2.

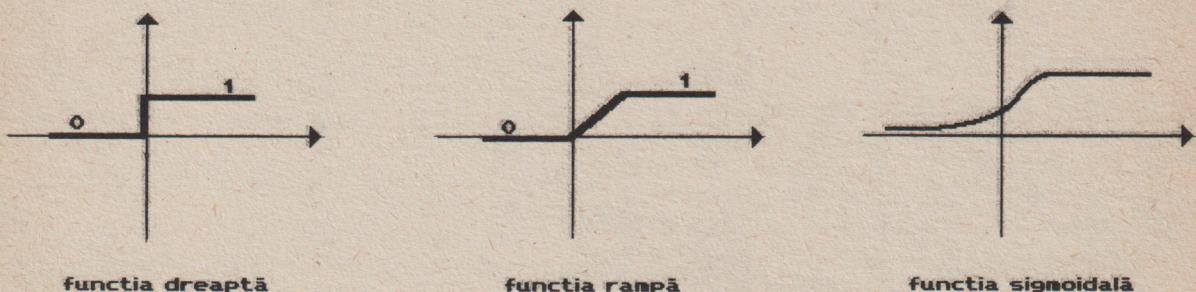

Figura 2

În cadrul unor rețele neuronale complexe se pot întâlni variații temporale ale parametrilor precum și operații matematice mai complicate în locul simplei sumări.

Fiecare element de procesare dintr-o rețea neuronală are aşadar un număr de intrări și o ieșire care este funcție de intrări și care este utilizată ca intrare de către alte elemente. Aceste elemente de procesare sunt organizate în mai multe straturi (nivele). Introducerea informațiilor în rețea se face prin intermediul unui strat de

neuroni de ieșire. Între aceste două straturi care asigură comunicarea cu mediul înconjurător este posibilă existența unor straturi intermedie numite și straturi ascunse. Legăturile între neuroni din diversele straturi sunt specificate printr-o matrice de conexiuni ponderate. În funcție de modurile de interconectare se pot deosebi o serie întreagă de topologii neuronale. Structura generală a unei rețele neuronale este ilustrată în figura 3.

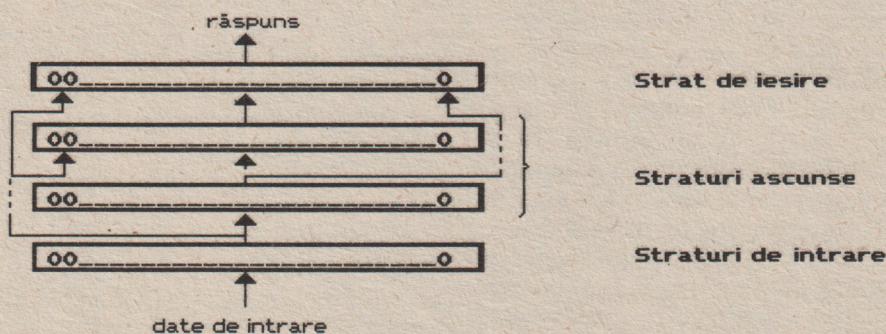

Figura 3.

Primele modele de rețele neuronale studiate conțineau numai unul sau două straturi de neuroni. În primul caz, singurul strat existent ținea loc atât de strat de intrare cât și de strat de ieșire. Aceste prime implementări limitau rolul respectivelor rețele. Ulterior s-au construit modele cu mai multe straturi. Adăugarea de straturi ascunse permite sistemelor concepute să-și formeze o reprezentare internă a problemelor analizate. Aceasta înseamnă că în urma prezentării unor date la intrare, o rețea neuronală își organizează intern informațiile într-un anumit mod.

Rețelele cu un singur strat rezumau această reprezentare internă numai la forma sub care erau prezентate informațiile la intrare. Rețelele multistrat sunt mult mai puternice prin posibilitatea de a crea în interiorul straturilor ascunse propriile reprezentări ale problemelor pe care le rezolvă. Figura 4 descrie trei exemple de rețele, cu cîte unul, două și trei straturi.

Asigurarea de performanțe ridicate se face prin gradul ridicat de interconectare care determină un paralelism foarte accentuat. Datorită acestuia tehniciile de prelucrare a informațiilor specifice calculatoarelor neu-

Cultura informatică

REȚELE NEURONALE

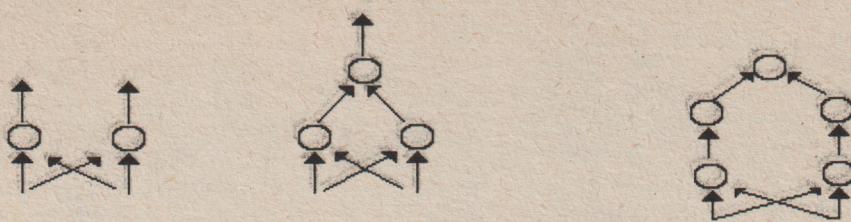

Figura 4.

ronale le fac să devină preferate calculatoarelor clasice (calculatoare secvențiale de tip von Neumann) într-o serie de aplicații. Principalele avantaje prezentate de către un neurocalculator sunt:

- toleranța la defecte (continuarea normală a activității rețelei chiar și în cazul în care un număr de neuroni individuali au încetat să mai funcționeze corect);
- recuperarea asociativă (regăsirea informațiilor stocate pe bază de conținut și formularea unor răspunsuri adecvate chiar dacă nu se găsește un corespondent intern la datele de intrare);
- degradare lentă (recuperarea situațiilor de încetare a funcționării unor neuroni).

Diferența față de un calculator secvențial constă tocmai în existența unui număr foarte mare de elemente de procesare care operează în paralel. Defectarea unor astfel de elemente sau a unor conexiuni între acestea nu conduce la o scădere semnificativă a performanțelor.

Majoritatea algoritmilor utilizati în diversele modele de rețele neuronale adaptează ponderile astfel încât să îmbunătățească performanțele. Acest proces poartă numele de învățare și constituie conceptul de bază în domeniul neurocalculatoarelor.

Cu toate aceste avantaje pe care le prezintă, rețelele neuronale nu sunt potrivite pentru aplicații care reclamă calcule complexe și de mare precizie cu numere. Datorită modului lor de funcționare asemănător creierului se poate spune că puterea de calcul nu reprezintă punctul lor forte. În consecință, pentru marea majoritate a aplicațiilor dezvoltate pînă la ora actuală, calculatoarele convenționale se dovedesc de departe a fi mai eficiente. În momentul în care se pune însă problema activităților care utilizează seturi de date incomplete sau informații neclare și contradictorii, rețelele neuronale depășesc calculatoarele convenționale, chiar și procesoarele parallele. Aplicații specifice acestor activități sunt cele ca recunoașterea vorbirii sau a imaginilor, unde mai multe ipoteze sunt urmărite în paralel. În această direcție, sistemele cele mai bine puse la punct bazate pe tehnicile clasice sunt departe de a egaliza performanțele unui creier uman. Abilitatea în adaptare pe care o au rețelele neuronale este esențială în domenii ca cele amintite mai sus, în care seturile de date pentru învățare sunt limitate iar în cursul funcționării pot să apară practic o infinitate de noi situații.

PROCESUL DE ÎNVĂȚARE

Învățarea unei rețele neuronale este o problemă de ajustare a ponderilor. Acest lucru poate avea loc atât manual cît și automat. Inițial, se atribuie anumite valori ponderilor conexiunilor dintre neuroni. Se prezintă apoi datele de intrare și se rulează rețeaua în mai multe iterații. În timpul acestui proces ponderile își schimbă valoare. Operația de iterare se termină în momentul în care rețeaua a ajuns să satisfacă anumite cerințe în legătură cu corectitudinea răspunsurilor furnizate, adică să răspundă corect la situațiile obișnuite cu care a fost învățată și să poată rezolva și o serie de situații noi care prezintă anumite variații față de cele cunoscute. Aceasta este activitatea inițială de învățare, în care rețeaua este deprinsă cu situațiile cele mai des întâlnite dintr-o aplicație specifică. În continuare pot să apară situații noi. Datorită modului specific de funcționare rețeaua generează pe baza informațiilor stocate și furnizează răspunsurile corecte.

Există trei elemente care caracterizează o rețea neuronală. Primele două sunt tipul elementelor de procesare și topologia rețelei. Cel de-al treilea element este schema de învățare. Au fost dezvoltăți o serie întreagă de algoritmi care implementează aceste scheme. Din punct de vedere al asistării a procesului de învățare se disting următoarele modalități:

- învățarea supervizată;
- învățarea nesupervizată;
- învățarea autosupervizată.

Învățarea supervizată are loc în cazul în care un agent extern introduce informațiile de probă și ieșirea pe care dorește să o obțină. Diferența între ieșirea obținută pe baza informațiilor de intrare și ieșirea dorită este folosită la recalcularea ponderilor rețelei. În cazul învățării nesuprivate adaptarea ponderilor se face numai pe baza intrărilor, fără intervenția agentului extern. Acest proces conduce la gruparea internă a datelor în vederea furnizării răspunsului corect. Învățarea autosupervizată apare în cazul în care rețeaua își monitorizează singură activitatea și corectează erorile în interpretarea datelor prin reacție inversă de reglare.

În procesul de învățare, în urma stabilirii unor ponderi initiale și a prezentării datelor de intrare rețeaua trece

printr-o serie de stări pînă cînd ajunge într-o stare stabilă. Aceasta este atinsă în momentul în care ponderile asociate elementelor de procesare nu se mai schimbă. În perioada următoare, în care rețeaua este pusă în situația de a soluționa o anumită problemă, ponderile sunt fixe. Introducerea problemei se face prin furnizarea corespunzătoare a datelor către neuronii din stratul de intrare. Ca urmare, se declanșează un proces de activitate distribuită, adică se începe prelucrarea informațiilor de către toatele elementele de procesare, pe baza valorilor ponderilor stabiliți în perioada de învățare. Răspunsul la problema se prezintă prin intermediul neuronilor din stratul de ieșire.

CÎTEVA EXEMPLE SIMPLE

Pentru clarificarea ideilor să considerăm implementarea celor trei funcții logice elementare (NOT, OR, AND) precum și a funcției locale XOR cu ajutorul rețelelor neuronale. Figura 5 ilustrează aceste exemple. Astfel, rețeaua a implementează funcția NOT, b funcția OR, c funcția AND iar d funcția XOR. În figură sunt indicate ponderile conexiunilor dintre neuroni precum și valorile interne de prag ale neuronilor. Funcția de activare utilizată de neuronii acestor rețele este funcția treaptă al cărei grafic a fost prezentat anterior. Funcționarea rețelelor a, b și c se

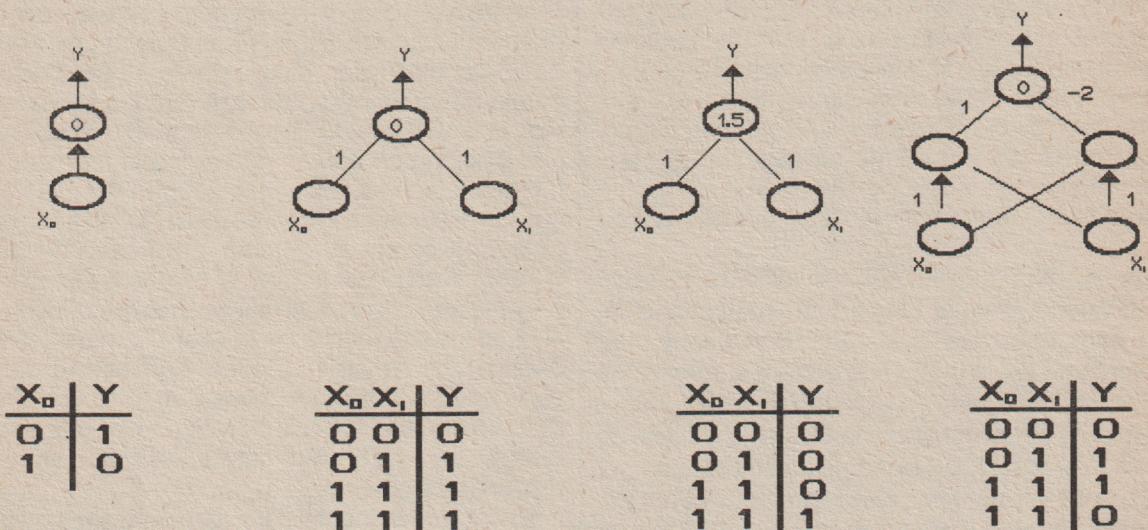

Figura 5.

poate deduce ușor din figură aplicînd formula de calcul a ieșirii pe baza intrărilor, a ponderilor, a valorii de prag și funcției de activare. De exemplu, în cazul rețelei b, pentru intrările $X_0=1$ și $X_1=0$, ieșirea are valoarea:

$$Y=f(W_0 \cdot X_0 + W_1 \cdot X_1 - \theta) = f(1 \cdot 1 + 1 \cdot 0 - 0) = f(1) = 1$$

Se observă că în timp ce pentru implementarea primelor trei rețele sunt suficiente două straturi de neuroni, unul de intrare și unul de ieșire, în cazul rețelei care realizează funcția XOR mai este necesar un al treilea strat ascuns. Acesta este folosit pentru o reprezentare intermedieră a informațiilor de intrare care să permită obținerea la ieșire a funcției dorite. În legătură cu acest aspect vom reveni într-un articol ulterior.

GLOSAR DE TERMENI

Activare distribuită — Proces de activare simultană a tuturor neuronilor dintr-o rețea neuronală.

Axon — Componentă a celulei nervoase prin care impulsurile părăsesc corpul celulei.

Conexiune — Cale între elementele de procesare pe care le unește în cadrul unei rețele.

Cultura informatică

REȚELE NEURONALE

Dendrită — Componentă a celulei nervoase prin care impulsurile sosesc în corpul celulei.

Funcție de activare — Funcție matematică după care se calculează valoarea ieșirii unui element de procesare.

Învățare — Etapa în care unei rețele neuronale i se introduc date primare în vederea adaptării ponderilor.

Neuron — Unitate structurală și funcțională a sistemului nervos.

Pondere — Valoare reală care exprimă importanța unei intrări a neuronului.

Prag — Nivel energetic de excitare minim.

Sinapsă — Punctul de legătură între doi neuroni prin care se propagă impulsurile.

Strat ascuns — Strat de neuroni situat între stratul de intrare și cel de ieșire.

Compartimentul de ediție al firmei ADISAN vă oferă următoarele servicii:

- machetare pe calculator pentru periodice (săptămînale, lunare etc.) cu imprimare pe hîrtie de calitate superioară sau folie transparentă, folosind programe moderne de editare și imprimantă cu laser.
- culegere pe calculator pentru texte de orice complexitate (de la beletristică la texte științifice) folosind programe specializate.
- retroversiune și traducere de texte din orice domeniu (de către specialiști autorizați) din limbile engleză, franceză, germană, rusă, spaniolă, maghiară.
- grafică pe calculator și clasică; combinarea acesteia cu text pentru realizarea de prospecte, cataloage, reclame etc.
- editarea de texte și cărți în domeniul informaticii (de la nivelul de învățare pînă la nivel universitar și profesional).
- spațiu publicitar în revista de largă circulație *PC-Magazin* — prima revistă de informatică din România.

În cadrul serviciilor menționate, specialiștii noștri pot prelua tehnoredactarea și corectarea materialelor, predînd beneficiarului textul validat pentru multiplicare.

Prețul pentru o pagină de manuscris A4 dactilografiată la 2 rînduri, trecută prin întreg procesul tehnologic menționat (tehnoredactare, culegere text, corecție, machetare, imprimare) pornește de la **125 lei**, fiind ne-gociabil în funcție de complexitate și urgență.

Contractele pe **termen lung** beneficiază de condiții speciale de tarifare și prioritățe.

Specialiștii noștri pot rezolva comenziile dumneavoastră în termene ferme (inclusiv urgențe) și în condiții de calitate deosebite.

Compartimentul dispune de un set complet de caractere pentru limba română și pentru majoritatea limbilor europene, precum și de caractere speciale pentru texte de specialitate.

LIMBAJUL C (V)

Conf.dr.ing. Irina Athanasiu

Cuvînt înainte

Spre surprinderea generală al treilea grup de autori preia rubrica destinată limbajului C. Ca orice echipă nouă vom începe prin a schimba modul de abordare, astfel încât, cititorii să înregistreze schimbarea.

Abordarea noastră pleacă de la două idei. În primul rînd, în paginile unei reviste nu poate să încapă un manual exhaustiv pentru un limbaj de programare, deci cititorul care dorește într-adevăr să învețe limbajul C va trebui în mod obligatoriu să apeleze la o carte. În al doilea rînd considerăm că rubrica prezentă este destinată unor cititori avansați care au cunoștințe de programare (eventual în alte limbi de programare) și pentru care este interesant să discutăm aspecte specifice programării în limbajul C (este cunoscut faptul că o programare de tip FORTRAN este posibilă în orice limbaj de programare de nivel superior, oricără de sofisticat ar fi acesta - sper că nu am jignit pe nimeni prea tare). Cititorii începători sănătății să învețe să lucreze întîi în limbajul Pascal pentru a căpăta o educație corectă în domeniul programării.

Din aceste motive vom încerca în această rubrică să discutăm anumite aspecte care ridică de obicei probleme celor care învață limbajul C venind din alte limbi de programare. De asemenea vom încerca să discutăm modul în care se pot rezolva aplicații tipice utilizând limbajul C.

Utilizarea pointer-ilor în limbajul C

Înțelegerea și utilizarea corectă a pointer-ilor este una dintre cheile realizării unor programe C corecte și eficiente. Utilizarea pointer-ilor este necesară pentru a realiza transferul parametrilor funcțiilor prin referință și realizarea unor structuri de date dinamice complexe. De asemenea, utilizarea pointer-ilor în locul accesului indexat la vectori conduce la realizarea unor programe mai eficiente. Pe de altă parte existența mecanismului de adresare prin pointer-i poate să conducă la apariția unor erori deosebit de dificil de localizat. Să considerăm de exemplu următorul program :

```
void main()
{
/* 1 */ float x = 3.14, y;
/* 2 */ int *p;
/* 3 */ p = &x;
/* 4 */ y = *p
/* 5 */ printf("%f",y);
}
```

Pentru a ușura explicarea programului am numerotat în comentarii liniile din corpul acestuia. Să urmărim acest program. În linia 1 sunt declarate două variabile reale x și y, și se realizează inițializarea variabilei x. În linia 2 este declarată variabila p reprezentând un pointer către o valoare de tip int. În linia 3, acestei variabile i se atribuie ca valoare adresa variabilei x. Aparent, în linia 4 variabila y primește valoarea 3.14 (valoarea variabilei x). În linia 5 se afișează valoarea variabilei y. Dacă veți încerca să executați acest program (după ce veți ignora avertismentul referitor la linia 3, în care se atribuie un pointer către un int adresa unei valori de tip float), veți constata că valoarea afișată nu este corectă (se va afișa valoarea -2621.000000). Explicația este simplă: în linia 4 datorită modului diferit în care sunt reprezentate valorile de tip int față de cele de tip float conținutul adresei memorate în variabila p este interpretat în mod incorrect. Desigur, avem de a face cu un caz fericit, eroarea fiind semnalată în avertismentul referitor la linia 3. Din păcate erori de tipul pointer neinițializat nu pot să fie diagnosticate la fel de simplu la nivelul compilatorului.

Să considerăm și un exemplu tipic de utilizare a pointer-ilor: un program pentru afișarea în baza 16 a conținutului unei zone de memorie :

```
/*
dump.c
Program pentru afișarea unei zone de memorie
începînd de la o adresa specificată de către utilizator. Se afișează 256 de octeți.
*/
void dump(unsigned long int);
void main()
{
    unsigned long int start;
    printf("\nAdresa de început : ");
    scanf("%lu", &start);
    dump(start);
}

void dump(start)
unsigned long int start;
{
    unsigned char *p;
    int t;
    p = (unsigned char *) start;
    for (t = 0; t < 255; t++, p++)
    {
        if (!(t % 16)) printf("\n");
        printf("%2X ", *p);
    }
}
```

În linia 1 este declarată variabila start de tip unsigned long int. În linia 3 această variabilă primește ca valoare adresa începînd de la care se dorește prelucrarea octetelor pentru afișare. Fiind o valoare de tip unsigned long int valorile posibile sunt în cadrul segmentului curent de date. În linia 6 este definit un pointer către o valoare de tip char. Se observă că acest pointer este neinițializat. În linia 8 variabila p primește ca valoare, prin conversia

Informatica fără profesor

LIMBA C (V)

valorii variabilei *start*, adresa primului octet din zona de memorie care se parcurge. În ciclul format din liniile 9—11 se realizează afişarea pe rând în baza 16 a 256 de octeţi începînd de la adresa indicată de utilizator. Pe fiecare linie se afisează 16 valori.

Utilizarea pointer-ilor pentru transferul parametrilor

În limbajul C mecanismul de transfer al argumentelor pentru funcţii este aşa numitul transfer prin valoare. Adică, ceea ce se transmite unei funcţii pentru fiecare argument actual este valoarea acestuia pe care funcţia îl copiază în contextul său. Din acest motiv orice modificare suferită de un astfel de argument în cadrul funcţiei se referă numai de la copia sa și nu are nici un efect în afara funcţiei. Avînd în vedere că de multe ori este necesară realizarea unei actualizări pentru un argument în cadrul unei funcţii este necesar un mecanism prin care funcţia să aibă acces la argumentul propriu-zis și nu numai la valoarea sa. În alte limbaje de programare (PASCAL, FORTRAN) acest mecanism se realizează prin transferul argumentelor prin referinţă. În acest caz ceea ce se transmite unei funcţii este adresa argumentului, pe baza căruia funcţia are atât posibilitatea să determine valoarea curentă a argumentului cît și să modifice această valoare. În limbajul C se poate realiza un astfel de mecanism de transfer de argumente cu ajutorul pointer-ilor. Să considerăm de exemplu programul **test.c**.

```
/*
test.c
Program de demonstrație pentru transferul argumentelor funcțiilor
*/
/* 1 */ void test(int *ip);
void main()
{
    /* 2 */ int i = 50, *ip = &i;
    /* 3 */ printf("\ni = %i", i);
    /* 4 */ test(ip);
    /* 5 */ printf("\nDupă execuție test \ni = %i", i);
}
/* 6 */ void test(int *int_p)
{
    /* 7 */ *int_p = 100;
}
```

Dacă veți executa programul **test.c** veți obține :

i = 50
După execuție test
i = 100

Să urmărim puțin programul. În linia 6 au fost declarate: tipul funcţiei **test** și tipul argumentului. Se observă că argumentul este un *pointer* către o valoare de tip *int*. În linia 7 valoarea argumentului (a cărui adresă este conținută în argumentul *int_p* transmis funcţiei) este modificată, aceasta primind valoarea 100. În cadrul programului principal în linia 2 se face inițializarea și declararea variabilelor *i* de tip *int* cu valoarea 50 și *ip* de tip *pointer* către *int* cu adresa variabilei *i*. Linia 3 va tipări valoarea

curentă a variabilei *i*. În urma apelului în linia 4 a funcţiei **test**, valoarea variabilei *i* se modifică conform efectului funcţiei **test**. Să modificăm programul **test.c** renunțînd la argumentul de tip *pointer*. Se obține programul **test1.c**

```
/*
test1.c
Program de demonstrație pentru transferul argumentelor funcțiilor
*/
/* 1 */ void test1(int i);
void main()
{
    /* 2 */ int i = 50, *ip = &i;
    /* 3 */ printf("\ni = %i", i);
    /* 4 */ test1(ip);
    /* 5 */ printf("\nDupă execuție test \ni = %i", i);
}
/* 6 */ void test1(int i)
{
    /* 7 */ i = 100;
}
```

Pe ecran se va afișa :

i = 50

După execuție test

i = 50

deoarece în acest caz modificarea valorii variabilei *i* în funcţia **test1** nu are nici un efect în afară funcţiei.

O altă situație în care utilizarea *pointer-ilor* pentru transferul argumentelor este obligatorie, este cea a argumentelor care nu sunt constante sau variabile simple. În acest caz utilizarea *pointer-ilor* este absolut necesară. Să considerăm de exemplu programul **copystr.c**.

```
/*
copystr.c
Program de demonstrație pentru transferul argumentelor vectori
*/
/* 1 */ void copystr(char *destinație, char *sursă);
void main()
{
    /* 2 */ char *s1 = "primul sir";
    /* 3 */ static char s2[] = {"al doilea sir"};
    /* 4 */ char s3[80];
    /* 5 */ copystr(s3, s1);
    /* 6 */ printf("\n%s\n", s3);
    /* 7 */ copystr(s3, s2);
    /* 8 */ printf("%s\n", s3);
    /* 9 */ copystr(s3, "al treilea sir");
    /* 10 */ printf("%s\n", s3);
}
/* 11 */ void copystr (char *destinație, char *sursă)
{
    /* 12 */ while(( *destinație++ = *sursă++) != '\0')
    /* 13 */ ;
```

Informatica fără profesor

LIMBAJUL C (V)

Ca efect al execuției acestui program se afișează :

primul sir
al doilea sir
al treilea sir

Funcția **copystr** este definită ca având două argumente de tip *pointer* către valori de tip *char*. În ciclul conținut în linile 11 și 12 se face copierea caracterului curent a cărui adresă este valoarea curentă a variabilei sursă la adresa care este valoarea curentă a variabilei destinație. După referirea (obținerea valorii) fiecarei dintre aceste variabile se face incrementarea valorilor variabilelor. Fiind vorba de valori de tip *pointer*, incrementarea se face conform spațiului de memorie ocupat de tipul de date către care indică variabila *pointer* respectivă. Ciclul se repetă pînă cînd se ajunge la sfîrșitul sirului indicat de terminatorul de sir de caractere (un caracter cu valoarea \0). În cadrul programului principal sînt realizate trei apeluri ale funcției **copystr**. Toate cele trei apeluri utilizează ca prim argument variabila s3. Această variabilă a fost declarată în linia 4 ca vector de tip *char*, cu alte cuvinte numele s3 fără paranteze desemnează un *pointer* către o dată de tip *char*. În primul apel este utilizată variabila s1 care a fost declarată ca fiind un *pointer* către o valoare de tip *char*, deci corespunde tipului argumentului funcției. Al doilea apel utilizează variabila s2 care ca și s3 este de tip *pointer* către o valoare de tip *char*. În al treilea apel ca valoare actuală pentru al doilea argument se transmite expresia "al treilea sir". Valoarea acestei expre-*sii* este un *pointer* către sirul constant "al treilea sir".

Pointer-i către structuri de date

Un alt exemplu tipic de utilizare a *pointer-ilor* constă din utilizarea acestora pentru parcurgerea mai eficientă a vectorilor. Să considerăm de exemplu programul *vect.c*.

```
/*
vect.c
Program pentru ilustrarea parcurgerii vectorilor cu ajutorul pointerelor
*/
void main()
{
/* 1 */ static int data[5] = {1, 2, 3, 4, 5};
/* 2 */ int *int_ptr, i;
/* 3 */ printf("\nParcuregere fără pointeri \n");
/* 4 */ for (i = 0; i <= 4; i++)
/* 5 */     printf("%d ", data[i]);
/* 6 */     printf("\nParcuregere utilizînd pointeri \n");
/* 7 */     for(int_ptr = data; int_ptr <= &data[4];
/*          ++int_ptr)
/* 8 */         printf("%d ", *int_ptr);
/* 9 */     printf("\n");
}
```

Efectul programului *vect.c* constă din afișarea textului

Parcuregere fără pointeri
1 2 3 4 5

Parcuregere utilizînd pointeri

1 2 3 4 5

Aparent, cele două parcuregeri sînt echivalente. Dar să urmărim puțin care sînt operațiile care se execută de fapt pentru ciclurile descrise în liniile 4, 5 și respectiv 7, 8. Pentru reprezentarea întregilor limbajul C utilizează 2 octeți. Pentru a realiza accesul la valoarea unui element din vectorul *data* se realizează următoarele operații :

1. se obține valoarea variabilei *i*;
2. se înmulțește această valoare cu 2 (dimensiunea unui element al vectorului);
3. se adună rezultatul cu adresa de început a vectorului *data*;
4. se obține valoarea elementului.

Deci, pentru fiecare element de vector se realizează două citiri din memorie, o înmulțire (eventual deplasare) și o adunare.

Pentru a realiza accesul la valoarea unui element din vectorul *data* utilizînd *pointer-ul* *int_ptr* se realizează două citiri din memorie: o citire pentru obținerea valoarei curente a *pointer-ului* *int_ptr* și o citire utilizînd această valoare pentru a obține valoarea elementului curent din vectorul *data*. De remarcat în acest program modul în care variabila *int_ptr* este utilizată ca variabilă de control pentru ciclul din liniile 7, 8. Valoarea de inițializare este adresa primului element din vector. În loc de instrucție:

int_ptr = *data*;

se putea utiliza instrucția:

int_ptr = &*data*[0];

Valoarea de comparație finală este adresa ultimului element. Deoarece și numele vectorului este considerat ca fiind de tip *pointer* o notație echivalentă pentru valoarea de comparație este

int_ptr *data* + 4

și nu

data + 4 * sizeof(int)

Actualizarea variabilei *int_ptr* se face conform modului de reprezentare a tipului *int*.

Operații asupra pointerilor

Așa cum s-a văzut deja în exemplele anterioare asupra unui *pointer* se pot executa operații de adunare și scădere cu valori întregi. Rezultatul unei astfel de operații este adresa unui obiect de același tip cu cel cu care a fost definit *pointer-ul*. Adică, dacă într-un program a fost definită o structură de tipul *tip*, și există un *pointer* *p* definit ca *pointer* către o structură de tipul *tip*, atunci o

Informatica fără profesor

LIMBAJUL C (V)

operatie de forma $p + 7$ înseamnă de fapt că la valoarea conținută în p se adaugă valoarea $7 * \text{sizeof}(tip)$. Să considerăm însă programul **lungime.c**.

```
/*
lungime.c
Program pentru ilustrarea operațiilor cu pointeri
*/
/* 1 */ int lungime (char *sir);
/* 2 */ void main()
{
/* 3 */     printf ("Lungimea sirului : 'Asta este ' este
        %i", lungime("Asta este"));
}
/* 4 */ int lungime(char *sir)
{
/* 5 */     char *ptr = sir;
/* 6 */     while (*ptr)
/* 7 */         ++ptr;
/* 8 */     return(ptr - sir);
}
```

În urma execuției programului **lungime.c** se afișează textul :

Lungimea sirului : 'Asta este ' este 9.

Funcția **lungime** primește ca argument un *pointer* către un sir de elemente de tip *char*. În cadrul procedurii utilizând *pointer-ul ptr* (care de asemenea este un *pointer* către *char*) se parcurge sirul de caractere primit ca argument căutându-se sfîrșitul acestuia. În linia 8 se calculează diferența a doi *pointer-i*. Pentru ca rezultatul să fie corect *pointer-ii* trebuie să indice către același tip de date. Valoarea diferenței este egală cu numărul de elemente cuprinse între valorile celor doi *pointer-i*. Deci dacă în exemplul considerat ar fi fost vorba de *pointer-i* către tipul *tip* de date atunci rezultatul scăderii valorilor celor doi *pointer-i* ar fi fost împărțit automat la valoarea *sizeof(tip)* obținându-se rezultatul corect.

Pointer-i către funcții

În cazul unui *pointer* către o funcție compilatorul trebuie să știe nu numai că *pointer-ul* adresează o funcție dar și tipul acesteia. De exemplu, declarația

```
int (*fp)(void);
```

declară un *pointer* către o funcție care întoarce un rezultat de tip *int* și nu are argumente. Parantezele în care este inclus *pointer-ul* (**fp*) sunt necesare pentru a diferenția această declarație de declararea unei funcții fără argumente care întoarce ca valoare un *pointer* către un *int*:

```
int *fp (void);
```

Pentru a ilustra modul în care se poate utiliza un astfel de *pointer* să considerăm programul **comparație.c**.

```
/*
comparație.c
Program pentru ilustrarea utilizării pointerilor către
funcții
*/
/* 1 */ void compara(char *a,char *b,int(*cmp)());
/* 2 */ int strcmp();
void main()
{
/* 3 */     char s1[80], s2[80];
/* 4 */     int (*p) (char *s1, char *s2);
/* 5 */     p = strcmp;
/* 6 */     printf("\nIntroduceți două siruri :\n");
/* 7 */     gets(s1);
/* 8 */     gets(s2);
/* 9 */     compara(s1, s2, p);
}
/* 10 */ void compara(char *a, char *b, int(*cmp)())
{
/* 11 */     printf("\nCele două siruri sunt ");
/* 12 */     if (!(*cmp)(a,b))
/* 13 */         printf("egale");
/* 14 */     else printf("diferite");
}
```

Declararea în linia 2 a funcției **strcmp** anunță compilatorul că numele **strcmp** este un nume de funcție care întoarce o valoare de tip *int*. Actualizarea valorii *pointer-ului p* se face prin instrucțiunea:

p = **strcmp**

(atenție: numele funcției apare fără paranteze, altfel arătarea în membrul drept al operației de atribuire a numelui funcției urmat de paranteze este interpretată ca un apel de funcție). Se observă că nu se utilizează notația:

p = **&strcmp**;

Funcția **compara** are trei argumente ultimul, fiind de tip *pointer* către o funcție cu valoare de tip *int*. În linia 12 se realizează un apel al funcției transmise ca parametru funcției **compara**. Apelul funcției **compara** se putea face și sub forma

compara(s1, s2, strcmp).

Din exemplul considerat nu rezultă poate foarte clar care sunt avantajele utilizării *pointer-ilor* către funcții. Să ne imaginăm însă scenariul (cuvînt la modă) în care în același program doream să realizam și compararea unor vectori avînd elemente de alte tipuri. În acest caz funcția **compara** poate să rămînă neschimbată și se definesc funcții de comparație corespunzătoare tipurilor elementelor vectorilor.

EDITOARE ȘI FONTURI (IV)

Ion Paraschiv și Tiberiu Spiru

Vom începe acum prezentarea sistemului de editare **MatteX**, realizat în Institutul de Matematică al Academiei Române, sistem creat pe ideea **WYSIWYG** ("what you see is what you get") adică o corespondență biunivocă pixel ecran — pixel hîrtie.

Sistemul de editare **MatteX** a fost conceput în urma studierii experienței dobîndite de către operatorale mașinilor de editat "Xerox 860" în realizarea concretă de texte matematice complexe. (Un text complex necesită multe semne grafice distincte — de regulă cîteva sute — deci mai multe fonturi, precum și posibilități de a realiza exponenții, indici și suprapunerile de semne; toate acestea pe lîngă cerințele "clasice": centrari de rînduri, sublinieri sau bolduri de semne, tablări.)

Odată cu schimbarea mașinilor "Xerox 860" cu aparată IBM PC compatibilă, prin acest sistem de editare s-a încercat, pe cît posibil, păstrarea habitudinilor precum și abordarea în același stil "clasice" a activităților specifice aparaturii existente.

Avinđ la dispoziție o configurație **Compact AT** + monitor **VGA** + imprimantă laser **Xerox 4045**, sistemul de editare a fost creat special pentru această configurație, deci în prezent nu este portabil. Poate fi adaptat pentru monitoare **EGA** sau **CGA** (dar în acest ultim caz finețea reprezentării suferă), respectiv pentru imprimante laser **HP Laser Jet**.

Sistemul lucrează de regulă cu ecranul în mod grafic (direct pe **videobuffer**) ceea ce asigură materializarea rapidă (practic insesizabilă de către ochiul uman) a tuturor comenziilor.

Sistemul **MatteX** este format dintr-un program executabil (versiunea actuală de mărime 250 KB) căruia i se atașează familia de fonturi pentru ecran și pentru imprimantă (o familie de fonturi conține un font-imprimantă, precum și fonturile-écran reduse 1/2, 1/3, 1/4 corespunzătoare, și ocupă în medie 40 KB). Crearea de noi fonturi este o operație relativ ușoară, iar recunoașterea lor de către sistem este ușor de realizat.

Descrierea funcționării.

Se presupune că pe disc există creat un *directory* special, denumit **DACT**. În acesta, fiecare utilizator își are propriul său *subdirectory*, în care se păstrează fișiere intermediare de lucru (acestea au o structură specială). Să descriem funcționarea sistemului, pas cu pas, pe un exemplu.

Lansînd în execuție programul **MatteX**, vom obține în primul rînd un ecran asemănător celui prezentat în figura

1. În acesta nu se permite selectarea între discul rigid C: și discul *floppy A*: . Să admitem că am selectat C: ; vom observa sus și jos cîte o linie de mesaje. Linia de sus ne arată că ne aflăm în *directory C:\DACT*, în regim de **SELECTARE**. Linia de jos ne indică posibilitățile de folosire a tastaturii: tastele și pentru selectare, tasta **Enter** pentru acceptarea subregistru lui selectat în cazul nostru **RODICA**), tasta **ESC** pentru revenire la starea anterioară. După ce am selectat (ca *subdirectory*) **RODICA**, ecranul se modifică. Se observă apariția conținutului acestui *subdirectory* (lista fișierelor intermediare existente) precum și alternativa de selecție **Fișier existent** — **Fișier nou**. Pentru moment, dacă selectăm "Fișier existent", vom trece instantaneu la un ecran în care linia de jos de mesaje are un conținut mai bogat, iar deasupra ei apare o nouă linie de mesaje, care ne indică tastele cu care putem efectua selecția fișierului dorit. Acest fișier selectat poate fi: editat (tasta **F1**), tipărit (ceea ce înseamnă prelucrarea lui, crearea fișierului final corespunzător și trimiterea spre imprimantă — tasta **F2**), redenumit (tasta **F3**), duplicat (tasta **F5**), distrus (tasta **F8**). Vom prefera însă, pentru moment, să apăsăm tasta **ESC** și să revenim la etapa anterioară.

Selectînd "Fișier nou" ni se va cere tastarea unei denumiri. În figura 1 este surprins momentul în care am reușit deja să tastăm numele "nelu" pentru acest nou fișier. (Să observăm că tasta **Back** ne permite să co-

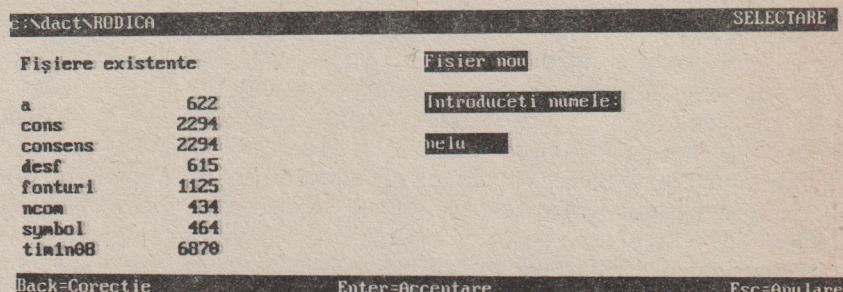

Figura 1

rectăm eventualele greșeli, ceea ce va constitui o regulă generală.) Acceptînd acest nume, vom trece la o nouă etapă, cea de selectare a stilului, prezentată în figura 2.

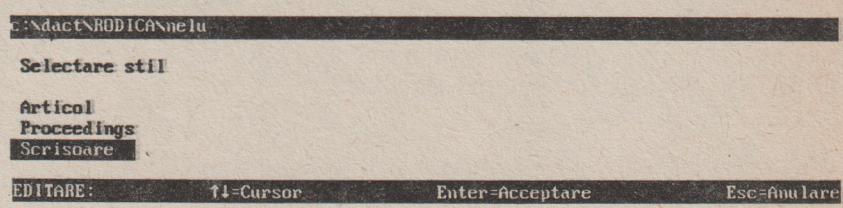

Figura 2

Stilul de editare constă din precizarea fonturilor folosite, a marginilor textului scris și a tabulatoarelor introduse. În urma experienței anterioare de lucru au fost identificate trei stiluri principale, intitulate "articol", "proceedings", respectiv "scrisoare".

Odată cu selectarea stilului ieșim din regimul de **SELECTARE** și intrăm în regimul de **EDITARE**. În acest moment linia de mesaje de sus va conține:

a) denumirea completă a fișierului intermedier în lucru

Informatica fără profesor

EDITARE SI FONTURI (IV)

c:\ndact\RODIĆAnnelu symbol-P c j Z/1 236/3428 516/2400

Alt+B = bolduire start/stop	F1 = comenzi
Alt+C = centrare start/stop	F2 = semne font
Alt+D = depl.relativă jos	F4 = zoom
Alt+E = exponent start	F10 = acceptare
Alt+F = font nou	Shift+Fi = font nou i
Alt+I = indice start	↑↓→ = deplasări cursor
Alt+L = depl.relat.stinga	
Alt+M = margine nouă	
Alt+N = expon.,indice stop	
Alt+R = depl.relat.dreapta	
Alt+S = subliniere start/stop	
Alt+T = tabulară nouă	
Alt+U = depl.relativă sus	
Alt+W = revenire la bază	

EDITARE: COMENZI:

Esc=Anulare

Figura 3

c:\ndact\RODIĆAnnelu symbol-P c j Z/1 236/3428 516/2400

Σ	∅	Π	\$ ↗	↙	⊗	∅
∫	ʃ	⊗	■	←	•	≡
ø	1Σ	2Π	3Π	4 ↗	5↙	6 ≡
⊗	9∫	: √	: √	< ←	= ■	? ≡
Π	×	B ±	C ∞	D ≠	E ⊕	F ⊙
H ⊢	I ∈	J ⊨	K ⊨	L ⊨	M ⊨	N ⊨
P ←	Q <	R >	S ≤	T ≥	U ~	V ≈
X ≈	Y ⊥	Z T	I ⊙	↖	I ↘	^ ≡
★	a ×	b ±	c ∞	d ≠	e ⊕	f ⊙
h ⊢	i ∈	j ⊨	k ⊨	l ⊨	m ⊨	n ⊨
p ←	q <	r >	s ≤	t ≥	u ~	v ≈
x ≈	y ⊥	z T	{ ⊙	: ↗	} ↘	- ★

EDITARE: FONT: Esc=Anulare

Figura 4

c:\ndact\RODIĆA\consens rom1n12-P j Z/1 294/1850 300/2000

CONSENS

CONSultin
Structural
ENgineerir
Systems

The CONSENS (registered mark) a
of experts in mathematics, aviation, civil ar
research. Because of many points of intere
calculus and computer aided design we
international standards.

EDITARE: F1=Comenzi F2=Salvare Esc=Anulare

Figura 5

Informatica fără profesor

EDITOARE SI FONTURI (IV)

(drive + path + name, în cazul nostru C:\DACT\RODI-CA\nelu);

b) fontul curent, primul font utilizat fiind rom1n12-P (cu semne românești, normale, de 12 puncte tipografice înălțime);

c) caracteristicile setate: bolduire (b), centrare de rînd (c), justify (j), subliniere (s);

- d) rîndul curent și pagina curentă;
- e) ordonata curentă și lungimea paginii (în pixeli);

f) abscisa curentă și lățimea paginii
(în pixeli).

lar linia de mesaje de jos va conține permanent informația privind starea curentă a regimului de lucru (în cazul nostru EDITARE) și modul de folosire a tastelor speciale.

Apăsând de exemplu tasta **F1**, după ce în prealabil am schimbat fontul (selectând fontul symbol-P), vom obține ecranul surprins în *figura 3*. Aici ni se prezintă lista comenziilor ce pot fi obținute prin combinații de taste. Majoritatea se obțin tastând **Alt** împreună cu o tastă literală sugestivă.

Astfel, **Alt + B** înseamnă schimbarea caracteristicii de bolduire a textului; **Alt + C** însemană schimbarea caracteristicii de centrage; **Alt + E** înseamnă trecerea la exponent; **Alt + M** înseamnă schimbarea marginilor textului; **Alt + R** înseamnă deplasarea laterală spre dreapta (cu un număr de pixeli ce va trebui indicat). De asemenea, ținând seama că au fost selectate inițial, o dată cu stabilirea stilului, un număr de 9 fonturi, trecerea rapidă la fontul al 3-lea (de exemplu) se efectuează tastând **shift + F3** etc.

Tastînd **ESC** revenim în regimul normal de **EDITARE**. Apăsînd tasta **F2** vom obține semnele grafice ale fontului curent în cazul nostru **symbol-P**, astăca în figura 4.

Utilizînd comenziile prezentate în figura 3, și bineînțeles tastele obișnuite, se realizează de fapt "dactilografierea" brută a textului. Avantajul principal al acestui sistem constituie faptul că, în fiecare moment, operatorul "vede" pe ecran situația exactă a paginii "dactilografiate", așa cum ar ieși ea din imprimantă. Subliniem faptul că pe ecran nu apar secvențe liniare de semne (combinări de texte și comenzi) așa cum procedează sistemele de editare cunoscute (**WORDSTAR**, **VENTURA**); dimpotrivă, comenziile nu apar pe ecran (ca semne), apare vizibil doar efectul lor. Despre acest lucru vom reveni ulterior.

Apăsând tastă F10 ieșim din regimul normal de "dactilografie" și intrăm într-un regim de "prelucrare" a textului introdus. Acesta se materializează în primul rînd în

apariția unui cursor de alt tip și în modificarea liniei de jos de mesaje.

c:\dact\RODICA\nelu		symbol-P	c j	2/ 1	236/3428	516/2400
F1	= Conenzi		↑↓	= deplasări cursor		
F2	= Salvare		Ctrl++	= stingă rapid		
F3	= Marcare I		Ctrl++	= dreapta rapid		
F4	= Zoom		Home	= inceput de rind		
F5	= Copiere		End	= sfîrșit de rind		
F6	= Mutare		PgUp	= sus rapid		
F7	= Căutare		PgDn	= jos rapid		
F8	= Inlocuire		Alt+P	= altă pagină		
F9	= Tipărire					
Insert	= Inserare text scurt					
Del	= Stergere text					
Esc	= Încolare					

EDITABE: COMENZI

Esc=Anulare

Figura 6

Să apăsăm din nou tasta F10. Vom constata apariția unui mesaj "Se salvează? Da/Nu". Alegind "Nu" se pierde, bineînteleș, tot ceea ce s-a lucrat. Alegind "Da" se va cere un nou fișier intermediu, având numele dorit (în cazul nostru "nelu"), nume ce va fi adăugat listei fișierelor

bioRxiv preprint doi: <https://doi.org/10.1101/2023.09.11.553112>; this version posted September 11, 2023. The copyright holder for this preprint (which was not certified by peer review) is the author/funder, who has granted bioRxiv a license to display the preprint in perpetuity. It is made available under a [CC-BY-ND 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/).

CONSENS

**CONsulting
Structural
ENgineering
Systems**

The **CONSENS** (registered mark) association brings together a group of experts in mathematics, aviation, civil and industrial construction, nuclear research. Based on many points of interest, especially in using numerical calculus and computer aided design we desire a fast orientation to international standards.

CONSENS has juridical personality being authorized for const
by contracts with **Marcati textul de mutat units for:**

- studies of resistance for mechanical engineering, civil and industrial construction, equipments;
 - studies for structures of resistance based on finite element method using finite element method, boundary element method, finite difference method.

Figura 7

existente (vezi figura 1).

Să revenim, apăsând de câteva ori tasta **ESC**, la situația anterioară celei prezentate în *figura 1* și să selectăm dintre fișierele existente unul, fie acesta fișierul "consens". Dintre comenziile disponibile în acest moment, cea mai interesantă este cea de editare (tasta **F1**), având acum sensul de "prelucrare" a continutului.

Pe ecran va apărea imaginea primei pagini, începînd din stînga-sus (vezi figura 5). Lista comenziilor de "prelucrare" poate fi consultată în orice moment apăsînd tasta **F1** (vezi figura 6 pentru un exemplu). Prezentăm acum efectul comenzi "Zoom" obținută prin apăsarea tastei **F4**.

Așadar, apăsând tasta **F4** pe linia de jos vor apărea mesaje specifice. Se va indica faptul că suntem în regimul de

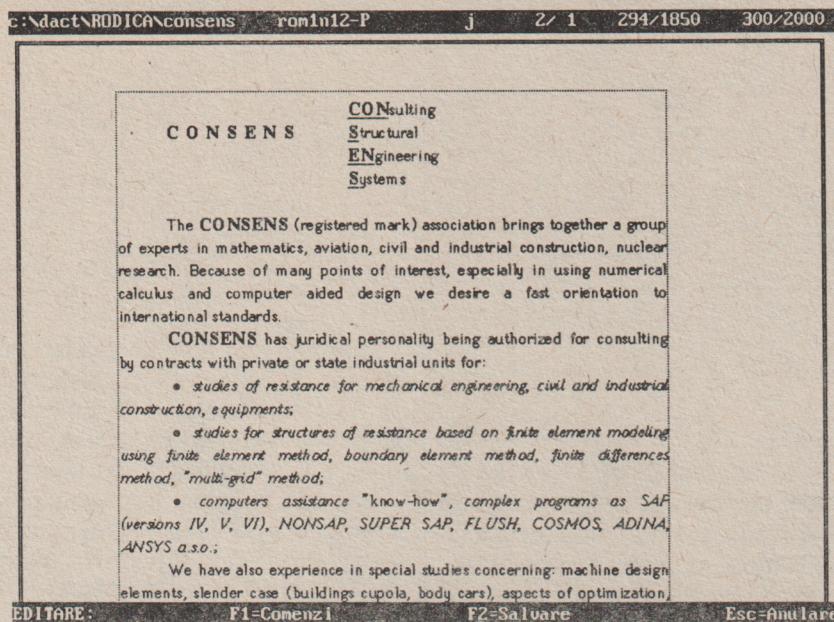

Figura 8

|Lucru EDITARE : ZOOM și că avem de ales între trei posibilități de prezentare a paginii pe ecran: mare (vezi figura 5), mijlocie (vezi figura 7) și mică (vezi figura 8).

| Încheiem aici prima parte a prezentării sistemului de editare Mattex, cu mențiunea că figura 7 prezintă o situație ce va fi explicată ulterior.

ANUNȚ IMPORTANT

Firmele care vor să-și promoveze prin ADISAN oferta proprie pentru reclamă, săn rugate să trimă pe adresa firmei (str. Ion Mincu, nr.11, sect.1, București) liste conținînd oferta completă (soft + hard) pe care o pun la dispoziție.

INITIERE ÎN PROGRAMARE - LIMBAJUL PASCAL (I)

conf.dr.ing. Irina Athanasiu
conf.dr.ing. Eugenia Kalisz

Introducere

Fiind vorba de un curs adresat celor ce vor să se inițieze în programare se poate pune întrebarea de ce a fost ales ca limbaj de inițiere tocmai limbajul Pascal, cind există limbaje mai "simple" cum este limbajul BASIC ori limbaje mai puternice și mai sofisticate cum este limbajul PROLOG. Răspunsul este destul de simplu: este singurul limbaj de programare larg răspândit și care a fost proiectat special pentru învățarea programării. Autorul acestui limbaj (Niklaus Wirth - profesor la Universitatea Tehnică din Zürich) s-a străduit să realizeze un limbaj de programare căt mai pur, care să "silească" programatorul "să se poarte frumos", nepermittîndu-i acestuia să scrie programe dezordonate. Evident însă fantasia și puterea omului poate să învingă orice barieră și se pot scrie programe la fel de proaste în Pascal ca și în orice alt limbaj de programare.

Limbajul Pascal este deja un limbaj vechi, fiind un produs al anilor '70. Toate implementările semnificative ale acestui limbaj pornesc de la ceea ce se numește "limbajul Pascal standard", a cărui descriere apare în aşa-numitul "Raport Revizuit" publicat de către Niklaus Wirth în 1974). Implementările existente pentru diferite calculatoare au fost realizate prin extinderea limbajului cu facilități legate de sistemul de operare și hardware-ul specific calculatoarelor respective.

Implementarea cea mai spectaculoasă a acestui limbaj aparține firmei BORLAND, care prin compilatorul TURBO Pascal a revoluționat pur și simplu domeniul, atât prin performanțele intrinseci ale compilatorului (temp de compilare, memorie ocupată de către compilator) căt și prin ușurința de utilizare a acestuia.

Limbajul TURBO Pascal este disponibil în versiunea 3.0 sub sistemul de operare CP/M pe microcalculatoare bazate pe microprocesorul Z80 și în versiunile de la 3.0 pînă la 5.5 sub sistemul de operare MS-DOS pe microcalculatoare compatibile IBM. Din acest motiv pentru prezentarea inițială a limbajului vom considera pentru exemplificări limbajul TURBO Pascal versiunea 3.0.

Întenția cursului pe care îl începem acum nu este de a produce un text exhaustiv referitor la limbajul Pascal ci de a iniția cititorul în arta programării utilizînd limbajul de programare Pascal.

Elementele de bază ale limbajului Pascal

Cum arată un program?

Să vedem întîi cum arată un program banal scris în limbajul de programare Pascal:

```
program unu;  
begin  
  write('Felicitari, ati reusit !')  
end.
```

În primul rînd ar fi bine să încercați să executați acest program pentru ca să vă convingeți că stăpîniți operațiile de "bucătărie" legate de compilatorul TURBO Pascal, aceasta însemnînd că știți să introduceți textul programului, să îl compilați și să îl lansați în execuție.

Să urmărim puțin programul prezentat. Se observă că programul apare sub forma unui text care se termină cu punct. Programul are cîteva elemente pe care le vom regăsi la orice program Pascal:

- **titlul programului** — în exemplul considerat titlul este "unu". Numele programului este semnificativ numai pentru documentarea programului;
- **cuvintele "begin" și "end"** fac parte din categoria cuvintelor cu semnificație predefinită, denumite cuvinte rezervate (cheie) ale limbajului și sunt utilizate în acest context pentru a delimita corpul executabil al programului;
- **corpul programului** este conținut între cuvintele cheie begin și end și este, pentru exemplul considerat, format dintr-o singură instrucțiune.

Un program real va conține și alte componente pe care le vom prezenta mai tîrziu.

După cum sperăm că ați ghicit, efectul execuției acestui program constă din afișarea pe ecran a textului :

Felicitari, ati reusit !

Să ne propunem acum să modificăm acest program pentru a afișa textul :

```
Felicitari, ati reusit  
sa executati programul
```

Programul corespunzător este :

```
program doi;  
begin  
  writeln('Felicitari, ati reusit');  
  write('sa executati programul')  
end.
```

Se observă că în acest caz corpul programului este format din două instrucțiuni. Amîndouă instrucțiunile realizează afișarea textului conținut între caracterele apostrof. Prima instrucțiune realizează în plus și trecerea

Informatica fără profesor

LIMBAJUL PASCAL (I)

la începutul liniei urmatoare, astfel încât execuția următoarei instrucțiuni să determine afișarea pe o linie nouă.

În exemplul considerat apare și un nou element de punctuație și anume caracterul ";" , care este utilizat pentru separarea instrucțiunilor. În primul exemplu considerat acest caracter nu a fost necesar deoarece în corpul programului nu există decât o singură instrucțiune.

Programul doi poate să fie scris și sub forma :

```
program doi;begin writeln('Felicitari, ati reusit');  
write('să executati programul') end.
```

Pentru compilatorul limbajului Pascal cele două forme sunt echivalente dar, evident, prima formă de scriere este mai ușor de urmărit, deci este de preferat.

Dacă profesorul Niklaus Wirth ar vedea exemplele noastre, nu ar fi foarte mulțumit pentru că nu am utilizat un element important din punct de vedere al documentării programelor, și anume nu am utilizat nici un comentariu. Să corectăm această greșeală :

```
{ Program de demonstrație pentru  
afișarea unui text simplu }
```

```
program doi;  
begin  
{ afisare pe prima linie }  
writeln('Felicitari, ati reusit');  
{ afisare pe urmatoarea linie }  
write("sa executati programul")  
end.
```

Se observă că un comentariu este un text cuprins între acolade. Evident, în exemplul considerat utilizarea comentariilor este exagerată, mai ales că nu oferă informații suplimentare față de ceea ce rezultă imediat din textul programului. Ca regulă de comportare, ori de câte ori avem impresia că am fost "deștepti" probabil că este bine să introducem un comentariu care să explice noțiua, construcția sau algoritmul utilizat.

Tipuri simple de date

În general se spune că un program realizează o prelucrare de informație. Termenul de prelucrare trebuie să fie considerat într-un sens foarte general. De exemplu, chiar în programele prezentate anterior, prelucrarea este suferită de texte (care reprezintă în acest caz informația) și constă din afișarea acestora.

Informațiile pe care le prelucră un program sunt în general numere, texte, valori logice. Prelucrările cele mai simple suferite de către aceste informații sunt reprezentate de operații definite asupra acestora. Evident, în funcție de tipul informației, regulile de execuție a operațiilor pot să fie foarte diferite. De exemplu, dacă pentru toata lumea este clar ce înseamnă operația de adunare definită asupra numerelor, operația de adunare definită asupra textelor poate să însemne de exemplu concatenarea acestora, dar pot să fie imaginante și alte definiții.

De asemenea operația de adunare asupra valorilor logice adevărat și fals poate să corespundă unei operații de tip "sau logic", dar poate să corespundă și operației "și logic". Din acest motiv în majoritatea limbajelor de programare se utilizează noțiunea de tip de date. Specificarea unui tip de date presupune descrierea valorilor pe care le pot lua datele de tipul respectiv și specificarea operațiilor și semnificațiilor acestora.

Limbajul Pascal a fost prevăzut cu o serie de tipuri de date standard (predefinite) dar și cu un mecanism prin care programatorul poate să construiască tipuri noi pe baza tipurilor predefinibile.

Tipurile simple de date prevăzute de către limbajul Pascal standard sunt : **integer**, **real**, **char**, **boolean**. În afară de aceste tipuri în limbajul TURBO Pascal ca tip simplu de date este prevăzut și tipul **byte**.

Tipurile **integer**, **real** și **byte** sunt tipuri de date care descriu numere, deci le putem denumi tipuri de date numerice. Diferențele dintre aceste tipuri sunt date de modul de reprezentare în calculator. Acest mod de reprezentare dictează ordinul de mărime al valorilor posibile pentru datele de tipul respectiv, iar în cazul tipului **real** și precizia reprezentării acestor valori. Modul de reprezentare și particularitățile ce decurg din acesta sunt funcție de compilatorul utilizat. Astfel, pentru limbajul TURBO Pascal datele de tip **integer** sunt numere întregi cu valori în intervalul -32768 pînă la 32767; datele de tip **byte** sunt numere naturale cu valori în intervalul 0 pînă la 255. Valorile de tip **real** se încadrează în intervalul -10^{38} , 10^{38} , iar cel mai mic număr real pozitiv are ordinul de mărime 10^{-38} . Indiferent de ordinul de mărime al numărului el poate să fie reprezentat cu maximum 11 cifre semnificative exacte. Aceasta înseamnă că numerele $0,0012345678901$ și $123,45678901 \times 10^{20}$ pot să fie reprezentate exact utilizând limbajul TURBO Pascal (nu explicăm acum motivul, rugind cititorul să ne credă pe cuvînt - ...nu cerceta aceste legi ...). Să executăm de exemplu și următorul program :

```
program trei;  
begin  
writeln('Ce părere aveți despre rezultatele afișate ?');  
writeln(3);  
writeln(-77);  
writeln(32767);  
writeln(3.14);  
writeln(0.0012345678901);  
writeln(0.00123456789012);  
end.
```

Ca efect al execuției acestui program pe ecran se afișează :

Ce părere aveți despre rezultatele afișate ?

3

-77

32767

3.140000000E+00

1.2345678901E-03

1.2345678901E-03

Informatica fără profesor

LIMBAJUL PASCAL (II)

Se observă că modul de afişare depinde de tipul datelor ce se afişează. Astfel, datele întregi apar în notaţia matematică uzuală, cu condiţia să se încadreze în domeniul tipului respectiv. Dacă se încearcă utilizarea într-un program a unei instrucţiuni

```
write(60000)
```

compilatorul va semnala eroarea corespunzătoare utilizării unei constante întregi prea mari. Datele de tip real se afişează în aşa numita formă normalizată (cu mantisa şi exponent), cu numărul maxim de cifre semnificative (11). Evident, o astfel de notaţie nu este potrivită în orice situaţie. Limbajul TURBO Pascal oferă posibilitatea de a specifica cu puțin efort și alte forme de afişare pentru numere. Să executăm de exemplu următorul program :

```
program patru;
begin
  writeln('Numere întregi');
  writeln(3 : 7);
  writeln(-77 : 7);
  writeln(-77 : 1);
  writeln('Numere reale');
  writeln(-3.141 : 25);
  writeln(3.141 : 8);
  writeln(3.141 : 9);
  writeln(3.141 : 2);
  writeln(-3.141 : 2 : 0);
  writeln(-3.141 : 1 : 0);
  writeln(3.141 : 6 : 4);
  writeln(3.141 : 4 : 2);
  writeln(3.141 : 3 : 3);
  writeln(3.141 : 3 : 5);
end.
```

Ca efect al execuţiei pe ecran se afişează :

Numere intregi

3

-77

-77

Numere reale

-3.1410000000E+00

3.14E+00

3.141E+00

3.1E+00

-3

-3

3.1410

3.14

3.141

3.14100

Aţi remarcat efectul notaţiilor de forma " : intreg" și respectiv " : intreg1 : intreg2" ?

Notaţia " : intreg" precizează lungimea zonei în care se afişează numărul, aliniat la dreapta, cu condiţia ca acea-

stă zonă să fie suficientă pentru afişarea integrală a numărului, dacă acesta este de tip întreg, sau a reprezentării cu exponent, cu minimum 2 cifre semnificative, dacă numărul este de tip real. Se observă că în caz contrar zona este extinsă automat la dimensiunea necesară afişării.

Notaţia " : intreg1 : intreg2" se utilizează pentru afişarea fără exponent a numerelor de tip real. Această notaţie precizează atât lungimea zonei în care se afişează numărul ("intreg1"), cît și lungimea zonei destinate afişării părţii subunitare ("intreg2"). În cazul în care lungimea zonei de afişare este insuficientă, ea este extinsă automat, astfel încât să poată fi afişată integral partea întreagă a numărului, urmată de numărul de zecimale cerut.

Dacă zona destinată afişării unui număr are o lungime mai mare decât cea necesară afişării conform ordinului său de mărime, se va face o completare la stînga cu blancuri.

Pentru a uşura identificarea numerelor afişate, în exemplele anterioare s-a făcut afişarea acestora pe linii separate. Aceasta nu este însă una posibilitate de afişare. Vă rugăm să încercați să executați și următorul program:

```
program cinci;
begin
  write('Afisare urită :');
  write(1);
  write(2);
  write(-3);
  write(-4.12);
  writeln; trecere la linia următoare
  writeln;
  write('Afisare normala : ');
  write(1:3);
  write(2:3);
  write(-3:3);
  write(-4.12:6:2);
end.
```

Ar trebui să obțineți următorul rezultat :

Afisare urita :12-3 -4.120000000E+00

Afisare normala : 1 2 -3 -4.12

Se observă din nou diferenţa dintre writeln (afişare urmată de trecere la începutul liniei următoare) și write (afişare cu păstrarea poziţiei). De asemenea se remarcă posibilitatea realizării unei spaţieri între numerele afişate pe acelaşi rînd, prin specificarea unei lungimi mai mari decât cea necesară.

Dacă veţi executa și programul şase veţi constata că are același efect ca și programul cinci, deși este scris mai compact.

Informatica fără profesor

LIMBAJUL PASCAL (I)

```
program şase;
begin
  writeln('Afisare urita :', 1, 2, -3, -4.12);
  writeln;
  write('Afisare normala : ', 1 : 3, 2 : 3, -3 : 3,
        -4.12 : 6 : 2);
end.
```

Rezultă deci că într-o instrucțiune write sau writeln se poate specifica o listă de informații (numere sau texte, separate prin virgule) care se vor afișa pe același rînd.

Asupra datelor numerice se pot executa operații aritmetice. În limbajul Pascal operațiile aritmetice sunt specificate cu ajutorul următoarelor notății :

+	adunare
-	scădere
*	înmulțire
/	împărțire cu rezultat de tip real
div	împărțire cu rezultat de tip întreg (operație definită în cazul limbajului TURBO Pascal pentru tipurile integer și byte)
mod	restul împărțirii întregi (operație definită în cazul limbajului TURBO Pascal pentru tipurile integer și byte)

Efectele execuției acestor operații sunt ilustrate de următorul program :

```
program şapte;
begin
{operatii aritmetice "fara probleme"}
writeln('2 + 3 = ', 2 + 3);
writeln('2 - 3 = ', 2 - 3);
writeln('2 * 3 = ', 2 * 3);
writeln('2 / 3 = ', 2 / 3);
writeln('2 / 3 = ', 2 / 3 : 5 : 2);
writeln('2 div 3 = ', 2 div 3);
writeln('2 mod 3 = ', 2 mod 3);
writeln('6000. * 6000 / 6000 = ', 6000. * 6000 / 6000);
writeln;
{operatii aritmetice "cu probleme"}
writeln('32767 + 2 = ', 32767 + 2);
writeln('-20 - 32767 = ', -20 - 32767);
writeln('6000 * 6000 / 6000 = ', 6000 * 6000 / 6000);
writeln('1E-20 * 1E-20 = ', 1E-20 * 1E-20);
end.
```

În urma execuției acestui program se va afișa următorul text :

```
2 + 3 = 5
2 - 3 = -1
2 * 3 = 6
2 / 3 = 6.6666666667E-01
2 / 3 = 0.67
2 div 3 = 0
2 mod 3 = 2
```

$6000. * 6000 / 6000 = 6.0000000000E+03$

$32767 + 2 = -32767$

$-20 - 32767 = 32749$

$6000 * 6000 / 6000 = 3.4560000000E+00$

$1E-20 * 1E-20 = 0.0000000000E+00$

Presupunem că partea de operații fără probleme nu necesită comentarea rezultatelor obținute (nici măcar pentru operația 2 / 3). Să urmărim însă puțin cazul operațiilor aritmetice "cu probleme". Primele trei cazuri ilustrează faptul că depășirea domeniului de valori pentru numerele întregi, ca rezultat al unor operații aritmetice, conduce la obținerea unor rezultate incorecte.

Este interesant să se compare valorile expresiilor :

$6000. * 6000 / 6000$ și respectiv $6000 * 6000 / 6000$

În primul caz rezultatul este cel corect deoarece rezultatul înmulțirii este un număr real a cărui valoare se încadrează în domeniul tipului de date real. În al doilea caz rezultatul înmulțirii depășește domeniul tipului întreg și din acest motiv rezultatul obținut este incorect.

În afară de operațiile aritmetice asupra tipurilor de date numerice, în limbajul Pascal pot să fie efectuate și alte tipuri de operații. De asemenea asupra celorlalte tipuri simple de date (char, boolean) sunt definite operații specifice. Preferăm să amînăm prezentarea acestora pentru momentul în care vor fi fost descrise toate elementele necesare scrierii unor programe ilustrative edificate.

Să precizăm însă cum arată valorile posibile pentru tipurile de date char și boolean. O dată de tip **char** are ca valoare codul unui caracter. Din nou, modul de reprezentare a unei astfel de valori în calculator este specific compilatorului utilizat (de exemplu pentru TURBO Pascal se utilizează codul ASCII) dar nesemnificativ în general din punctul de vedere al programatorului. Ceea ce este totuși important de semnalat este faptul că valorile corespunzătoare caracterelor respectă ordinea lexicografică, astfel că 'A' < 'B', '0' < '1'. De asemenea pentru TURBO Pascal codurile cifrelor sunt mai mici decât codurile literelor iar literele mari au coduri cu valori mai mici decât literele mici (adică '9' < 'A' < 'a'). O dată de tip **boolean** poate avea una dintre cele două valori logice : adevărat, respectiv fals. Pentru specificarea acestor valori în limbajul Pascal se utilizează notările : **true**, respectiv **false**. Modul de reprezentare în calculator depinde de compilator, dar se respectă regula **false < true**.

PC-URI ȘI PROTECȚIE

Ion Mușlea

Conceperea PC-urilor ca sisteme de calcul "deschise" (programatorului), ce nu îngădădesc libertatea de acțiune a utilizatorului, a dus la o reacție promptă și oarecum previzibilă: producătorii de soft au fost obligați să-și ia măsuri de precauție pentru a nu fi "furăți" (mai bine zis copiați pe gratis) sistematic. Altfel spus, au început să-și protejeze programele.

Una din metodele curente de control a răspândirii produselor soft este cea de creare a unor programe ce să nu poată fi copiate decât de un număr finit de ori. Acest lucru se realizează foarte simplu: undeva în INSTALL (programul ce se ocupă cu "instalarea" produsului: creația directoarelor corespunzătoare, setarea unor configurații, copierea fișierelor corespunzătoare,...) se va iniția o acțiune de scriere pe dischete sursă (fie în scopul de a incrementa un contor, fie pentru a memora o anumită configurație de biți). În momentul în care s-a depășit

numărul permis de copii se va da un mesaj de avertizare, iar instalarea va fi opriță. Chiar dacă piratul "soft" a fost precaut și și-a protejat discheta sursă la scriere, "furul" nu va reuși pentru că producătorul are grijă să sisteneze operația de instalare în caz de nereușită a scrierii pe disc.

Deși în aparență octetul "buclucaș" nu pare dificil de găsit, în practică acest lucru e greu realizabil. În primul rînd dimensiunea INSTALL-ului poate fi de sute de Ko, apoi acest program poate fi compus din mai multe module (scrise eventual în limbiage diferite) a căror intercalare continuă duce la exasperarea și debusolarea autorului unei eventuale trasări. De asemenea putem avea mai multe condiții de testat, octetii de test putînd avea la rîndu-le poziții variabile în fișier (după niște algoritmi deosebit de alambicați); ca trucuri clasice putem adăuga și programele care se automodifică sau se auto-distrug. Dar acestea sunt doar cîteva idei, dintre care unele destul de "previzibile"; cînd însă colective întregi de cercetători de la IBM sau Microsoft își pun mintea la lucru, treburile pot lua o turnură nebănuită.

În continuare este prezentat un exemplu de program ce permite doar un număr finit de rulări. Dacă îl veți completa cu partea de instalare și-i veți adăuga cîteva trucuri ingenioase, veți obține poate un INSTALL de "primă mină".

DATA	SEGMENT	PARA	PUBLIC	'DATA'
nf		db "a:/filename. ext", 0		
nre		db 50		
DATA		ENDS		
CODE	SEGMENT	PARA	PUBLIC	'CODE'
START	PROC	FAR		
	assume	cs: code,	ds: data	
		push	ds	
		xor	ax, ax	
		push	ax	
		mov	ax, data	
		mov	ds, ax	
		mov	ah, 3dh	
		mov	al, 2	
		lea	dx, nf	
		int	21 h	
		push	ax	
		mov	ah, 42 h	
		mov	al, 00	
		pop	bx	
		push	bx	
		mov	cx, 0	
		mov	dx, 6	
		int	21 h	
		mov	ah, 3 fh	
		pop	bx	
		push	bx	
		mov	cx, 1	
		lea	dx, nre	
		int	21 h	
		mov	ah, 42 h	
				; INIT FOR RETURN
				; INIT DS
				; OPEN FILE
				; SAVE HANDLE
				; SET THE FILE POINTER
				; GET NUMBER OF COPIES

```

        mov     al, 00
        pop    bx
        push   bx
        mov    cx, 0      ; SET THE FILE POINTER ON THE PREVIOUS
        mov    dx, 6      ; POSITION
        int    21 h
        cmp    ds: nre, 54 ; TEST FLAG INDICATING NUMBER OF COPIES
        jg     sf          ; TO MANY COPIES
        inc    ds: nre    ; IT'S OK; INCREMENTATE NUMBER OF COPIES
retry:   mov    ah, 40h
        pop    bx
        push   bx
        mov    cx, 1      ; STORE NUMBER OF COPIES
        lea    dx, nre
        int    21 h
        jnc    retry       ; RETRY IF THERE IS AN ERROR
sf:      pop    bx
        mov    ah, 3 eh   ; CLOSE FILE
        int    21 h
        RET               ; FAR return to DOS

START    ENDP
code    ends
END     START

```

O problemă aparte la acest capitol o constituie programele "documentație" de tipul BIOS-HELP sau NORTON-GUIDE. Un astfel de produs are de regulă două părți distincte: fișierul de date și programul ce îl face accesibil. Particularitatea lor? Pentru a fi ferite de priviri indiscrete, fișierele de date au fost concepute de așa manieră încât la citirea cu WORDSTAR sau NEDIT vor fi vizibile doar cîteva rînduri ce conțin numele produsului și al firmei producătoare. Astfel se ajunge la o situație inedită: DOS-ul indică un fișier cu o lungime de cîteva sute de Ko, iar editorul de texte îl tratează ca și cum ar avea cîteva zeci de octeți.

Dacă se încearcă vizualizarea conținutului același fișier cu TYPE sau funcția VIEW din NORTON COMMANDER (apelată cu F3) se va remarcă un fapt interesant: cartușul vizibil este urmat de un caracter "→", după care mai există alte caractere. Acest "→" are codul ASCII zecimal 26, este echivalent cu EOF (pentru editoarele de text mai sus citate) și nu trebuie confundat cu "caracterul" CURSOR-RIGHT (cod ASCII zecimal 77).

Deci e clar: "clou"-ul afacerii este un simplu caracter. Din acest moment există două puncte de vedere: al celui ce protejează produsul și al celui ce încearcă să-l "fură". În esență amîndoi au de făcut același lucru: să înlocuiască un caracter cu un altul (piratul un "→" cu un blanc, iar "producătorul" un cracter oarecare cu un "→"). Acest lucru se poate realiza foarte ușor folosind spre

exemplu funcțiile DOS (se poate lucra atât din MASM ci și din limbișe evolute de tip TURBO C sau TURBO PASCAL). În esență structura de program înainte prezentată rămîne valabilă așa că în continuare vom trata alte modalități de a realiza același lucru.

Cum din editoarele de text nu putem șterge acel caracter "→" pentru că ele îl tratează ca pe un EOF, am putea încerca același lucru cu funcția EDIT din NORTON COMMANDER. Vom remarcă însă că din cauza lungimii fișierelor, ele nu pot fi decît vizualizate, nu și modificate. Deci din punct de vedere al piratului se pare că soluția este una singură. Pentru producător ar mai fi însă încă o posibilitate: să scrie "cartușul" cu un editor oarecare, după care să continue editarea cu funcția EDIT (se apelează cu tasta F4) din NORTON COMMANDER. La acest apel se va remarcă faptul că putem "continua" fișierul și după acel caracter "→". După cum se vede această a doua soluție este oarecum restrictivă prin faptul că nu se permite crearea unor fișiere la fel de lungi ca și "sub" WORDSTAR sau NEDIT, și în plus "spargerea" se poate face mult mai cornod de către un eventual "hobbyist" care știe trucul. Practic această modalitate de ascundere a informației ține mai mult de domeniul lui "Știați că...", dar oricum este o "ciudățenie" ce merită și reținută. Tot ca fapt divers ar mai fi de amintit faptul că fișierele create cu NEDIT se încheie cu un singur "→", pe cînd cele WORDSTAR cu o suită de "→".

ÎN ATENȚIA PRODUCĂTORILOR DE CALCULATOARE!

Firma "ASTERIX", prin specificul ei — inițiere în programarea calculatoarelor personale — vă oferă cea mai eficientă reclamă punând față în față calculatorul dumneavoastră cu virtualul cumpărător.

Relații suplimentare se pot obține la sediul firmei:

Str. B.P. Hasdeu, nr.93, Constanța

Telefon: 916-42753, după ora 16.

Interfațarea Turbo Pascal - MASM

Ion Muslea

Noțiunea de UNIT

Pentru a putea realiza interfațarea Turbo Pascal-ului cu limbajul de asamblare pentru 8086 e nevoie să în primul rînd prezintarea conceptului de UNIT.

Un UNIT se definește ca fiind o colecție de constante, tipuri de date, variabile, proceduri și funcții. Altfel spus un UNIT este o bibliotecă ce poate fi folosită de orice program.

Un UNIT are două secțiuni: "INTERFACE SECTION" și "IMPLEMENTATION SECTION". Prima va conține toate structurile accesibile utilizatorului (de notat faptul că aici vor figura doar declarațiile de proceduri și funcții, nu și

corful acestora), iar cea de a doua va conține structurile invizibile utilizatorului UNIT-ului împreună cu corpurile procedurilor și funcțiilor descrise în prima secțiune.

De notat faptul că dacă UNIT-ul va folosi proceduri sau funcții externe (cum ar fi cele scrise în asamblor, de exemplu), vor fi necesare directive de tip

{\$L filename}

care vor indica compilatorului numele fișierului .OBJ în care acestea pot fi găsite.

O altă observație ar fi legată de faptul că în "INTERFACE SECTION" nu se vor utiliza declarații de tip FORWARD.

În acest moment cel mai indicat lucru este prezentarea unui exemplu care să ilustreze cele afirmate.

Exemplu de folosire a UNIT-ului

Cu ajutorul editorului de texte al Turbo Pascal-ului se va crea fișierul MYUNIT.PAS care va avea următorul conținut:

```
unit MyUnit;
interface
procedure increment (var variabila: integer);
implementation
procedure view (oVariabila: integer);
{această funcție nu poate fi apelată din programul principal}
begin
writeln( 'variabila vizualizată are valoarea ', oVariabila);
end;
procedure increment; { nu mai este necesară lista de parametri }
begin
variabila:=variabila+1;
view(variabila);
end;
end.
```

Apoi în meniul "COMPILE" vom seta opțiunea "Compile to disk" și vom compila fișierul astfel obținut tastând Alt-F9. Rezultatul acestei acțiuni va fi obținerea în directorul curent a unui fișier cu numele de MYUNIT.TPU.

În final vom mai crea încă un fișier, cu numele UNIT_USR.PAS, care va conține următorul program principal:

```
program UnitUser;
uses MyUnit;
var var1:integer;
begin
var1:=1;
writeln(' înainte de incrementare variabila are valoarea ', var1);
increment(var1);
end.
```

Pe acesta îl vom compila și executa normal, obținând în cele din urmă programul executabil UNIT USR.EXE care va folosi procedura INCREMENT definită în UNIT-ul MYUNIT.PAS.

Remarcăm faptul că în programul ce utilizează UNIT-ul se va face o declaratie de tipul

uses MyUnit;

```
procedure numara; external;
function cauta(var NumarCautat: integer): real; external;
```

Acste procduri și funcții vor fi scrise în limbaj de asamblare și compilate cu MASM, obținându-se astfel niște fișiere .OBJ ce-i vor fi indicate compilatorului Pascal prin directive de tipul \$L.

Observație:

Pentru fiecare fișier .OBJ vom avea nevoie de cîte o directivă \$L.

De remarcat faptul că rutinele scrise în asamblor trebuie să lase nemodificați registrii BP, SP, SS, DS (deci în cazul în care modificarea lor este necesară în interiorul rutinei, ei vor fi salvați la început și restaurați în final).

Toate rutinele declarate externe în cadrul UNIT-ului trebuie să apară în segmentul de cod ("CODE SEGMENT") al unui fișier .ASM, unde vor fi declarate PUBLIC. Trebuie verificat ca rutinele scrise în asamblor să respecte modul în care au fost declarate în Pascal (NEAR/FAR după cum sunt declarate în "IMPLEMENTATION SECTION" sau în "INTERFACE SECTION"), să aibă același număr de parametri și în plus tipurile parametrilor și ale rezultatelor trebuie să coincidă.

Variabilele folosite în asamblor vor fi declarate în segmentul de date ("DATA SEGMENT") și nu vor fi apelabile din Pascal sau din UNIT. În schimb orice variabilă, procedură sau funcție declarată în UNIT poate fi accesată din asamblor dacă va fi declarată în fișierul .ASM ca fiind externă (deci cu EXTRN).

Pentru ca Turbo Pascal-ul să poată reuși formarea UNIT-ului ce conține directive \$L e necesară respectarea cîtorva reguli:

- a) - orice procedură sau funcție externă va apărea într-un CODE SEGMENT;
- orice variabilă privată din asamblor va fi declarată în DATA SEGMENT;
- orice alt segment ce va apărea în asamblor va fi ignorat;
 - segmentele de definiție pot fi aliniate BYTE sau WORD și nu trebuie să specifice vreo clasă de memorie.
- b) - toate variabilele declarate în DATA SEGMENT vor fi neinitializate (se va folosi "?"), căci Turbo Pascal-ul va ignora oricum inițializările făcute la acest nivel.

care este absolut necesară pentru ca Turbo Pascal-ul să poată identifica structurile declarate în UNIT.

Proceduri și funcții externe scrise în asamblor

Toate procduriile și funcțiile scrise în limbaj de asamblare vor fi declarate în cadrul UNIT-ului ca fiind externe.

Exemplu:

Exemplu:

```
BUFFER DB 128 DUP (?)
COUNT DW?
```

- c) - procduriile și funcțiile declarate cu EXTRN nu pot fi apelate folosindu-ne de un OFFSET. Deci, dacă avem o declaratie de tipul EXTRN PROC1:NEAR, un apel în stilul CALL PROC1+8 este incorect;
 - această restricție nu e valabilă și pentru variabile.
- d) - la variabilele externe (definite cu EXTRN) nu se admit referiri la nivel de byte (deci nu pot fi folosiți operatorii HIGH și LOW).

Reprezentarea internă a datelor în Turbo Pascal

- INTEGER: -128..127 1 octet cu semn
 0.255 1 octet fără semn
 -32768..32767 1 cuvînt (2 octeți) cu semn
 pentru LONGINT se vor folosi 2 cuvînte
- CHAR: 1 octet fără semn
- BOOL : 1 octet conținând valoarea 0 sau 1
- ENUMERATED: 1 octet fără semn (pînă la 25 enumerări inclusiv)
 1 cuvînt fără semn (mai mult de 25 enumerări)
- FLOATING POINT:

real	6 octeți
single	4 octeți
double	8 octeți
extended	10 octeți
comp	8 octeți
- POINTER: 2 cuvînte (OFFSET în LOW, SEGMENT în HIGH)
- STRING : pentru N caractere vom avea N+1 octeți, dintre care primul va conține lungimea STRING-ului (deci N)
- SET: cel mult 256 octeți
- ARRAY: locații succesive de elemente componente; la cele multidimensionale cea mai din dreapta dimensiune crește prima.
- RECORD : locații succesive de elemente componente
- FILE : se reprezintă ca RECORD-uri.

Convenții de apel

Transmiterea parametrilor procedurilor și funcțiilor se va face prin stivă. Înainte de apelul rutinei parametrii vor fi puși în stivă în ordinea declarării.

Există două tipuri de parametri: transmiși prin referință (în stivă va fi pus un pointer la acea variabilă sau transmiși prin valoare (în stivă va fi pusă valoarea lor în acel moment).

La rîndul lor parametrii sănt de două tipuri:

- a) "VARIABLE PARAMETERS": se transmit întotdeauna prin referință;
- b) "VALUE PARAMETERS": în funcție de tip și de lungime se vor transmite fie prin valoare, fie prin referință. Regula generală spune că în cazul în care au o lungime de 1,2 sau 4 octeți se vor transmite prin valoare, altminteri prin referință. Deci, să vedem cum vor fi transmise diversele tipuri de date:
 - INTEGER: 1,2,4 octeți (în ultimul caz prima dată se va pune pe stivă cuvîntul mai semnificativ);
 - CHAR: 1 octet fără semn;
 - BOOL: 1 octet cu valoare 0 sau 1;
 - ENUMERATED: 1 octet fără semn (max. 256 enumerări);
 - 1 cuvînt fără semn (peste 256 enumerări);
 - REAL e o EXCEPTIE; 6 octeți puși pe stivă (cel mai semnificativ primul);
 - POINTER: 2 cuvînte (SEGMENT-ul e primul);
 - STRING: pointer la o valoare;
 - SET: pointer la 32 de octeți;
 - ARRAY/RECORD: dacă au 1,2,4 octeți se pun pe stivă, altfel prin pointer la valoare.

Rezultatele funcțiilor vor fi returnate după cum urmează:

- dacă sănt de tip ordinal (INTEGER, BOOL, ENUMERATED) vor fi returnate în regîstri (1 octet în AL, 1 cuvînt în AX, un dublu cuvînt în DX(HIGH-ORDER):AX(LOW-ORDER));
- dacă sănt de tip REAL în regîstri DX(HIGH-ORDER), BX(MIDDLE-ORDER) și AX(LOW-ORDER);
- POINTER-ii vor fi returnați în DX (SEGMENT) și AX (OFFSET);
- STRING-urile: apelantul va transmite la apel un pointer la o locație de memorie temporară, la care adresa va regăsi apoi valoarea de string "returnată"; de remarcat că funcția nu trebuie să schimbe pointer-ul.

Tot acum mai trebuie discutată problema tipului de apel: NEAR sau FAR (controlul e predat unei rutine din același segment sau din altul). Un CALL de tip NEAR va pune pe stivă 2 octeți (OFFSET), pe cînd unul FAR va încărca stiva cu 4 octeți (SEGMENT și OFFSET). Vom reaminti faptul că rutinele declarate în INTERFACE vor fi de tip FAR, iar cele din IMPLEMENTATION vor fi NEAR.

De subliniat și faptul că orice procedură sau funcție "încuibărită" ("NESTED" - adică declarată în interiorul altăia) va fi întotdeauna tratată drept NEAR. La apelul unei astfel de rutine compilatorul va genera înaintea lui CALL un PUSH BP, transmînd astfel un parametru adițional. Astfel rutina "încuibărită" va putea folosi variabilele locale ale apelantului.

Observație

Rutinele "încuibărite" nu pot fi declarate externe!

Exemplu:

Se începe prin a se crea cu ajutorul unui editor de text fișierul **proc_asm.asm** care va avea următorul conținut:

data	segment	word	public
extrn VARREALA:word			;e o variabilă reală externă
data	ends		
code	segment	byte	public
	assume	cs: code	
extrn TIPREAL:far,NUMĂR:near			
	public	subr1	;declarare de rutine externe
subr1	proc	far	;declararea unei rutine folosite de alt modul
	push	ds	
	mov	ax,data ;	;salvarea registrului DS
	mov	ds,ax	;pregătire DS pentru accesarea segm. de date
	mov	bx,sp	;a nu se uita ca DS nu suportă încasări immediate
;urmăză accesarea parametrului rutinei			
mov	ax,ss:[bx+6]		;în mod normal ar fi trebuit să avem bx+4,
mov	dx,ss:[bx+8]		;bx+6, bx+8 dar prin punerea pe stivă a lui DS
mov	cx,ss:[bx+10]		;e necesară o corecție cu 2 octeți;
;se va folosi procedura TIPREAL (scrisă în Pascal) pentru a vizualiza valoarea parametrului transmis			
push	cx		
push	dx		

```

push      ax
call      TIPREAL
;se apelează funcția NUMAR (scrisă tot în Pascal care va returna un număr real (se folosesc
;regiștri DX, BX, AX)
call      NUMĂR
;variabilei VARREALA î se atribuie valoarea returnată de funcția NUMAR
    mov      ds:VARREALA,ax
    mov      ds:VARREALA+2,bx
    mov      ds:VARREALA+4,dx
;se vizualizează valoarea returnată de funcția NUMAR pentru a o putea compara cu cea pe care o
;se ;are variabila VARREALA
    push     dx
    push     bx
    push     ax
    call     TIPREAL
;se restaurează registrul BS
    pop     ds
    ret
subr1   endp
code    ends
end

```

O dată creat, acest fișier se va compila cu MASM (testați MASM și apoi RETURN; la prima întrebare testați PROC.ASM, iar la următoarele doar RETURN).

Apoi, se va crea fișierul MYUNIT2.PAS care va conține:

```

unit myunit2;
interface
var VARREALA:real;
procedure subr1(x:real);
procedure TIPREAL(x:real);
implementation
procedure subr1; external;
{$1 proc_asm}
procedure TIPREAL;
begin
writeln('procedure TIPREAL tipareste valoarea ',x);
end;
function NUMAR:real;
begin
NUMAR:=876.54321;
end;
end.

```

Acesta va fi compilat cu Turbo Pascal, obținându-se astfel fișierul MYUNIT2.TPU.

În sfîrșit se va crea fișierul TEST1.PAS cu conținutul:

```

program test1;
uses myunit2;
begin
varReal:=1.23;
writeln('initial variabila varReal = ',varReal);
subr1(12.3456);
writeln('in final varReal = ',varReal);
end.

```

Acest ultim fișier se va rula cu Ctrl-F9 și rezultatele sale vor demonstra corectitudinea acestui scurt program demonstrativ.

Toate exemplele din acest articol au fost rulate folosind Turbo Pascal versiunea 5.0 și MASM versiunea 5.10; autorul articolului nu e răspunzător de eventualele probleme ce pot apărea datorită folosirii altor variante de compilatoare.

I
N
F
O
R
M
A
T
I
C
Ă

C.N.I.-C.P.I.
BAZA DE INSTRUIRE ÎN INFORMATICĂ
VATRA-DORNEI

5975
str. GEORGE COŞBUC nr. 6, tel. 988/73534

ORGANIZEAZĂ PERMANENT

CURSURI

CALIFICARE, FORMARE, SPECIALIZARE,

PERFECTIONARE

PENTRU PERSOANELE CU STUDII MEDII

PE MINI-MICROCALCULATOARE (8-16 BIȚI)

— Formare operatori echipamente culegere, transmisie, prelucrare primară a datelor.

- Formare analiști-programatori asistenți.
- Operatori inițiere în informatică, lucrări secretariat și dactilografie.
- Perfectionare pe microcalculatoare (prelucrare de texte și documentații).
- Programare în limbaj BASIC.
- Programare în limbaj dBASE.
- Utilizare microcalculatoare compatibile IBM-PC.

La cursuri pot participa și persoanele cu studii superioare.

Cursurile se organizează la sediul bazei (cu asigurarea cazării) și la BENEFICIAR cu și fără scoatere din producție atât pentru persoanele trimise de unitățile de stat, cât și pentru persoanele particulare.

Informații la telefon: 988/73534.

LIMBAJUL MAȘINĂ Z80 PE CALCULATOARELE COMPATIBILE SPECTRUM (II)

Bogdan Georgescu
Bogdan Iordănescu

Așa cum am promis în numărul trecut, vom prezenta un program care folosește intreruperile Z80 și care are un efect apropiat de cel al unui virus informatic, lipsindu-i evident protecția și capacitatea de autoreproducere. Pe SPECTRUM, de altfel, nu poate exista un virus în adevăratul sens al cuvântului, datorită lipsei discurilor și a conectării în rețea, deci a căilor de transmisie (acest lucru ar fi posibil pe variantele extinse, 48K cu Microdrive și Interfață 1 sau +2, respectiv +3). Am asemănat programul pe care îl vom prezenta cu un virus deoarece, odată inițializate intreruperile, se îngreunează

lucrul cu calculatorul. Astfel, la fiecare 32 de intreruperi apărute în sistem și detectate de program (32 de baleieri ale ecranului efectuate pe sincrogenerator), se efectuează cîte o translatăre (scroll) a întregului ecran spre dreapta sau spre stînga cu un caracter.

Se vor executa patru scroll-uri spre dreapta, urmate de patru spre stînga și.a.m.d. Datorită faptului că se deplasează numai punctele pe ecran, fără informația de culoare (attribute), efectul este foarte derulant, scrierea unei linii în BASIC devenind aproape imposibilă, deși între două intreruperi succesive, deci în majoritatea timpului, interpretorul lucrează, așteptînd introducerea instrucțiunilor. Menționăm că este afectată numai imaginea, respectiv memoria ecran, în rest instrucțiunile vor fi memorate corect, odată introduse; astfel, un "RANDOMIZE" va fi memorat corespunzător, chiar dacă pe ecran apare ceva de genul "OMIZE"...

Prezentăm în continuare programul, urmînd ca după aceea să explicăm modul în care subrutele de scroll (singurul lucru nou față de prezentarea din numărul trecut) rulează pentru a da rezultatul care se vede pe ecran.

Așadar...

LABEL1	ORG	#FF10	
	LD	HL,#FE00	; 65296 zecimal.
	LD	A,#FC	; se creează tabela conținînd octeți cu valoarea
	LD	B,0	; #FC, de lungime 257 bajti începînd la adresa
	LD	(HL),A	; #FE00 (65024), deci subrutina va fi la adresa
	INC	HL	; #FCFC.
	DJNZ	LABEL1	
	LD	(HL),A	
	XOR	A	; valoarea 0 în acumulator.
	LD	(#FFFF),A	; contor număr intreruperi și număr scroll-uri.
	LD	(#FFFF),A	
	LD	A,#FE	; în 1 octetul cel mai semnificativ al adresei tablei.
	LD	I,A	; trece în IM 2 în timp ce intreruperile sunt dezactivate, pentru a evita "probleme".
	DI		
	IM	2	
	EI		
	RET		
	ORG	#FCFC	; 64764 în zecimal.
	DI		; dezactivează intreruperile și salvează registrii pe
	PUSH	HL	; durata subrutei propriu-zise.
	PUSH	DE	
	PUSH	BC	
	PUSH	AF	
	LD	A,(#FFFF)	
	INC	A	
	LD	(#FFFF),A	
	AND	#1F	; multiplu de 32 (#20)?
	CALL	Z,SUB	; dacă da, apeleză SUB.
	CALL	#02BF	; oricum, citește tastatura.
	POP	AF	; restabilește situația inițială și revine acolo unde
	POP	BC	; a fost intrerupt programul principal.
	POP	DE	

Home Computer

LIMBAJUL ZBO (II)

	POP	HL	
	EI		
	RET		
SUB	LD	A,(#FFFF)	; încrmentează contor scroll-uri.
	INC	A	
	AND	7	; modulo 7.
	LD	(#FFFF),A	
	CP	4	; dacă este între 4 și 7 inclusiv, scroll left, altfel scroll right.
RIGHT	JP	NC,LEFT	; ultimele două adrese display.
	LD	HL,#57FE	
	LD	DE,#57FF	
	LD	A,192	; număr rînduri pixeli.
	LD	B,0	; în BC valoarea 31.
LOOP1	LD	C,31	
	LDDR		; deplasează un rînd.
	INC	HL	; HL la începutul rîndului.
	LD	(HL),C	; pune 0 acolo.
	DEC	HL	; HL și DE la sfîrșitul rîndului următor.
	DEC	HL	
	DEC	DE	
	DEC	A	; face asta pentru 192 de rînduri.
	JP	NZ,LOOP1	
	RET		; gata.
LEFT	LD	HL,#4001	; primele două adrese display.
	LD	DE,#4000	
	LD	A,192	; în continuare aproape similar cu RIGHT dar în sens invers.
LOOP2	LD	B,0	
	LD	C,31	
	LDIR		
	DEC	HL	
	LD	(HL),C	
	INC	HL	
	INC	HL	
	INC	DE	
	DEC	A	
	JP	NZ,LOOP2	
	RET		; gata.

Programul a fost asamblat cu GENS 3M21. Un exemplu de configurare a memoriei astfel încât să nu existe pericolul blocării claculatorului prin scriere peste anumite date din memorie este: se dă CLEAR 39999, apoi se încarcă GENS-ul la adresa 40000 și se apelează cu RAND USR, se scrie programul, se asamblează și apoi se rulează subrutina de inițializări din BASIC, cu RAND USR 65296. Stiva a fost deplasată atât de jos din două motive: primul, pentru a nu fi afectată de execuția programului în cod mașină, care rulează la adrese "înalte", acolo unde în mod normal este stiva, și al doilea, pentru a putea reduce calculatorul la o comportare mai prietenoasă, prin NEW, fără a pierde din memorie nici programul, nici asamblorul, deci pentru a vă putea "juca", scriind propriile voastre variante de program. Revenirea la normal poate fi realizată și prin reintrarea în GENS și scrierea următoarei mici rutine:

ORG	61000
DI	
IM	1

EI
RET

Este esențial ca instrucțiunea CLEAR să fie executată înainte de prima apelare a asamblorului, deoarece o greșală în scrierea GENS-ului face ca acesta să funcționeze incorrect dacă între două apelări succesive se modifică poziția stivei.

Și acum, să intâm datori cu cîteva explicații cu privire la modul cum rulează subrutinile de scroll. Vom încerca să explicăm, cît mai puțin pretentios posibil, cum se stochează în memorie punctele și culorile de pe ecran.

După zona de memorie ROM dintre adresele 0 și 16383 (3FFFH), urmează două zone fixe de memorie RAM: fișierul display între adresele 16384 și 22527 inclusiv (4000H — 57FFH) și atributele între 22528 și 23295 (5800H — 5AFFH).

În fișierul display, fiecărui punct de pe ecran î se asociază un bit din memorie, punctul avînd culoarea *paper* dacă bitul este 0 și *ink* dacă bitul este 1. Pe un octet încap deci 8 puncte alăturate. Pentru a arăta cum se

Home Computer

LIMBAJUL ZBO (II)

poate determina adresa octetului din care facă parte un punct de pe ecran, vom face cîteva convenții.

Să pornim de la lucruri cunoscute din BASIC, și anume linia și coloana asociate unui caracter de 8×8 pixeli. Vom folosi aceste două denumiri cu același sens, cu deosebirea că vor fi 24 de linii în loc de 22 (codul mașină are acces și la ultimele două linii, rezervate altfel sistemului BASIC).

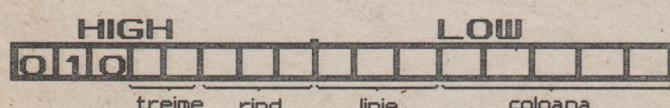
Cele 24 de linii, sînt grupate în 3 zone a cîte 8 linii, zone numerotate de sus în jos de la 0 la 2 și numite, cum credeți? — treimi. În aceste zone comportarea memoriei ecran este identică, deci să considerăm una din ele. Într-o treime se află 8 linii numerotate 0-7 de sus în jos și 32 de coloane numerotate 0-31 care determină caracterele. Mergînd mai departe cu împărțirile, să împărțim și fiecare linie în 8 rînduri de pixeli numerotate 0-7 tot de sus în jos și cu asta puteți răsufla ușurați, am terminat. Examinînd această convenție, puteți constata că specificînd treimea, linia, rîndul și coloana în care se află un punct, avem unic determinat grupul de 8 pixeli în care se află acesta, deci și octetul în care se află bitul asociat punctului.

Foarte bine, veți spune, dar de ce să ne complicăm cu asemenea sistem de denumiri pe care deja le-am uitat, cînd putem scăpa foarte simplu: 32 coloane și 192 (8×24) linii, și avem același rezultat. Pentru a vedea motivele care ne-au împins la o asemenea activitate sinucigașă, vă propunem să rulați următoarea rutină:

	LD	HL, 16384	ciclul de temporizare
LOOP1	LD	BC, nr. octeți	
	LD	(HL), #FF	
	LD	DE, 700	
LOOP2	DEC	DE	
	LD	A,D	
	OR	E	
	JP	NZ,LOOP2	
	INC	HL	
	DEC	BC	
	LD	A,B	
	OR	C	
	JP	NZ,LOOP1	
	RET		

Rutina nu face altceva decît să încarce în memorie, la adrese consecutive, octetul #FF, echivalent cu înnegrirea tuturor celor 8 puncte. Ar fi de așteptat ca punînd în loc de "nr.octeți", valori ca 32, 256, 512, 1024, 2048, 4096, 6144 (nu mai mult), să vedem cum rîndurile de pixeli sînt înnegrite unul după altul, și totuși nu se întîmplă așa: se ocupă întîi primul rînd din fiecare din cele 8 linii din treimea 0, apoi al doilea și a.m.d., iar cînd se ocupă toată treimea se trece la următoarea și se face același lucru.

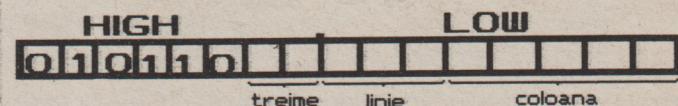
Pornind de la aceste observații, se poate scrie forma generală, binară, a adreselor din memoria display, și anume:

unde fiecare căsuță reprezintă un bit.

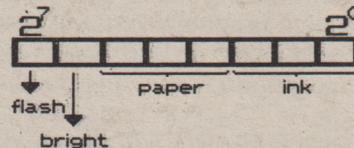
Această formă respectă regulile de incrementare stabilite mai sus și este utilă în programare. Dar ce se întîmplă cînd în cei doi biți rezervați treimii se scrie 11 binar, adică 3 zecimal? Adresele care rezultă nu mai fac parte din fișierul display, ci din zona atributelor, care stochează informația de culoare pentru fiecare caracter.

Relația dintre memorie și ecran în cazul atributelor nu este așa complicată, pentru că nu mai intervin rîndurile de pixeli, atributul referindu-se numai la caracter. Forma binară a adreselor de atribut este:

Notățile sînt cele stabilite anterior și puteți observa că în loc de treime și linie s-ar fi putut folosi o singură notație, "linie extinsă" cu valori 0-23, deci aici parcurgerea ecranului se face continuu, fără salturi, ca la memoria display. Aceste salturi sînt, de fapt consecințe ale structurii hardware și, folosite bine, pot ușura, uneori, programarea.

Mai rămîne de clarificat un singur lucru: cum se pot stoca într-un singur octet toate informațiile referitoare la un caracter, și anume: paper, ink, bright, flash? Avînd în vedere că paper și ink sînt numere între 0 și 7, deci încap exact pe 3 biți, și că flash și bright sînt 0 sau 1, deci li se poate asocia căte un bit, nu avem nevoie de o prea mare putere de calcul pentru a constata că se ocupă exact cei 8 biți ai unui octet. Ordinea în care acești biți sînt aranjați în interiorul octetului este următoarea:

Bitul de bright are semnificație pe SINCLAIR, dar nu și pe HC 85, datorită hardware-ului care nu are prevăzut un circuit pentru controlul acestui bit. Acesta este motivul pentru care instrucțiunea BRIGHT din BASIC nu funcționează pe HC 85.

Mai trebuie să facem o observație și cu privire la întreruperi: pe HC85, în ciclul de acceptare a întretreruperei, octetul primit de microprocesor este întotdeauna #FF (codul instrucțiunii RST #38), deci ar putea fi evitată tabela de 256 de valori. Nu dispunem însă de scheme detaliate ale SPECTRUM-ului, pentru a ști sigur dacă acest lucru este valabil și la acest calculator. Am preferat să urmăram exemplul majorității producătorilor de programe și să adoptăm soluția tabelei, pentru mai multă singularitate.

În numărul următor vom prezenta sistemul de input/output al SPECTRUM-ului, împreună cu un program aplicativ cu efecte mai puțin distructive și mai puțină animație.

CALCULATOARE COMPATIBILE SPECTRUM — DESPRE ECRANE ȘI MEMORAREA LOR

Sorin Ciupa

Imaginea afișată pe monitor (sau televizor) corespunde cu informațiile conținute într-o zonă din memoria calculatorului, începînd cu adresa 16384 și care are o lungime de 6912 bytes. Afișarea se face prin citarea continuă a acestor 6912 bytes, cu o frecvență de 50 de imagini/secundă și transmiterea spre monitor (sau după modulare în înaltă frecvență spre televizor) împreună cu indicațiile de sincronism specifice imaginii TV.

Orice număr cuprins între 0 și 255 (1 byte) introdus în această zonă de memorie a calculatorului (16384...23295) va produce o modificare a imaginii, într-un anumit punct (incercați POKE adresă, byte).

Pentru a înțelege semnificația adreselor imaginii, să ne amintim că în cîmpul afișajului există 32 de coloane (0...31) și 24 de linii (0...23), fiecare linie fiind constituită din 8 rînduri (0...7) de pixeli, puncte.

Definirea completă a cîmpului unui caracter se face prin 9 locații de memorie, 8 corespunzînd celor 8 rînduri de puncte pentru desen și al nouălea pentru atrbute. Transformarea în număr binar al byte-lui conținut într-o adresă ce definește un număr binar al byte-lui conținut într-o adresă ce definește un rînd, are ca rezultat grafica rîndului, respectiv pentru 0 corespunde fondul (PAPER, hîrtia) iar pentru 1 un pixel (un punct scris, INK, cerneala). Însumarea efectului celor 8 rînduri de grafică dă forma caracterului în cîmpul celor 8×8 puncte. Ultima adresă de memorie, a 9-a, ce se referă la cîmpul unui caracter, definește atrbutele, precizînd culoarea fondului, culoarea scrisului, dacă caracterul este mai luminos (BRIGHT), sau dacă pîlpîrie (FLASH). De aici apare evident că tot cîmpul unui caracter, adică toate cele 8 rînduri de puncte, au aceeași culoare de fond, de scriere, sunt la fel de luminoase și pîlpîrie sau nu.

Cele 9 locații de memorie care definesc cîmpul unui caracter nu sînt cuprinse în adrese succesive; ci se găsesc dispersate în memorie, dispuse după anumite reguli. În tabelul anexat sînt indicate adresele ecranului pe linii și rînduri și pe coloane, pentru grafică și atrbute.

Partea grafică este cuprinsă în 3 sectoare de cîte 8 linii fiecare (0...7,8...15,16...23). Fiecare sector are 2048 bytes (=8 linii \times 8 rînduri \times 32 coloane), și întreg ecranul are 6144 bytes (=2048 \times 3 sectoare).

Stocarea se face pe sectoare, păstrîndu-se adresele în ordinea succesivă a coloanelor, începînd cu primul rînd de puncte al primei linii, apoi primul rînd de puncte al liniei a doua și mergînd pînă la primul rînd de puncte al liniei a opta. Abia după aceasta se trece la al doilea rînd de puncte al primei linii, al doilea rînd de puncte al

liniei a doua pînă la al doilea rînd al liniei a opta, etc. Cu stocarea ultimului rînd de puncte (al optulea) din linia a opta se termină stocarea primului sector și va începe în același mod stocarea sectorului următor.

Sistemul acesta de memorare întrețesut se poate urmări la încărcarea în calculator a unei "coperti" de joc.

Partea de atrbute este memorată între adresele 22528 și 23295, avînd un număr total de 768 bytes (32 coloane \times 24 linii). Aici adresele urmăresc succesiunea coloanelor și apoi a liniiilor.

Un byte ce reprezintă un atrbut, are următoarea semnificație pentru cei 8 biți ai săi:

BIT 8	BIT 7	BIT 6	BIT 5	BIT 4	BIT 3	BIT 2	BIT 1
FLASH	BRIGHT		CULOARE PAPER			CULOARE INK	

Biții FLASH și BRIGHT pot fi 1 pentru activat sau 0 pentru dezactivat.

Cei trei biți pentru PAPER (6,5,4) și pentru INK (3,2,1) pot avea următoarele valori:

0 0 0	pentru culoarea neagră
0 0 1	pentru culoarea albastră
0 1 0	pentru culoarea roșie
0 1 1	pentru culoarea magenta (purpuriu)
1 0 0	pentru culoarea verde
1 0 1	pentru culoarea azuriu (cyan)
1 1 0	pentru culoarea galbenă
1 1 1	pentru culoarea albă

De exemplu, pentru a scrie cu cerneală galbenă pe hîrtie roșie, cu pîlpîrie, vom determina valoarea byte-lui astfel:

FLASH	BRIGHT	PAPER	INK
128	64	32 16 8	4 2 1
1	0	0 1 0	1 1 0

$128 + 64 + 4 + 2 = 150$, valoare care introdusă în adresa atrbutului ne dă efectul dorit. (Operația se face ușor prin funcția BIN, POKE adresa, BIN 10010110).

Pentru memorarea unui desen, a unui ecran, să zicem începînd de la adresa 50000, s-ar putea utiliza un mic program în BASIC, cam aşa:

1	Adrese utilizate pentru realizarea desenului
1000	
1010	REM memorează desenul de pe ecran
1020	FOR i=0 TO 6911
1030	POKE 50000 + i, PEEK (16348 + i)
1040	CLS : STOP
1100	REM reduce pe ecran desenul din memorie
1110	FOR i=0 TO 6911
1120	POKE 16384+i, PEEK (50000+i)
1130	NEXT i
1140	PAUSE 0

Este interesant de rulat acest program și de cronomătrat timpul său de execuție.

Home Computer

ECRANE SI MEMORAREA LOR

În cod mașină, pentru mutări de zone din memorie, există o rutină compusă dintr-o suită de comenzi, care

se execută cu o viteză mult mai mare. Aceste comenzi sînt:

NR.ADR.	COD MAȘINĂ	MNEMONICA	SEMNIFICAȚIE
....0	33 ..	LD HL, NN	NN=adresa de început, de unde se ia
....3	17 ..	LD DE, NN	NN=adresa de început, unde se pune
....6	1 ..	LD BC, NN	NN=lungimea zonei de memorie care se mută
....9	237 176	.DIR	Transferă conținutul adresei HL în adresa DE, crește HL și DE cu o unitate, scade BC cu o unitate și repetă pînă cînd BC=0
....11	201	RET	reîntoarcere din subrutină

Avînd ca bază această rutină în cod mașină, se propune un program cu care se pot memora pînă la 5 ecrane desenate cu programe speciale de desen (M draw, THE ARTIST, leonardo, SKETCH, artstudio etc.) sau prin

BASIC (cu PLOT, DRAW și CIRCLE). După desenare de pe bandă, se memorează în RAM și pot fi chemate în afișaj în cadrul unui program.

PROGRAM : SCREEN STORAGE

10 CLS : PRINT "MEMORAREA ECRANE-LOR"" Acest program permite stocarea în memoria calculatorului a unor desene, realizate prin programe de desen și memorate pe bandă ca ecrane, pentru a fi chemate în timpul rulării unui program."

20 PRINT #1; "Cite ecrane doriti sa memorati ?(1...5)": PAUSE 0: LET n=CODE INKEY-48: INPUT: IF n<1 OR n>5 THEN GO TO 20

30 PRINT AT 8,3;"Se va memora un ecran": IF n<>1 THEN PRINT AT 8,3;"Se vor memora ";n;" ecrane."

40 POKE 64000,n: LET sb=65367-n×6924: PRINT AT 11,3;"Programul BASIC trebuie să contină comanda"; BRIGHT 1;"CLEAR ";sb

50 PRINT ""Programul BASIC + variabilele pot avea maximum";sb-23755;"bytes.";"#1;"Apasati oricare clapa.": PAUSE 0: CLEAR sb: LET n=PEEK 64000

60 FOR j=1 TO n: LET ie=65368-j×6924: PRINT "Ecranul ";j;" se poate chama prin;";"BRIGHT 1;"RANDOMIZEUSR";ie:LET h+255-j×27:LET l=100-j×12

70 RESTORE: FOR i=0 TO 11: READ x: POKE ie+i,x: NEXT i

80 PRINT ""Porniti banda pentru a încarca ecranul ";j: LOAD ""CODE 16384,6912: RANDOMIZE USR ie: POKE ie+1,PEEK (ie+4): POKE ie+2, PEEK (ie+5): POKE ie+4,0: POKE ie+5, 64: CLS : NEXT j

90 PRINT "S-a terminat memorarea ecranelor și acest program poate fi sters. ""Oricind puteti rechama ecranele din memorie cu comanda indicată. "" Pentru salvarea pe bandă a zonei de memorie care contine ecranele va trebui sa dati comanda ."" BRIGHT 1;"SAVE""nume""CODE";65368-n×6924;"";n×6924

100 PRINT ""Acum apasati NEW pentru a sterge acest program.":STOP

110 DATA 33,0,64,17,/h,1,0,27,237,176,201
9999 CLEAR : SAVE "SCREEN STORAGE" LINE
10: REM Program SSW '89

OBSERVAȚII

Se pot memora maximum 5 ecrane; dacă se încarcă al săuselea, nu rămîne decît foarte puțin pentru programul BASIC.

Se păstrează n într-o adresă ce nu va fi afectată de comanda CLEAR ce urmează.

Se păstrează neafectată zona de memorie 65368...65535 care conține graficele definite de utilizator.

Se rezervă memorie pentru ecrane.

Se recuperează variabila n.

Se determină adresa de început.

Adresa de început poate fi scrisă 256 × h + / Se memorează rutina de mutare de pe ecran în memorie.

Mută ecranul în memorie.

Transformă rutina de mutare pentru a muta din memorie pe ecran.

NOTĂ. Pentru a realiza desenul prin BASIC, se înlocuiește LOAD ""CODE 16384,6912 DIN LINIA 80 cu o comandă GO SUB desen.

Informații despre ecran sau despre elementele afișate pe ecran se pot obține prin câteva comenzi BASIC sau din variabilele de sistem.

COMENZI BASIC :

— SCREEN (linie, coloană) unde $0 \leq \text{linie} \leq 23$ și $0 \leq \text{coloană} \leq 31$, are ca rezultat caracterul aflat la linia și

Home Computer

ECRANE SI MEMORAREA LOR

coloana respectivă.

— ATTR (linie, coloană) unde $0 \leq \text{linie} \leq 23$ și $0 = \text{coloană}=31$, are ca rezultat atributul de la linia și coloana respectivă, exprimat conform celor prezentate anterior.

— POINT (x,y) unde $0 \leq x \leq 255$ și $0 \leq y \leq 175$, analizează punctul de pe ecran și este 1 dacă punctul are culoarea cernelii (INK) sau 0 dacă punctul are culoarea hărției.

VARIABILE DE SISTEM, se obțin prin PEEK adresa.

— BORDCR din adresa 23624 specifică atributelor comune ale părții de jos a ecranului și a marginii (border), cu codificarea sătulă.

— DFSZ din adresa 23659 conține numărul de linii din partea de jos a ecranului (obișnuit 2), parte utilizată pentru INPUT-uri și rapoarte.

— COORDS din adresele 23677 și 23678 conțin coordinatele x și respectiv y ale ultimului punct plotat cu co-

menzi grafice.

— SPOSN din adresele 23688 și 23689 conțin coordinatele poziției PRINT în partea de sus a ecranului, respectiv la PRINT AT linie, coloană, adresa 23688 conține cifra 33-coloană iar adresa 23689, 24-linie.

— SPOSNL din adresele 23690 și 23691, același lucru pentru liniile din partea de jos a ecranului.

— ATTR P din adresa 23693 conține atributele globale, codificate obișnuit, conform celor prezentate anterior.

— ATTR T din adresa 23695 conține atributurile temporare, indicate printr-o comandă PRINT.

— KCUR din adresele 23643 și 23644 indică adresa cursorului.

— DFCC din adresele 23684 și 23685 conține adresa în display a poziției PRINT în partea de sus a ecranului.

— DFCLC din adresele 23684 și 23685 conține același lucru pentru partea de jos a ecranului.

PARTEA COLOANA			GRAFICĂ				ATRIBUTE			
SECTOR	LINIE	RÎND	0	1	...	31	0	1	...	31
0	0	0	16384	16385	...	16515	22528	22529	22559
		1	16640	16641	...	16671				
		2	16896	16897	...	16927				
		3	17152	17153	...	17183				
		4	17408	17409	...	17439				
		5	17664	17665	...	17695				
		6	17920	17921	...	17951				
		7	18176	18177	...	18207				
1	1	0	16416	16417	...	16447	22560	22561	22591
		1	16672	16673	...	16703				
		2	16928	16929	...	16959				
		3	17184	18185	...	17215				
		4	17440	17441	...	17471				
		5	17696	17697	...	17727				
		6	17932	17933	...	17963				
		7	18208	18209	...	18239				
2	7	0	16608	16609	...	16639	22752	22753	22783
		1	16884	16885	...	16915				
		2	17120	17121	...	17151				
		3	17376	17377	...	17407				
		4	17632	17633	...	17663				
		5	17888	17889	...	17919				
		6	18124	18125	...	18155				
		7	18400	18401	...	18431				
2	8	0	18432	18433	...	18463	22784	22785	22815
		1	18688	18689	...	18719				
		2	18944	18945	...	18975				
		3	19200	19201	...	19231				
		4	19456	19457	...	19487				
		5	19712	19713	...	19743				
		6	19968	19969	...	19999				
		7	20224	20225	...	20255				
3	15	23008	23009	23039
		0	18656	18657	...	18687				
		1	18912	18913	...	18943				
		2	19168	19169	...	19199				
		3	19424	19425	...	19455				
		4	19680	19681	...	19711				
		5	19936	19937	...	19967				
		6	20192	20193	...	20223				
3	16	7	20448	20449	...	20479	23040	23041	23071
		0	20480	20481	...	20511				
		1	20736	20737	...	20767				
		2	20992	20993	...	21023				
		3	21248	21249	...	21279				
		4	21504	21505	...	21535				
		5	21760	21761	...	21791				
		6	22016	22017	...	22047				
3	23	7	22272	22273	...	22302	23264	23265	23295
					
		0	20704	20705	...	20735				
		1	20960	20961	...	20991				
		2	21216	21217	...	21247				
		3	21472	21473	...	21503				
		4	21728	21729	...	21759				
		5	21984	21985	...	22015				
		6	22240	22241	...	22271				
		7	22496	22497	...	22527				

PROGRAMARE EFICIENTĂ *

Anca Dumitru

La prima vedere, C pare să se bucure de o imensă popularitate. Multe din cele mai importante aplicații pentru PC au fost sau mai sînt trecute în C din limbajul în care au fost inițial implementate, iar reclamele pentru echipamentele orientate către C ca și bibliotecile lor în revistele de programare depășesc ca număr pe cele în toate celelalte limbaje la un loc. Dar, este de așteptat că în relativ puțini ani să discutăm despre clasicul C cu nostalgia, aşa cum deja mulți programatori privesc acum limbaje precum, COBOL, FORTRAN, BASIC. Această predicție se bazează pe două motive:

Primul, odată cu standardizarea unui limbaj, evoluția sa este blocată de cerințele stricte ale consensului și compatibilității cu practica existentă. Limbajul nu mai poate fi adaptat rapid la schimbări ale metodologiei de programare sau la cerințe ale noilor echipamente de operare. Într-un anumit moment, cînd cerințele realității s-au depărtat prea mult de facilitățile oferite de limbaj, devine mai ușor pentru programatori să treacă la alt limbaj sau să inventeze unul nou.

Al doilea, și cel mai important este faptul că are loc o radicală schimbare în optica programării. Lumea limbajelor tradiționale este gata să fie revoluționată, iar cîștig de cauză vor avea limbajele de programare orientate pe obiect - OOPLs (Object Oriented Programming Languages). O asemenea revoluție nu este fără precedent - vezi înlocuirea limbajului FORTRAN cu limbaje moderne, structurate în blocuri, ca PASCAL, C și MODULA II în ultimul deceniu. Dar trecerea la OOPLs va cunoaște un impact mult mai dramatic asupra programatorilor decît trecerea de la FORTRAN la C. De ce? Pentru că OOPLs cere programatorului să privească problema pe care încearcă să o rezolve într-un mod radical diferit. În limbajele tradiționale, vizualizezi datele ca niște elemente fixe, în timp ce diverse rutine intervin pentru a executa operații cu acestea. În cadrul unui echipament și a softului asociat orientate pe obiect, rutinele sunt vizualizate ca statice — ascunse în interiorul unor mici cutii negre numite obiecte — și datele sunt cele care acționează: trec de la un obiect la altul sub formă de mesaje. Acest fapt are o corespondență interesantă cu software-uri grafice, ca Microsoft, Windows și.a.

În ciuda agitației de dată recentă în articole și cărți de specialitate, OOPLs nu sunt tocmai o nouă invenție. Prototipul SIMULA a fost pentru prima oară descris în 1967 - chiar a precedat limbajul C - fiind inventat de Ole-Johan Dahl și Krysten Nygaard de la Universitatea din Oslo și Centrul de Calcul Norgevian. Mai cunoscutul SMALLTALK a fost inventat în mijlocul anilor '70. Au urmat altele. Evenimentul cheie în acest sens a fost apariția

în urmă cu circa 8 ani a limbajului C++ (autor Bjarne Stroustrup, cercetător la AT&T Bell), ca un superset orientat pe obiect al limbajului C. Acesta a găsit imediat susținătorii printre academicieni și unii programatori pe sisteme C. Caracteristic față de OOPLs care l-au precedat este compatibilitatea cu codul C existent permitînd programatorilor să învețe și să adopte tehnici orientate pe obiect într-un mod incremental. O alternativă la C++, numit Objective C a fost dezvoltată de Brad Cox cam în același timp cu originalul lui Stroustrup. Dar Objective C era mai apropiat de SMALLTALK și mai puțin intuitiv pentru programatorii C. Unele caracteristici ale limbajului SMALLTALK, ca și originalului C++, arată de ce OOPLs au fost privite ca niște curiozități de către mareea majoritate a programatorilor atâtva ani. Erau necesare o mașină puternică cu un adaptor grafic cu o rezoluție, megabaiți de RAM (Random Acces Memory) și un disc fix mare și rapid. Numai foarte recent au reușit asemenea aparaturi să fie la îndemîna posibilităților financiare ale programatorului obișnuit. De asemenea, anumite caracteristici ale SMALLTALK s-au dovedit a fi slăbiciuni cînd limbajul este folosit pentru proiecte mari ce implică mulți programatori.

În anii '80, C++ a avut de înfruntat reputația unor compilatoare lente și greoale ce generau codul mașină inefficient. Majoritatea compilatoarelor C++, pur și simplu transformau codul sursă C++ într-un foarte întortochiat cod sursă C care era apoi supus compilării C obișnuite. Programatorii erau sceptici în legătură cu trecerea la C++ pentru proiecte mari, pentru că limbajul evoluă rapid, cîteva dialecte erau în proiect și în plus confuzia era sporită de existența limbajului Objective C.

Inițial, deși creștea numărul susținătorilor, programarea orientată pe obiect a servit numai seminarilor academic și tezelor studentilor pentru absolvire, pînă în mai 1989. Atunci atîț BORLAND cît și MICROSOFT au trecut de partea OOPLs introducînd echipamente și utilități cu extensii orientate pe obiect. Coïncidența în timp și asemănarea între MICROSOFT QUICKPASCAL și BORLAND TURBO PASCAL 5.5 a fost remarcabilă. Ambele erau compatibile cu TURBO PASCAL 5.0 și includeau documentație excelentă, materiale de referință pentru extensii, editoare multifișier în cadrul ferestrelor și "debugger" integrat (sistem de facilități destinate depanării programelor). Si ambele au fost oferite programatorilor la prețuri sub 100 \$. Aceasta a pus efectiv OOPLs în mîna milioanelor de programatori serioși și capabili care se considerau gata să facă încercarea. În mai 1990 BORLAND a scos TURBO C++, o evoluție naturală a produsului său deja popular, TURBO C. Apariția acestui nou produs cu toate facilitățile aferente ne întărește convingerea că am intrat în era limbajelor orientate pe obiect.

Caracteristici ale OOPLs

Reticența cu care se trece la scrierea programelor în OOPLs este foarte asemănătoare cu adaptarea dificilă pe care programatorii în MS-DOS o încearcă cînd încep să codifice pentru echipamente tip window ca MICRO-

* După articolul lui Ray Duncan din PC Magazine - SUA - nov. 1990.

SOFT WINDOW s.a. El sănătate obișnuiați cu ideea că nimic nu se întâmplă decât dacă programul lor face să se întâmplă — de exemplu nici un caracter nu vine de la tastatură decât dacă este cerut de program. Dar într-un mediu tip **WINDOW**, un program trebuie să fie construit în cu totul alt mod, pentru că este constant și imprevizibil bombardat cu evenimente nesolicitante variind de la conectori, pînă la cerințe ale sistemului de operare de a refacă părți ale ecranului. Nu contează ce altă activitate poate face programul, este întotdeauna important să manevreze în timp util evenimentele. La fel, un obiect într-un **OOPL** nu acționează niciodată, el întotdeauna reacționează.

Ce-l remarcă pe un limbaj de programare ca într-adevăr orientat pe obiect? Sînt trei trăsături care sănătate în acest context: **ENCAPSULATION**, **POLYMORPHISM** și **INHERITANCE** (traducerea e nepotrivită: încapsulare, polimorfism și moștenire). Dacă țineți minte aceste trei cuvinte "la modă", veți impresiona cînd veți dori să cumpărați echipamente informative la petreceri sau cînd veți să derutați interlocutorul cu privire la ceea ce faceți.

ENCAPSULATION — un termen "interesant" pentru a desemna ascunderea informațiilor. După cum am menționat, cînd scrii un program într-un **OOPL**, procedurile, datele lor particulare și constantele sănătate incluse în cantități numite *obiecte*. Fiecare *obiect* "știe" ce mesaje poate procesa, pe care să le respingă și pe care să le treacă altui obiect, dar nici un *obiect* nu poate cunoaște cu adevărat capabilitățile altuia. Scopul principal al acestei trăsături este izolarea activităților interne ale unei clase particulare de obiecte astfel încît să poată fi modificate și îmbunătățite fără a cauza efecte secundare dăunătoare sistemului în general.

POLYMORPHISM — este similar cu supraîncărcarea operatorului din C sau PASCAL, unde poți folosi același operator pentru manipularea mai multor tipuri de date: compilatorul C sau PASCAL este suficient de intelligent pentru a examina tipul datelor și a genera codul potrivit. Într-un **OOPL**, această trăsătură se referă la capacitatea unui obiect de a selecta procedura internă corectă (numită metodă) pe baza tipului datelor primite într-un mesaj (necunoscute în momentul scrierii programului).

INHERITANCE — este principala armă a **OOPL** împotriva complexității și trăsătura care le apropie cel mai bine de aplicațiile în medii cu **WINDOW**. O nouă

clasă de obiecte derivă dintr-o existentă, prin schimbarea uneia sau mai multor metode aferente clasei vechi și adăugîndu-i una sau mai multe. Acest proces se mai numește uneori și *subclasare*. Noua clasă trebuie să conțină numai codul metodelor adăugate sau schimbate; codul pentru metodelor "moștenite" neschimbate rămîne în clasa de referință. Este ușor de imaginat cît simplifică aceasta codificarea unui program care trebuie să controleze mai multe diferențe tipuri de ferestre care sănătate mici variații ale aceleiași.

În timp ce tranziția către **OOPLs** poate fi dificilă și confuză pentru programatorii obișnuiați, triumful treptat al **OOPLs** într-o formă sau alta apare ca inevitabil acum, cînd este cerut de dificultatea de a programa interfețe grafice în limbajele procedurale tradiționale. Într-adevăr, la Seminarul Sistemelor Microsoft din ultimul an, vorbitoare au considerat implicit triumful **OOPLs** și au vorbit, în schimb, despre planurile pentru sisteme de fișiere orientate pe obiect și interfețe utilizator orientate pe obiect. În plus, **MICROSOFT** a anunțat intenția sa de a comercializa instrumente de programare care să permită un tip similar de programare vizuală pentru aplicații tip **WINDOWS** and **PRESENTATION MANAGER**. Interfețele utilizator vor fi construite de către programator, folosind un instrument grafic interactiv care va genera automat programul sursă necesar pentru aplicația respectivă. Aceasta va elimina necesitatea de a scrie sute de linii de cod C obscur, doar pentru selectarea fontelor, vizionarea ferestrelor (**WINDOWS**), controlul meniurilor și a zonelor de dialog, și va permite programatorilor să se concentreze asupra scopului aplicației și mai puțin asupra mecanismului interfeței utilizator. Echipamentul **NeXT** este deja prevăzut cu asemenea instrumente de programare. De asemenea, **MICROSOFT** a prezentat intențiile sale de a dezvolta și un fel de superset al limbajului **QUICKBASIC**, aceasta în ideea de a implementa un macrolimbaj care să permită utilizatorilor să execute programe pe aplicații "din afară" și să transfere date între ele. Utilizatorul va fi capabil să creeze scenarii în acest macrolimbaj și apoi doar să indice pașii doriti în ordine. Utilizatorul va avea astfel posibilitatea de a perfecționa și dezvolta scenariile cu un editor de texte normal. O facilitate ca aceasta este în mod deosebit necesară în cadrul echipamentelor și aplicațiilor grafice, unde limbajele tradiționale sănătate în principiu nefolosităre.

TS — PCB

Pachet de programe pentru proiectare asistată de calculator a placilor cu circuite imprimante pentru calculatoare personale compatibile IBM PC/XT/AT sau PS2, cu memorie minimă 512 Ko, interfață grafică EGA/VGA,CGA sau Hercules (Felix PC, Junior XT, Robotron 1834).

Funcții realizate:

- Introducerea schemelor electronice și extragerea automată a listei de semnale.
- Amplasarea componentelor și trasarea semnalelor în mod automat, semiautomat și interactiv.
- Verificări în timp real cu generarea automată a documentației de fabricație, inclusiv clișee pentru fiecare strat, mască de găuri, bandă de găuri, mască serigrafică, mască de lipire, desene de test, rapoarte etc.

TRISOF T s.r.l.

Str.Tunari nr.62, Bl.24D, Ap.13

72121 București, ROMÂNIA

Tel. (90)102004

SOSESC PRODUSELE CASE

Cureleț-Bălan Gheorghe

In ultimii ani piața produselor software a fost invadată de o categorie specială de produse, care conform anumitor păreri ar reprezenta produsele viitorului, numite produse **CASE**.

CASE reprezintă prescurtarea de la *Computer Aided Software Engineering* care în traducere înseamnă inginerie software asistată de calculator. Apariția domeniului se justifică prin aceea că elaborarea de software *fiabil* (robust) a ajuns în prezent într-un moment de criză.

Apariția calculatoarelor personale și revoluția pe care a declanșat-o au dus la o largă răspândire a calculatoarelor în cele mai diverse domenii, și în cele mai diverse categorii socio-profesionale. Astfel s-a estimat că la sfîrșitul anului 1988 numărul calculatoarelor personale răspândite pe întregul mapamond era de aproximativ 20 milioane. Evident că în prezent acest număr este mult mai mare.

În aceste condiții solicitările de software au crescut imens. Imperativul prezent în materie de software îl reprezintă elaborarea să cît mai rapidă dar, aceasta să nu se facă în detrimentul calității sale. Software-ul elaborat trebuie să fie cît mai fiabil, adică să aibă cît mai puține erori.

Soluția acestei crize o reprezintă folosirea însăși a calculatorului în activitatea de elaborare software. Mulți ar putea să ne reproșeze că el a fost folosit încă de la apariția primelor sisteme de operare, asamblare și compilatoare și că actualele produse de succes destinate calculatoarelor personale și minicalculatoarelor (editorie, spreadsheet-uri, sisteme de gestiune baze de date, etc.) sunt de un real ajutor elaboratorilor de software. Aceștora le putem răspunde că produsele **CASE** se ridică prin destinație și facilități deasupra categoriei de produse sus menționate.

Înainte însă de a vorbi despre destinația produselor **CASE** trebuie să definim mai bine ce înseamnă de fapt elaborarea software-ului și ce este ingineria programării.

La început, prin elaborarea software-ului se înțelegea activitatea de codificare într-un limbaj de programare a cerințelor beneficiarului. Această activitate avea un caracter artizanal, nedisciplinat, fără a respecta anumite norme, motiv pentru care au început să apară o sumă întreagă de inconveniente, cum ar fi : software-ul elaborat era nefiabil, necesitând o întreținere continuă a sa, codul (sursa) era ilizibil și greu accesibil pentru alți programatori, termenele de livrare erau depășite iar costurile subestimate, etc. Toate aceste inconveniente corelate cu alte elemente cum ar fi continua ieftinire a hardware-ului, creșterea ponderii software-ului, etc. au dus la necesitatea disciplinării activității de elaborare a software-ului. S-a ajuns astfel la concluzia că elaborarea

software-ului nu înseamnă doar codificare ci ea presupune parcurgerea unui sir de etape oarecum identice cu cele parcurse de un produs elaborat pe cale industrială. Cu alte cuvinte elaborarea software-ului trebuie să se facă după o serie de principii științifice, inginerești, care să constituie limitele între care să se desfășoare actul programării fără însă a impiedica asupra aspectului creativ, prin excelentă, al său. S-a stabilit astfel că activitatea de elaborare a software-ului constă din parcurgerea următoarelor etape : specificare cerințe de realizare, analiză/proiectare, codificare, testare, implementare și întreținere. Această însăruire de etape formează ciclul de viață a software-ului. Aspectul ciclic derivă din aceea că elaborarea unei noi versiuni a software-ului presupune reparcurgerea etapelor sus amintite.

Cercetările în această direcție au dus la conturarea la sfîrșitul deceniului al 7-lea a unui domeniu distinct al informaticii numit *ingineria programării*. Evident că au fost elaborate o sumă întreagă de norme care trebuie respectate în parcurgerea fiecarei etape. Acestea reprezintă metodologiile. Respectarea metodologiilor presupune folosirea anumitor metode și tehnici. Putem defini deci ingineria programării ca domeniul care se ocupă de totalitatea metodologiilor, metodelor, tehniciilor care să conducă în condiții de rentabilitate și eficiență la elaborarea unui software care să satisfacă toate cerințele beneficiarului.

Folosirea calculatorului în automatizarea activităților din etapele ciclului de viață a software-ului a reprezentat dintotdeauna un deziderat pentru autorii de software. Deși, încercări timide de a realiza acest deziderat, au existat încă din perioada pionieratului tehnicii de calcul și informaticii, realizările notabile apar abia în perioada anilor '80. Acestea au dus la conturarea domeniului ingineriei software asistată de calculator - domeniu cunoscut pe plan internațional sub denumirile de : **CASE** în S.U.A., **IPSE** (*Integrated Project Support Environment*) în Europa, "Atelier de Génie Logiciel" (AGL) în Franța.

Fără a avea pretensiunea unei definiții exhaustive putem defini **CASE** ca folosirea tehniciilor de inginerie software precum și a tehnicii de calcul în scopul automatizării dezvoltării sistemelor software. Produsele de tip **CASE** implementează metodele formale de dezvoltare software, reprezentând instrumente de lucru pentru elaboratori pe tot cuprinsul ciclului de viață a software-ului. În plus, ele oferă echipei de elaborare suport metodologic precum și facilități de asigurare a calității (verificare și asigurare a consistenței, completitudinii și conformității cu anumite standarde de elaborare). Putem considera deci, că **CASE** aduce dezvoltării de soft aceleași beneficii ca și **CAD/CAM** producției.

Deși pe plan internațional există unele tendințe de contestare a statutului de sine stătător al domeniului, considerăm că **CASE** și-a conturat frontierele afîndu-se în prezent în curs de maturizare. O dovedă a viabilității **CASE** o reprezintă adoptarea sa de principalii "actori" de pe scena tehnicii de calcul și informaticii mondiale (IBM, DEC, Hewlett-Packard, Bull, Tektronix, Sun, Texas Instruments, Oracle, Relational Technology, Software AG etc.). Menționăm de asemenea că piața produselor **CASE** cunoaște în prezent una din cele mai mari rate de creștere

SOSSESC PRODUSELE CASE

din industria de software. Conform unui studiu publicat în 1988, de CASE Consulting Group, la sfîrșitul anului 1987 existau peste 150 de firme competitive pe piața produselor CASE, estimându-se pentru 1992 o piață în jur de 500 milioane dolari.

Un alt element revelator îl reprezintă eforturile de cercetare-dezvoltare în domeniul CASE lansate în Europa, S.U.A. și Japonia. Menționăm astfel programele de cercetare : **Esprit** (al comunității europene), **Alvey** (Marea Britanie), **STARS** (Software Technology for Adaptable Reliable Systems) - finanțat de DOD (300 milioane \$), **Leonardo** (al corporației Microelectronics and Computer Corporation (MCC) - SUA) și **Sigma** - Software Industrialized Generation and Maintenance Aids (proiect de

100 milioane \$, lansat în 1985 și finanțat de MITI, care își propune să automatizeze cu 80% concepția de soft și să reducă cu 75% timpul de programare).

În prezent produsele CASE, datorită expansiunii domeniului sănătății de o mare diversitate, astfel încât selectarea uneia potrivit nevoilor specifice unui utilizator a devenit o problemă - mentionam că primul produs (CASE Analyzer) destinat rezolvării acestei probleme a fost deja prezentat de firma Parallax/P-Cube Corp. cu ocazia simpozionului CASE de la începutul anului 1989 la Dallas și Boston.

În numărul viitor, pornind de la anumite criterii de clasificare, vom prezenta cîteva dintre facilitățile oferite de produsele CASE.

NOUTĂȚI • NOUTĂȚI • NOUTĂȚI

Noul laser al Mannesmann Tally (M.T.)

M.T. a pus la punct un nou model de imprimantă cu laser MT 906. Noua imprimantă, prin caracteristicile sale oferă ușurință în întrebuițare (interfață utilizator dotată cu menu simplu), este silențioasă. MT 906 este superioară modelelor precedente MT 905 și 910 prin rezoluția de 300 dpi, viteza de imprimare de 6 pagini pe minut, 512 KByte memorie RAM ce se poate extinde pînă la 4MB; se furnizează cu 3 emulatoare și 2 interfețe standard (RS232 și paralela CTX). Imprimanta MT 906 se distinge și prin modul de gestionare a hîrtiei: spre deosebire de alimentarea tradițională poate să dispună optional de 2 casete cu o capacitate de 200 coli fiecare.

Page Maker - Windows 3.0

Utilizatorii de Page Maker vor putea să beneficieze de performanțele aduse de versiunea 3.01 față de Windows 3.0. Aceasta asigură o creștere a vitezei de 40-50% față de versiunea precedentă, un răspuns instantaneu la anumite funcții și posibilitatea de a beneficia de buna funcționare a rețelelor Windows 3.0. Page Maker 3.01 a fost îmbogățită cu noi formate de test, ca Test Format, Word Perfect 5.0 și 5.1.

New Wave 3.0

Hewlett-Packard își întărește propria strategie prin New Wave. Această software permite utilizatorilor să trieze cele mai bune produse disponibile pe piață, fie ale Hewlett-Packard ca și ale altor producători, și să le integreze într-o rețea deschisă și cooperativă, cu scopul de a simplifica diferențele operațiuni de gestionare a informațiilor. Noua versiune 3.0 folosește M.S. Windows 3.0, exploatajnd într-un mod special interfața utilizator și asigurînd o mai eficientă gestionare a memoriei, reducînd de la 3 la 2 MB capacitatea de memorie necesară ca supor al numeroaselor aplicații. Cu această nouă versiune e posibilă realizarea de operațiuni complexe și repetitive cu o singură comandă, și împărtășirea resurselor rețelei printr-o simplă manipulare a "icoanelor" vizualizate pe ecran.

Un 68040 pentru NeXT

Începînd de la sfîrșitul anului 1990 este disponibilă o nouă versiune de NeXT bazată pe microprocesorul Motorola MC 68040. Cipul MOTOROLA care constituie a patra generație din serie, e compatibil la nivel obiect cu predecesorii săi, garantînd deci o ușoară actualizare a software-ului deja existent. Acest microprocesor încorporează ce are mai bun tehnologia ASC și RISC.

O alternativă pentru mouse

Se numește PC Trackball și e produsul lui Mouse System. La prima vedere este la fel, dar mișcarea cursorului pe ecran nu se mai obține prin deplasarea mouse-ului pe masa de lucru, ci pur și simplu învîrtind cu un deget o bilă. PC Trackball poate fi integrat la tastatura de propriul personal printr-un efort minim, iar la instalare necesită portul serial RS 232 și o versiune de MS-DOS 2.1 sau superioară. Rezoluția variază între 200 și 6400 CPI și asigură o deplină compatibilitate cu standardul Microsoft Mouse. PC Trackball ar putea să fie o reală alternativă pentru mouse, mai ales în cazul unui spațiu limitat, și mai ales în cazul calculatoarelor portabile, folosite în condiții de spațiu precare.

Recunoaștere vocală

"Deltatre" a început comercializarea de "Micro-Intro Voice", un sistem de input/output vocal capabil să recunoască 1000 cuvinte. Sistemul transferă semnalele vocale în caractere ASCII la poarta serială și trimite testul la sintetizatorul incorporat pentru audierea și controlul imediat. Micro-Intro Voice e furnizat cu Host-software și poate funcționa în mediu DOS, OS/2, UNIX și DEC. Sistemul e disponibil în două versiuni: prima versiune completă, cu recunoaștere și sinteză vocală, a doua doar cu sinteza vocală.

OFERTĂ

ADISAN STUDENT

COD ARTICOL	DENUMIRE ARTICOL	HERCULES	VGA MONO	VGA 256	VGA 512
10286120401X0	DESKTOP 296/12 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	283.250	311.500	354.500	375.000
10286120402X0	DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	280.750	308.500	351.250	371.500
10286120403X0	DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2/1,44MbHD;40MbHD;28ms	308.750	336.500	386.000	406.500
10300160401X0	DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2MbFD;44MbHD;40MbHD;28ms	384.750	412.500	469.000	485.000
10300160402X0	DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,44MbHD;40MbHD;28ms	382.000	410.000	466.500	482.750
10300160403X0	DESKOTOP 369S/X 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	409.750	438.000	494.500	510.250
10386200401X0	DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	469.00 0	497.750	554.250	569.500
10386200402X0	DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	466.750	494.500	551.000	567.000
10386200403X0	DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	494.750	522.500	579.000	594.750

ADISAN PRO386SX

COD ARTICOL	DENUMIRE ARTICOL	HERCULES	VGA 256	VGA 512
11300160401X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	483.000	511.000	530.500
11300160402X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	479.500	507.500	527.000
11300160403X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	515.250	541.500	562.750
11300160801X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2MbFD;80MbHD;19ms	640.250	668.250	687.750
11300160802X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,44MbFD;80MbHD;19ms	636.750	664.750	684.250
11300160803X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;19ms	696.250	723.500	743.750
11300161801X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	823.000	850.000	870.500
11300161802X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,44MbFD;180MbHD;25ms	819.500	846.750	867.000
11300161803X0	MINI DESKTOP 386SX/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;25ms	855.250	882.500	902.750

OFERTĂ

ADISAN PRO286

COD ARTICOL	DENUMIRE ARTICOL	HERCULES	VGA 256	VGA 512
11286120401X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	352.750	381.000	401.250
11286120402X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	350.250	377.500	398.000
11286120403X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	385.250	413.250	433.500
11286120801X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2MbFD;80MbHD;19ms	511.000	538.250	558.500
11286120802X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,44MbFD;80MbHD;19ms	507.500	534.750	555.250
11286120803X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;80MbHD;19ms	542.500	570.500	590.750
11286121001X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	534.000	562.000	582.250
11286121003X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;19ms	566.250	594.250	614.750
11286121801X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	692.750	721.000	741.250
11286121802X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,44MbFD;180MbHD;25ms	689.500	717.500	738.000
11286121803X0	MINI DESKTOP 286/12 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;25ms	725.250	753.250	773.500
11286160401X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	409.750	437.750	458.250
11286160402X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	406.500	434.500	454.750
11286160403X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	442.000	470.250	490.500
11286160801X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2MbHD;19ms	567.000	595.000	615.500
11286160802X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,44MbHD;19ms	563.750	591.750	612.000
11286160803X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;80MbHD;19ms	599.250	627.500	647.750
11286161001X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	590.750	619.000	639.250
11286161002X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,44MbFD;100MbHD;19ms	587.500	615.500	636.000
11286161003X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;19ms	623.250	651.250	671.500
11286161801X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	749.750	777.750	798.250
11286161802X0	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,44MbFD;180MbHD;25ms	746.500	774.500	794.750
112861618030	MINI DESKTOP 286/16 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;25ms	782.000	810.250	830.500

ADISAN PRO386

COD ARTICOL	DENUMIRE ARTICOL	HERCULES	VGA 256	VGA 512
11386200401X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	590.750	618.000	638.500
11386200402X0	MULTI DESKTOP 396/20 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	587.500	614.750	635.000
11386200403X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	623.250	650.250	670.750
11386200801X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	748.000	775.250	795.750
11386200802X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,44MbFD;80MbHD;19ms	744.750	772.000	792.250
11386200803X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;80MbHD;19ms	780.500	807.500	828.000
11386201001X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	772.000	799.000	819.500
11386201002X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,44MbFD;100MbHD;19ms	768.500	795.750	816.000
11386201003X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;19ms	803.250	831.500	851.750
11386201801X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	930.750	958.000	978.500
11386201802X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,44MbFD;180MbHD;25ms	927.500	954.750	975.000
11386201803X0	MULTI DESKTOP 386/20 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;25ms	962.250	990.250	1.010.750
11386330401X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	775.250	803.250	823.750
11386330402X2	MULTI TOWER 386/33,64Hb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	775.250	803.250	823.750
11386330403X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb cACHE 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	811.000	838.250	858.500
11386330801X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;80MbHD;19ms	932.500	960.500	981.000
11386330802X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;80MbHD;19ms	932.500	960.500	981.000
11386330803X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;80MbHD;19ms	968.250	995.500	1.015.750
11386331001X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	956.250	984.500	1.004.000
11386331002X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;100MbHD;19ms	956.250	984.500	1.004.000
11386331003X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;19ms	992.000	1.019.250	1.039.750
11386331801X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	1.115.250	1.143.250	1.163.000
11386331802X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;100MbHD;25ms	1.115.250	1.143.250	1.163.000
11386331803X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Chase 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;25ms	1.151.000	1.178.250	1.198/500
11386333001X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;320MbHD;16ms	1.681.500	1.709.500	1.729.000
11386333002X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;320MbHD;16ms	1.681.500	1.709.500	1.729.000
113863331003X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;16ms	1.717.000	1.744.250	1.764.750
11386336501X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;650MbHD;16ms	2.205.750	2.233.000	2.253.500
11386336502X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;650MbHD;16ms	2.205.750	2.233.000	2.253.500
11386336503X2	MULTI TOWER 386/33,64Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;650MbHD;16ms	2.240.750	2.268.750	2.289.250

OFERTĂ

ADISAN PRO486

COD ARTICOL	DENUMIRE ARTICOL	HERCULES	VGA 256	VGA 512
11486250401X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;40MbHD;28ms	1.381.250	1.409.500	1.429.750
11486250402X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;40MbHD;28ms	1.381.250	1.409.500	1.429.750
11486250403X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;40MbHD;28ms	1.417.000	1.445.000	1.465.500
11486250801X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;80MbHD;19ms	1.538.500	1.566.750	1.587.000
11486250802X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;80MbHD;19ms	1.538.500	1.566.750	1.587.000
11486250803X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;80MbHD;19ms	1.574.250	1.602.250	1.622.750
11486251001X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;100MbHD;19ms	1.582.500	1.590.500	1.610.750
11486251002X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;100MbHD;19ms	1.562.500	1.590.500	1.610.750
11486251003X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;100MbHD;19ms	1.598.000	1.626.250	1.645.500
11486251801X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;180MbHD;25ms	1.721.250	1.749.500	1.769.500
11486251802X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;180MbHD;25ms	1.721.250	1.749.500	1.769.750
11486251803X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;180MbHD;25ms	1.757.000	1.785.000	1.805.500
11486253001X2	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,1,44MbFD;180MbHD;25ms	2.290.000	2.318.000	2.338.500
11486253001X2	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;320MbHD;16ms	2.290.000	2.318.000	2.338.500
11486253002X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;320MbHD;16ms	2.290.000	2.318.000	2.338.500
11486253003X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;320MbHD;16ms	2.325.750	2.353.750	2.373.250
11486253001X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2MbFD;650MbHD;16ms	2.814.500	2.842.500	2.862.000
11486253002X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,44MbFD;650MbHD;16ms	2.814.500	2.842.500	2.862.000
11486253003X3	MULTI TOWER 486/25,128Kb Cache 1MbRAM;1,2/1,44MbFD;650MbHD;16ms	2.850.250	2.877.250	2.897.750

ICECP—Unitate economică integrată de cercetare și producție;

ICECP rezolvă aplicații în domeniile:

- sisteme de calcul multi/mini/micro procesor pentru funcționare în medii severe;
- aplicații "la cheie" cu sisteme de calcul din producția proprie sau de la alți furnizori;
- interfețe universale și/sau specializate;
- simulatoare de antrenament pentru mașini și autovehicule grele;
- livrări prompte de echipamente și subansambluri;
- minicalculatoare compatibile PDP pentru medii severe;
- calculatoare personale CP/M; IBM PC;
- familie de surse de comutare în gama 5/10/25 W cu ieșiri variabile;

ICECP asigură asistență tehnică și servicii la un înalt nivel profesional pentru toate produsele cercetate și aflate în fabricație proprie.

ICECP vă poate oferi echipamente și soluția tehnică corectă pentru aplicațiile dumneavoastră în care sistemul de calcul trebuie să funcționeze în medii mecanoclimatice severe.

R.I.C.E.P. — An economic integrated enterprise for research and production

Field of activities:

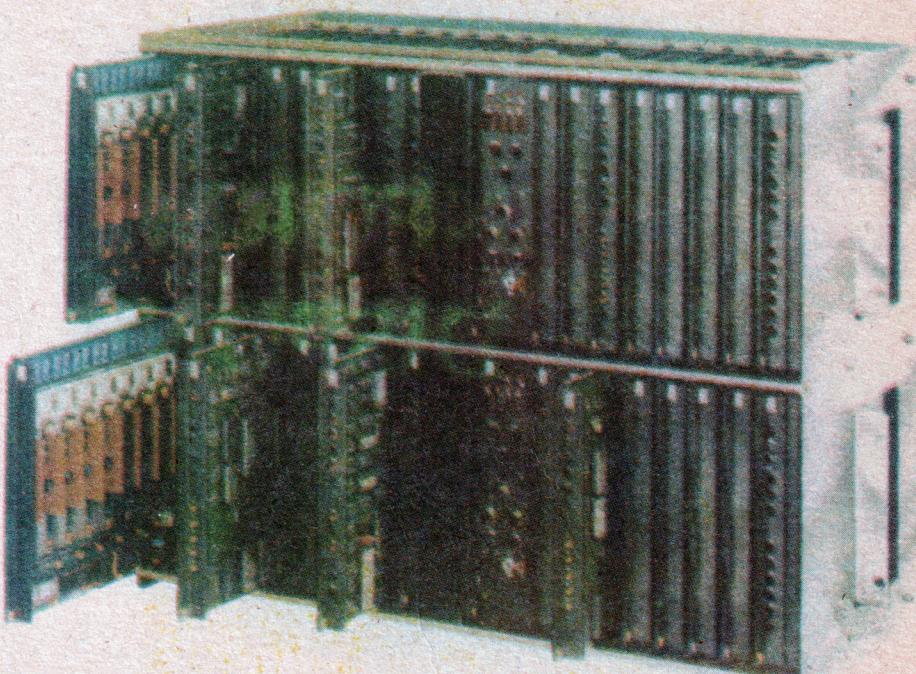
- computer systems for multi/mini/micro processors working in heavy environments;
- turn-key computer systems from indigenous or foreign production;
- universal and/or specialized interfaces;
- training simulators for trucks and other heavy vehicles;
- prompt delivery of equipments and spare parts;
- minicomputers PDP compatible for heavy environments;
- personal computers CP/M; IBM PC;
- a broad set of commutation sources for 5/10/25 W, with variable outputs.

R.I.C.E.P. offers technical assistance and services at high professional level for all research products manufactured by it.

R.I.C.E.P. offers equipments and the right technical solution for your applications using computer systems in heavy mechanical and weather conditions.

ICECP

INSTITUTUL DECERCETĂRII ECHIPAMENTE DE CALCUL ȘI PERIFERICE

BUCUREŞTI
167 B Calea Floreasca ST. Sect.1
Tel. 79.77.97
Telex 11846 itcr

prin
SOCODIAG — ASYST
INFORMATICA
DISPONIBILA

Relații: IONEL RUSE tel. 43.11.88
ALEXANDRU BABIN tel. 15.81.65; 14.54.55